

DE WET VAN 20 JULI 1990 BETREFFENDE DE VOORLOPIGE HECHTENIS (eerste deel)

I. ALGEMEEN

A. Inleiding

De Franse «Académie des sciences morales et politiques» bestempelde in 1937 de Belgische wetgeving i.v.m. de voorlopige hechtenis als een voorbeeld van een wet die de verdachte een werkelijke jurisdictie ter zake waarborgt¹. Ook de koninklijke commissaris voor de hervorming van de strafrechtspleging verklaarde dat in geen enkel ander land de bescherming van de persoonlijke vrijheid op een zo doeltreffende wijze verzekerd is².

Met deze lovende woorden werd niet door iedereen ingestemd. Vooral in het parlement, ter gelegenheid van de jaarlijkse bespreking van de begroting van justitie, werden regelmatig ernstige kritieken geuit over het stelsel van de voorlopige hechtenis, of veeleer de toepassing ervan³.

De voortdurende zorg van de volksvertegenwoordiging weerspiegelt zich in de opeenvolgende wetsontwerpen of -voorstellen⁴. Die eindigden in heel wat wetswijzigingen, sedert 1808 een tental.

Aan deze wetgeving ligt artikel 7 van de Grondwet ten grondslag: «De vrijheid van persoon is gewaarborgd. Niemand kan worden vervolgd dan in de gevallen die de wet bepaalt en in de vorm die zij voorschrijft. Niemand kan behalve bij ontdekking op heterdaad worden aangehouden dan krachtens een met redenen omkleed bevel van de rechter, dat moet worden betekend bij de aanhouding, of uiterlijk binnen 24 uren.»

B. Voorgeschiedenis

Wie anno 1990 als verdachte wordt aangehouden, zal zich, in ieder geval in België, een stuk zekerder voelen dan in vroegere tijden.

Sterke verhalen leren ons dat tijdens de Franse Revolutie (1789) «des citoyens» werden aangetroffen na niet minder dan dertig jaren voorhechtenis... Velen waren gedurende lange jaren voorhechtenis reeds overleden, zonder de zekerheid van een veroordeling te hebben gekend. «Le premier

devoir du Roi vis-à-vis de ses sujets est de faire à tous bonne et prompte justice» (15e eeuw)⁵.

De eerste sporen van een heus strafrechtssysteem werden teruggevonden in het Wetboek van Hammourabi (Babylonië) in 1700 vóór Christus⁶.

Van oudsher bestond de (primitieve) *accusatoire procedure*. Dit was een vorm van arbitrage: de aangezochte rechter beslist na een debat. Hij treedt niet op bij de opsporing of vervolging. Het slachtoffer (of zijn familie) brachten alles aan: de (vermoedelijke) dader, de bewijzen, de getuigen, enz.

Van deze rechtspleging werd, onder invloed van de kerkelijke procedures, definitief afgezien in 1215. In Frankrijk ontstond de *inquisitoire procedure*. Het algemeen belang werd boven het individuele geplaatst. Het geheime en niet contradictoire onderzoek werd uitgebouwd in een vooral autoritair regime. Het openbaar ministerie ontstond (14e eeuw). Aan de hand van «*lettres de cachet*» werden verdachten opgespoord en vervolgens (soms jarenlang) in (voor)hechtenis gehouden.

In de Angelsaksische landen is het systeem accusatoir gebleven. Als gevolg van een «*writ of Habeas Corpus*» werd de verdachte binnen drie dagen voor de rechter gebracht. De procedure was contradictoir. Tot op heden is dit zo gebleven. De *Attorney General* (openbaar ministerie) heeft niet meer rechten dan de beklagde⁷.

Sedert de Franse Omwenteling is het systeem op het vasteland gemengd: inquisitoir tijdens het (voor)onderzoek, accusatoir tijdens het proces.

«Op 17 oktober 1789 werd voor het eerst een strafproces in het openbaar gehouden. Het was een historische datum. Het was de dag waarop het strafproces uit zijn geheime sfeer werd gehaald en waarop het Franse publiek voor het eerst een strafproces kon bijwonen. Het was de dag waarop het tijdperk van de strafpleiters begon... (L. Dupont, *Beginselen van een behoorlijke strafrechtspleging*, Kluwer, 1979, blz. 121).

De twee rechtssystemen met elkaar verenigen is niet gemakkelijk⁸. De voorlopige hechtenis staat hierbij in de branding. Daarom wellicht de vele wetswijzigingen ter zake.

Niet de Grondwet, die een betere weerspiegeling is van de rechten en vrijheden van de veertig jaar oude Franse Revolutie, maar de Code d'instruction criminelle van 17 november 1808 is een eerste begin.

¹ J. CARBONNIER, «Instruction criminelle et liberté individuelle», geciteerd door W. BROSENS, «Voorlopige hechtenis en evolutie van het recht», in *Recht in beweging. Opstellen aangeboden aan Prof. Ridder R. Victor*, Kluwer, 1973, blz. 43.

² H. BEKAERT, «La manifestation de la vérité dans le procès pénal», Brussel, 1972, blz. 326, geciteerd door R. DECLERCO, «Actuele problemen inzake voorlopige hechtenis», *R.W.*, 1974-75, 259.

³ A. DUMONT, «Le contrôle juridictionnel de la détention préventive», *R.D.P.*, 1970-71, 116 e.v.

⁴ A. DUMONT, *o.c.*, 103 e.v.

⁵ J. TULKENS, «Les origines de la détention préventive: l'Habeas corpus et les lettres de cachet», *J.T.*, 1979, 52.

⁶ M. FRANCHIMONT, A. JACOBS en A. MASSET, *Manuel de procédure pénale*, 1989, blz. 15.

⁷ Zie, voor een uitgebreidere studie, J. HOFFLER, *Traité de l'instruction préparatoire en matière pénale*, 1956, blz. 5 e.v.; J. TULKENS, *o.c.*, blz. 49 e.v.; M. FRANCHIMONT e.a., *o.c.*, blz. 16 e.v. en blz. 401 e.v.; J. MATTHIJS, *Openbaar Ministerie*, A.P.R., 1983, blz. 7 e.v.

⁸ J. HOFFLER, *o.c.*, 13 e.v.

Dit wetboek maakt een onderscheid tussen het bevel tot verschijning (*mandat de comparution*), het bevel tot medebrenging (*mandat d'amener*), het bevel tot bewaring (*mandat de dépôt*) en het bevel tot aanhouding (*mandat d'arret*).

Aan de laatste twee bevelen werden geen andere voorwaarden verbonden dan de strafbaarheid met correctionele lijfstraffen of met criminele straffen. Aan de (onderzoeks)rechter werd een willekeurige macht verleend om verdachten, na ondervraging, in voorhechtenis te nemen⁹.

De eerste Belgische wet betreffende de voorlopige hechtenis dateert van 12 februari 1852. De voorwaarden van de voorlopige hechtenis werden strikter bepaald. Men wenste de discretionaire macht van de rechter te temperen. Het bevel tot bewaring (mogelijk voor feiten strafbaar met opsluiting of met tijdelijke dwangarbeid) werd gereglementeerd en onderworpen aan de controle van de raadkamer. Het bevel tot aanhouding bleef bestaan voor feiten strafbaar met levenslange dwangarbeid of met de doodstraf. De aanhouding was verplicht en kon niet worden opgeheven¹⁰.

«Des abus nombreux et graves ont été signalés par la presse; l'opinion publique s'est émue; des plaintes ont retenti jusqu'à la tribune nationale ...»¹¹.

Deze uitroep dateert van 1874 en duidt de algemene doelstelling van de wet van 20 april 1874 aan. Deze wet bepaalt tot op heden de krachtlijnen van de voorlopige hechtenis.

Voorgescreven werd dat de voorhechtenis de uitzondering moest zijn. Een strafdrempel van drie maanden werd ingescreven. Afhankelijk van omstandigheden (verblijf in het land, de strafbaarheid van het feit) werd de aanhouding slechts mogelijk omwille van het *openbaar belang*¹².

Er werd gesleuteld aan de motiveringsplicht, aan het toezicht op de beslissingen van de onderzoeksrechter en aan de weigering van vrij verkeer. Vóór 1874 kon vrij verkeer verboden worden voor onbepaalde duur.

De redenen die toen aanleiding gaven tot aanhouding (omschreven door de wetgever zelf) wekken op heden verbazing¹³. Op enkele kleinere uitzonderingen na, bleef de wet nochtans een eeuw lang ongewijzigd¹⁴.

⁹ E. KRINGS, conclusie bij Cass., 28 januari 1982, *R.W.*, 1981-82, 2597; F. DUMON, «De rechterlijke macht, onbekend en miskend», *R.W.*, 1981-82, 650 e.v.

¹⁰ *Pasinomie*, 1852, 67 e.v.

¹¹ Rapporteur van de commissie voor de Justitie van de Kamer, *Pasinomie*, 1874, 111, aangehaald door E. KRINGS, o.c., 2600.

¹² R. HAYOT DE TERMICOURT, «De la loi sur la détention préventive.» *R.D.P.*, 1924, 391: «Sans doute l'intérêt public sera toujours intéressé au maintien de la détention préventive (...) dans l'intérêt de la sécurité publique; mais même si semblables circonstances n'existent plus, l'intérêt public peut encore exiger le maintien de la détention. La répression des crimes et délits est d'un intérêt public de premier ordre».

¹³ Rapport NYPÉLS, *Pasinomie*, 1874, 141, geciteerd door E. Krings, «Overwegingen bij de toepassing van de wet op de voorlopige hechtenis», o.c., 569: 1. wanneer de strafwet het gevaar loopt niet te worden uitgevoerd; haar kracht ligt namelijk in de zekerheid dat er bestraffing volgt; 2. in geval van gevaar voor de openbare veiligheid; 3. als onderzoeksmiddel is de aanhouding van verdachte een krachtig en vaak het enige middel om achter de waarheid te komen...

¹⁴ Wetswijzigingen tot de wet van 13 maart 1973:

— de wet van 23 juli 1895 voert de voorlopige invrijheidstelling op borg in;

De wet van 13 maart 1973 verscherpt andermaal de motiveringsplicht, dit zowel voor de onderzoeksrechters als voor de onderzoeksgerechten¹⁵.

Het begrip openbaar belang maakt plaats voor het strengere criterium van de *openbare veiligheid*.

Er werd een bijzondere procedure uitgewerkt i.v.m. de opheffing van het bevel tot aanhouding. Indien de onderzoeksrechter weigerde een verdachte aan te houden, kon voortaan de procureur des Konings geen beroep meer instellen. Het systeem van vergoeding voor onrechtmatige hechtenis werd eveneens ingevoerd door de wet van 1973.

C. Het ontstaan van de nieuwe wet

Geleidelijk groeide de aandacht voor de Europese wetgeving — het E.V.R.M. dateert van 4 november 1950; het werd bekrachtigd in België op 13 mei 1955¹⁶. De laatste jaren is een ware stroomversnelling ontstaan. Dit niet alleen in België¹⁷.

Daarnaast hebben een aantal opzienbarende dossiers de publieke opinie en haar vertegenwoordigers (cf. commissie-banditisme) fel beroerd.

Een en ander heeft geleid tot een versnelde aanpak, niet van de algehele (her)opbouw van de strafrechtspleging (de plannen daartoe dateren van 1852...), maar van het stelsel van de voorlopige hechtenis.

Onder leiding van prof. Declercq werd in 1983 een (werkende) werkgroep opgericht¹⁸.

— de wet van 29 juli 1899 regelt de voorlopige invrijheidstelling voor de rechter ten gronde;

— de wet van 23 augustus 1919 voorziet (o.m.) in de mogelijkheid tot inzage van het strafdossier bij de handhaving van de voorlopige hechtenis;

— de wet van 9 mei 1931 bepaalt de invrijheidstelling van verdachte zodra de ondergane voorhechtenis gelijk is aan de uitgesproken straf;

— de wet van 26 juli 1959 bepaalt dat de behandeling van het dossier voor de K.I. moet geschieden binnen vijftien dagen;

— de wet van 6 maart 1963 maakt de beëindiging van de voorlopige hechtenis mogelijk bij de verwijzing van de zaak.

¹⁵ J.D'HAENENS, «De vergoeding voor onrechtmatige vrijheidsbeneming en voor onwerkdadige voorlopige hechtenis», *R.W.*, 1973-74, 228; F. DUMON, «De rechterlijke macht, onbekend en onbemand», o.c., (654 e.v.); E. KRINGS, «Overwegingen bij de toepassing van de wet op de voorlopige hechtenis», o.c., 574 e.v.

¹⁶ H. ALBERS, «De voorlopige hechtenis en het Hof van Straatsburg», *R.W.*, 1972-73, 1745 e.v.

¹⁷ R. DECLERCQ, «Actuele problemen inzake voorlopige hechtenis», o.c., 265 e.v.; R. SCREVEN, «Détention préventive, règles légales, application, alternatives», *R.D.P.*, 1990, 112.

Wetswijzigingen in Frankrijk (17 juli 1970), Nederland (26 oktober 1973), Luxemburg (28 juni 1973 en 26 mei 1989), Duitsland (19 december 1964), Italië (1 mei 1970), Zweden (1 april 1988), Liechtenstein (1 januari 1989) en Oostenrijk (26 mei 1989).

¹⁸ Leden van de werkgroep o.l.v. prof. R. DECLERCQ, advocaat-generaal bij het Hof van Cassatie: A. ALSTEEN, advocaat; A. DE NAUW, hoogleraar V.U.B.; M. FRANCHIMONT, advocaat en hoogleeraar Univ. Luik; E. FRENCKEN, secr.-gen. Min. Justitie; C. LAMBERTS, raadsheer Hof van Beroep Luik; P. MISONNE, adv.-gen. Hof van Beroep Bergen; M. ROZIE, raadsheer Hof van Beroep Antwerpen; E. SCHEPENS, advocaat; R. STEENLANT, adv.-gen. Hof van Beroep Gent, opgevolgd door J. OCKERS, adv.-gen. Hof van Beroep Gent.

De eerste wetgevende initiatieven ontstaan in 1983-1984 (ontwerpen Van den Bossche en Henrion)¹⁹. Verschillende wetsvoorstellen volgen²⁰.

Op 19 april 1989 wordt door minister van Justitie Wathélet in de Senaat een lijvig wetsontwerp ingediend²¹. Voordien, op 22 maart 1989, adviseerde de Raad van State²².

Ten gevolge van het befaamde Europees arrest Lamy, met daaropvolgend het arrest Robert van 10 mei 1989 van het Hof van Cassatie, diende dezelfde minister het zgn. «klein» wetsontwerp in²³. Dit werd gevolgd door o.m. de wetsvoorstellen Erdman en Mottard²⁴. Aan de basis lag het probleem van de inzage van het strafdossier vóór de eerste verschijning voor de raadkamer. Men wenste een zeer vlugge wetgevende oplossing, hoewel inmiddels de praktijk de inzage toeliet, na richtlijnen daartoe van de parketten-generaal.

Het «grote» wetsontwerp haalde de eindmeet. De ideeën van het «kleine» ontwerp werden mede opgenomen. Dank zij een parallelle samenwerking tussen de commissies van Kamer en Senaat, kon in een minimum van tijd het ontwerp goedgekeurd worden: door de Senaat op 4 juli 1990, door de Kamer op 12 juli 1990²⁵. Op de valreep werden enkele amendementen goedgekeurd, die niet zonder belang zijn gebleven²⁶.

De nieuwe wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis verscheen in het Belgische Staatsblad van 14 augustus 1990 (na een valse (publikatie)start in het B.S. van 10 augustus 1990).

De wet treedt in werking (art. 49) op de eerste dag van de vierde maand die volgt op de publikatie, d.w.z. op 1 december 1990.

D. Krachtlijnen van de nieuwe wet

1. Algemene filosofie van de wet

De wetgever geeft drie fundamentele hoofdlijnen aan:

- het uitzonderlijk karakter van de voorlopige hechtenis wordt beklemtoond;
- er worden meer waarborgen voor het recht van verdediging ingebouwd;
- er bestaan nu alternatieve maatregelen voor de voorlopige hechtenis.

2. Belangrijke innovaties

Het systeem op zich werd niet gewijzigd (grotendeels inquisitoir, centrale rol van de onderzoeksrechter, jurisdictionele controle).

In het nieuwe stelsel zijn nochtans belangrijke wijzigingen aangebracht:

- 1) een beperking van de toepassing van de voorhechtenis: in 1988 toonde het jaargemiddelde van de gevangenisbevolking aan dat 31% in voorhechtenis vertoefde; hoewel het geen doel op zicht betreft, hoopt men door de nieuwe wet de overbevolking van de gevangenis tegen te gaan²⁷;
- 2) een verduidelijking van de voorschriften bij vrijheidsberoving vóór de verschijning voor de onderzoeksrechter: verschillende bepalingen hebben betrekking op de vrijheidsberoving (garde à vue), de (voorafgaande) tussenkomst van een magistraat op dat ogenblik, de controle op die vrijheidsbeneming en het bevel tot medebrenging;
- 3) een grotere autonomie voor de onderzoeksrechter door de afschaffing van het verplicht mandaat tot aanhouding (van rechtswege)²⁸: de procedure i.v.m. de opheffing van het bevel tot aanhouding (of van de voorhechtenis) wordt gewijzigd;

²⁷ In bijlage III aan het wetsontwerp 658 (blz. 228 e.v.) worden een aantal gegevens verstrekt in verband met de gevangenisbevolking. Die gegevens tonen aan dat het percentage voorlopig gedetineerden op 2 oktober 1988 30,7 bedroeg en op 15 januari 1989 33,7 (zie tevens *Vragen en Antwoorden*, Kamer, nr. 243, DO 868703711).

Die cijfers worden niet eenvormig geïnterpreteerd. Zo beweren E. BOUTMANS en J. DE WIT, «Het ontwerp Wathélet tot herziening van de wet op de voorlopige hechtenis verandert niets aan het misbruik van het voorarrest», *Panopticon*, 1990, 243, dat 52% van de gevangenisbevolking in voorhechtenis vertoefde. Ook prof. A. DE NAUW, «Een onderzoek naar de toepassing van de voorlopige hechtenis», *Panopticon*, 1990, 206 e.v., toont aan hoe moeilijk ter zake wetenschappelijk onderzoek is (verschillen tussen de arrondissementen, verschil in de feiten, in het aantal daders per dossier, in de ernst van het feit, enz.). A. DUMONT, «Le contrôle juridictionnel de la détention préventive», o.c., 125, geeft gegevens weer voor de periode 1959 tot 1962. Het aantal voorlopig gedetineerden zou sedertdien met een derde vermeerderd zijn. R. SCREVEN, «Détention préventive, règles légales, application, alternatives», o.c., 110, vergelijkt Belgische gegevens (17,7% in 1977; 31,9% in 1986) met gemiddelden in het buitenland: Luxemburg (33 à 38%), Duitsland (24,4%), Nederland (38,5%), Oostenrijk (23,6%) en Noorwegen (29%). De laatste jaren werd een verhoging van de voorlopig gedetineerden vastgesteld in België, Frankrijk, Luxemburg, Nederland, Denemarken en Zweden. Een verlaging werd vastgesteld in Oostenrijk, Noorwegen, Duitsland, Finland, Japan, Tunesië.

²⁸ Onderscheid dat terugging tot 1852; zie boven.

¹⁹ *Parl. St., Senaat*, 698-1 (83-84) en 886-1 (84-85).

²⁰ *Parl. St., Senaat*: wetsvoorstellen ERDMAN (1988) 59-1; DIE-RIKX en VAES (1988) 90-1; MOUREAUX (1988) 233-1; BLANPAIN (1988) 421-1; *Parl. St., Kamer*, wetsvoorstellen CHEVALIER (1988-89) 461-1 en MOTTARD (1988-89) 799-1.

²¹ *Parl. St., Senaat*, 1988-89, wetsontwerp 658-1.

²² *Ibidem*, 47 e.v.

²³ *Parl. St., Senaat*, 1988-89, 683-1.

²⁴ *Parl. St., Senaat*, 1988-89, 693-1, en *Parl. St., Kamer*, 1988-89, 799-1.

²⁵ *Parl. St., Kamer*, 1255/2 (88-89).

²⁶ Amendement ERDMAN c.s. 658-3 aan art. 28 (nieuw bevel tot aanhouding): «de in vrijheid gelaten of in vrijheid gestelde verdachte (...)»; amendement ARTS, c.s. 658-4 aan art. 22: inzage dossier kan d.m.v. eensluitende afschriften; amendement ARTS c.s. 658-5 aan art. 22: samenvattend verhoor ook na verwijzing door cassatie naar een ander hof van beroep; amendement ARTS c.s. 658-6 aan art. 30: het ontwerp bepaalde dat een beslissing tot handhaving door de K.I. een titel van vrijheidsbeneming leverde van een maand; die termijn wordt nu ingekort tot vijftien dagen; amendement ARTS c.s. 658-7 aan art. 31: de vijfde dag i.p.v. de derde dag; vijf dagen voor het indienen van de memories in cassatie; amendement ARTS c.s. 658-8 aan art. 31: vijftien dagen vanaf de uitspraak i.p.v. vanaf ontvangst van het arrest van het Hof van Cassatie; amendement ARTS c.s. 658-9 aan art. 31: idem als amendement 658-6 voor de beslissing van de K.I. na verwijzing.

4) een opname van bepaalde elementen van de strafrechtspleging op tegenspraak (accusatoir stelsel)²⁹, nl. een debat vóór de aanhouding door de onderzoeksrechter en vervolgens vóór iedere nieuwe handhaving (het zgn. samenvattend verhoor door de onderzoeksrechter);

5) een strengere motiveringsplicht zowel voor de onderzoeksrechters als voor de onderzoeksgerechten: het begrip «volstreckte noodzaak voor de openbare veiligheid» moet in concreto omschreven worden; het niet gemotiveerde aanhoudingsbevel wordt afgeschaft;

6) een betere informatie van de verdediging door:

- de overhandiging van afschriften van de processen-verbaal van verhoor van verdachte,
- de volledige afschaffing van het verbod van vrij verkeer tussen verdachte en zijn raadsman³⁰,
- de mogelijkheid tot inzage van het strafdossier vanaf de eerste verschijning voor de raadkamer;

7) een bijzondere procedure in geval van langdurige voorhechtenis (zes maanden);

8) een afzonderlijk debat voor de raadkamer bij verwijzing naar de correctionele rechtbank wat betreft de handhaving van de voorlopige hechtenis, en één jaar straf als minimum voor een mogelijke onmiddellijke aanhouding ter zitting van de rechter ten gronde³¹;

9) een verbetering van de procedures in hoger beroep en in cassatie;

10) een reeks alternatieve maatregelen³².

Deze algemene filosofie van de wet en deze reeks van innovaties werden weergegeven in de voorbereidende teksten. Dit lijvig boekdeel zal ongetwijfeld voor de praktische toepassing van de wet een nuttige, en soms noodzakelijke, leidraad betekenen.

II. DE BEPALINGEN VAN DE WET VAN 20 JULI 1990

A. De aanhouding

Alleen de vating na betraping op heterdaad, of gelijkgestelde omstandigheden, werd geregeld door de wet (art. 106 Sv.). De definitie van de betraping op heterdaad wordt gegeven door artikel 41 Sv. Dienaangaande bestaat er geen eenvormige interpretatie³³.

De nieuwe wet regelt nu eveneens de aanhouding buiten betraping op heterdaad.

²⁹ In de uiteenzetting van de minister van Justitie (*Parl. St., Senaat*, 658-2, 20 e.v.) werd breedvoerig aandacht besteed aan de vraag of er al dan niet volledig moest worden afgezien van de inquisitoire procedure ten voordele van het accusatoir stelsel.

³⁰ De lengte van de debatten toont aan welk bijzonder belang de volksvertegenwoordiging aan dit probleem hechtte.

³¹ In sommige arrondissementen bestond een vaste rechtspraak dat voor feiten van familieverlating (art. 391bis Sw.) het vonnis bij verstek ook de onmiddellijke aanhouding van de beklaagde (uiteraard na vordering van het openbaar ministerie) oplegde. Dit zal voortaan niet meer mogelijk zijn aangezien voor die feiten de maximumstraf zes maanden bedraagt.

³² Alternatieve maatregelen zijn reeds mogelijk in diverse landen: R. SCREVEN, o.c., 111 e.v.: in Frankrijk, Nederland, Duitsland, Oostenrijk, Luxemburg, Liechtenstein, Denemarken, Zweden, Noorwegen, Finland, Senegal en Tunesië.

³³ Zie o.m. M. FRANCHIMONT, e.a., o.c., 253 e.v.

1. De betraping op heterdaad

Het oude artikel 106 Sv. maakte reeds onderscheid tussen de betraping door een drager van de openbare macht en door ieder ander persoon.

a) Door een agent van de openbare macht

De agenten van de openbare macht stellen de verdachte van wie zij de vlucht hebben verhinderd, onmiddellijk ter beschikking van de officier van gerechtelijke politie (art. 1). Zodra de officier van gerechtelijke politie tot aanhouding is overgegaan, neemt hij onverwijld contact op met de procureur des Konings, of, in geval van een gerechtelijk onderzoek, met de onderzoeksrechter³⁴.

Voorlopige hechtenis is voortaan slechts mogelijk indien het feit voor de verdachte een correctionele hoofdgevangenisstraf van één jaar of een zwaardere straf tot gevolg kan hebben. Indien de officier van gerechtelijke politie duidelijk kan bepalen dat het feit voor verdachte deze strafdrempel niet bereikt, dan hoeft hij geen contact op te nemen met de procureur des Konings. In het andere geval wel, ook bij twijfel. Het is immers voor de procureur des Konings reeds moeilijk om onmiddellijk aan een nieuw feit de juiste kwalificatie te geven³⁵.

De vrijheidsbeneming mag nooit 24 uren overschrijden. Die termijn gaat in op het ogenblik dat verdachte «niet meer beschikt over de vrijheid van komen en gaan». Dit criterium is een feitenkwestie. Een en ander moet duidelijk in het proces-verbaal beschreven staan.

De nieuwe wet heeft de verdienste dat het moment van vrijheidsberoving goed en wettelijk is bepaald. Dit zal een einde maken aan de verschillende praktijken op dit vlak tussen de parketten³⁶.

Openlijk wordt nog al eens de zeer korte termijn van 24 uren betreurd. In de meeste landen is namelijk die eerste periode van vrijheidsberoving langer³⁷. Het betreft evenwel een grondwettelijk gewaarborgd recht.

³⁴ Het ter zake gegeven voorbeeld (*Parl. St. Senaat*, 658-2, 55) is misleidend. De onderzoeksrechter wordt geadieerd voor een bepaald feit, en is derhalve niet bevoegd wanneer de inmiddels vrijgelaten verdachte nieuwe feiten pleegt (behoudens mogelijke uitzonderingen; zie A. DE NAUW, «Het adieren van de onderzoeksrechter», in *Actuele problemen van strafrecht*, XIVe Postuniv. Cyclus Willy Delva 1987-88, blz. 1 e.v.).

³⁵ Met de procureur des Konings wordt doorgaans door de politie zeer spoedig contact opgenomen en hij dient derhalve, aan de hand van veelal nog summier gegevens, de feiten te kwalificeren (*Parl. St., Senaat*, 658-2, blz. 51 en 52). De procureur des Konings is niet verplicht om de door hem ter beschikking gestelde verdachten ook effectief verder te verwijzen naar de onderzoeksrechter. Tussenkomen gegevens kunnen dit overbodig maken.

³⁶ A. DE NAUW, «Een onderzoek naar de toepassing van de voorlopige hechtenis», *Panopticon*, 1990, 220.

³⁷ *Parl. St., Senaat*, 658-2, blz. 25; R. SCREVEN, o.c., blz. 107 e.v.: termijnen in andere landen bedragen: Luxemburg (24 uren met mogelijke verlenging), Frankrijk (48 u. + 48 u.), Nederland (4 dagen), Duitsland, Zwitserland, Zweden, Noorwegen (de volgende dag), U.S.A. (36 uren), Oostenrijk (24 uren à 3 dagen), Spanje (72 uren à 7 dagen), Tunesië (10 dagen).

b) door een particulier

In het oude artikel 106 Sv. werd reeds bepaald dat «personen» verdachten konden vasthouden.

Die praktijk komt de laatste jaren veelvuldig voor. Leden van bewakingsfirma's, inspecteurs, controleurs, enz., betrapten dagelijks medeburgers op heterdaad.

Wanneer zij iemand vasthouden, moeten zij onverwijld de feiten aangeven bij een agent van de openbare macht (art. 1, 3°).

Het tijdstip van aangifte is de start van de termijn van 24 uren.

2. Buiten betrapting op heterdaad

Deze vorm van vrijheidsberoving was tot op heden niet wettelijk omschreven. Volgens de letter van de Grondwet, artikel 7, zou die wijze van aanhouding zelfs niet mogelijk zijn. Sommige auteurs stellen dat deze praktijken ongrondwettig zijn³⁸. Niettemin wordt deze vrijheidsberoving frequent toegepast, en dit sedert meer dan honderd jaar. Het Hof van Cassatie aanvaardt zodanige aanhoudingen. Die worden geacht in overeenstemming te zijn met de geest van de grondwet (verslag van Ch. DE BROUCKÈRE voor het Nationaal Congres)³⁹⁻⁴⁰.

Deze «aanhouding ter voorgeleiding», zoals ze tegenwoordig wordt genoemd⁴¹, wordt nu wettelijk geregeld (art. 2). De rechtsgeldigheid ervan werd aanvaard door de Raad van State⁴². In feite werd door het E.V.R.M. een wettelijke regeling geëist.

Indien tegen een persoon ernstige aanwijzingen van schuld aan een misdaad of wanbedrijf bestaan, kan die ter beschikking van de rechter worden gesteld. De beslissing tot vrijheidsbeneming kan slechts worden genomen door ofwel de procureur des Konings, ofwel de onderzoeksrechter. Van die beslissing wordt de verdachte mondeling doch in ieder geval onverwijld kennis gegeven. Bewarende maatregelen kunnen worden genomen tegen verdachten die trachten te ontkomen, dit in afwachting van de beslissing van de magistraat. Het op hoogte brengen van de procureur des Konings of van de onderzoeksrechter moet geschieden onverwijld, en met de snelste communicatiemiddelen. (Deze belangrijke beslissingen worden sedert jaren inderdaad telefonisch medegedeeld).

De termijn van 24 uren neemt ook in dit geval een aanvang op het ogenblik dat verdachte niet meer over zijn vrijheid kan beschikken. Dit kan zijn vanaf de kennisgeving van de beslissing van de magistraat, indien verdachte vrijwillig is meegekomen en alzo ten burele is gebleven. Dienden er bewarende maatregelen genomen te worden, dan gaat de termijn op dat ogenblik in.

De «aanhouding ter voorgeleiding» mag niet verward worden met de administratieve aanhouding⁴³.

3. Vormvereisten

De wet heeft strenge formele voorwaarden gesteld.

In geval van betrapting op heterdaad moet het proces-verbaal melding maken van het juiste uur van de effectieve vrijheidsbeneming met nauwkeurige opgave van de omstandigheden waarin dit is geschied. Het moet een weergave zijn van de mededelingen van de magistraat. De beslissing van deze magistraat moet worden genoteerd, alsmede het juiste uur ervan (art. 1, 6°).

Buiten betrapting op heterdaad vermeldt het proces-verbaal de beslissing van de magistraat, de door hem getroffen maatregelen en de wijze waarop die zijn meegedeeld. Het moet weergeven het juiste uur van effectieve vrijheidsbeneming, alsmede de omstandigheden waarin die vrijheidsbeneming tot stand is gekomen. Het juiste uur van de kennisgeving van de beslissing tot aanhouding moet vermeld worden (art. 2, 4°).

Op die wijze rekent de wetgever er op dat alle misbruiken worden voorkomen. Nachtelijke opsluitingen (hoewel de criminaliteit vaak het daglicht schuwt ...) moeten zoveel mogelijk vermeden worden⁴⁴.

De wet stelt geen sancties voor het geval aan een van die formele voorwaarden niet is voldaan. Wellicht zal hier het criterium van het recht van verdediging gelden. De eerste controle ter zake zal in handen liggen van de procureur des Konings of van de onderzoeksrechter.

B. Bevel tot medebrenging

1. Het bevel

Het bevel tot medebrenging is een met redenen omkleed bevel van de onderzoeksrechter tegen een persoon tegen wie ernstige aanwijzingen van schuld bestaan en die nog niet te zijner beschikking is gesteld (art. 3).

Ook tegen getuigen die na dagvaarding weigeren te verschijnen, kan een bevel tot medebrenging uitgevaardigd worden (art. 4).

Tot op heden toe werd aangenomen dat een bevel tot medebrenging, afgeleverd door een onderzoeksrechter en aan de verdachte betekend binnen 24 uren na zijn aanhouding, een met redenen omkleed bevel van de rechter is in de zin van artikel 7 van de Grondwet⁴⁵.

³⁸ E. BOUTMANS, *Voorlopige Hechtenis*, Kluwer, 1985, blz. 10; E. BOUTMANS, en J. DE WIT, o.c., 145.

³⁹ Cass., 21 oktober 1901, *Pas.*, 1902, I, 15; Cass., 23 januari 1934, *Pas.*, 1934, I, 142; Cass., 6 mei 1985, *Arr. Cass.*, 1985-86, nr. 452; Cass., 14 januari 1987, *R.D.P.*, 1987, 368.

⁴⁰ R. DECLERCO, *Strafvordering*, Boek 1, 8e druk 1987, blz. 227; G. SCHUIND en A. VANDEPLAS, *Traité pratique de droit criminel*, 1981, II, blz. 317.

⁴¹ J. D'HAENENS, *Belgisch strafprocesrecht*, Story-Scientia, 2e druk 1985, blz. 308 e.v.

⁴² Advies Raad van State, *Parl. St., Senaat*, 658-2, 48.

⁴³ Decr. 16-24 augustus 1790, titel XI, art. 3; decr. 1 febr. - 28 maart 1792, artt. 8-11; decr. 10 vendémiaire, jaar IV, titel III, artt. 6-7; besl. 2 germinal, jaar IV, art. 8; W. 27 nov. 1891, artt. 8 en 9 (aanhouding van landlopers en bedelaars); besluit-wet 14 nov. 1939, art. 1, § 2 (dronken personen die wanorde veroorzaken); W. 2 dec. 1952 (arrestatie van ordeverstoorers, opleiding van vreemdelingen zonder regelmatige bescheiden ter identificatie, opleiding van landlopers, vatting van krankzinnigen); K.B. 16 maart 1968 (verkeerswet, artt. 59-61, rijverbod); W. 15 dec. 1980, art. 27 (veiligheidsmaatregelen) en de nieuwe Gemeentewet, artt. 172-183.

⁴⁴ E. KRINGS, «Plichten en rechten van de leden van de rechterlijke macht», *R.W.*, 1988-89, 169 e.v.

⁴⁵ Cass., 5 februari 1980, *Arr. Cass.*, 1979-80, 659, met strijdige conclusie van O.M.; Cass., 20 juni 1984, *Arr. Cass.*, 1983-84, 138;

De vormvoorwaarden (art. 6) zijn van minder belang. Het bevel kan zelfs in een telegram gegeven worden ⁴⁶.

Het bevel tot medebrenging moet gemotiveerd zijn. Tot nu toe was de rechtspraak daarvoor niet streng: voldoende was de vermelding van het misdrijf waarop het bevel steunde ⁴⁷. Wellicht vereist de nieuwe wet een uitgebreidere motivering.

Het bevel mag slechts worden uitgevaardigd tegen een verdachte die nog niet ter beschikking is gesteld. Deze uitdrukkelijk in de wet ingeschreven voorwaarde moet vroegere misbruiken ⁴⁸ onmogelijk maken.

Logisch is dat het bevel tot medebrenging slechts kan gelden voor feiten die tot aanhouding kunnen leiden (strafdrempel van een jaar). Dit bevel is immers een eerste vorm van vrijheidsbeneming.

In de praktijk wordt door de procureur des Konings al eens een bevel tot medebrenging gevorderd. Kan de onderzoeksrechter zulks weigeren, zoals hij ook de aanhouding van een verdachte kan weigeren? Zou, bij strijdige beslissing, het parket beroep kunnen instellen, ofschoon tegen een strijdig bevel tot aanhouding zelfs geen rechtsmiddel openstaat? De wetgever heeft dit (in de praktijk vrij theoretisch probleem) niet voorzien.

2. De betekening

De vorm van de betekening was niet op straffe van nietigheid voorgeschreven. Dit was afhankelijk van de schending van het recht van verdediging ⁴⁹.

De betekening geschiedt door een agent van de openbare macht (art. 8). Hij geeft een afschrift aan de betrokkene.

De termijnen waarbinnen de betekening en de (eventuele) latere aanhouding moeten geschieden, heeft steeds voor betwisting gezorgd, in die mate dat het Hof van Cassatie verschillende malen zijn rechtspraak diende te bevestigen, ondanks de andersluidende conclusies van de parketten-generaal ⁵⁰.

Het parket-generaal verdedigde met klem de stelling dat de (enige) termijn begon te lopen vanaf de feitelijke vrijheidsberoving. Werd de verdachte niet verhoord binnen 24 uren, dan was een aanhouding niet meer mogelijk.

Het Hof van Cassatie hield het bij een ruimere interpretatie. Drie tijdseenheden kon men onderscheiden: in ieder

geval moest het bevel worden betekend binnen 24 uren na de effectieve vrijheidsbeneming. Tevens diende de onderzoeksrechter de verdachte te hebben verhoord binnen een termijn van 24 uren nadat hij daadwerkelijk te zijner beschikking (meestal op het gerechtsgebouw) was gesteld ⁵¹. De derde tijdseenheid betrof aldus de periode van de verplaatsing van verdachte, het transport. Tussen het moment van de betekening van het bevel en de terbeschikkingstelling ontstond a.h.w. een vacuüm. De tijd voor de overbrenging van verdachte mocht de strikt noodzakelijke duur daartoe evenwel niet overschrijden ⁵².

Wie de vroegere controverse kent, begrijpt de uitgebreide aandacht die de wetgever aan de huidige regeling heeft besteed.

In niet minder dan vier wetsartikelen verwijst de wet naar de geldende termijnen (artt. 5, 7, 8 en 12).

Twee mogelijkheden:

— de verdachte wordt gevat ter uitvoering van het bevel. Bij deze aanhouding wordt het bevel onmiddellijk betekend. Vervolgens begint de (in dit geval enige) termijn van 24 uur te lopen waarbinnen verdachte door de onderzoeksrechter verhoord moet worden;

— de verdachte wordt aangehouden na betrapping op het daad of na een «aanhouding ter voor geleiding» (cf. supra). Het bevel moet hem onverwijld betekend worden en in ieder geval binnen een (eerste) tijdsduur van 24 uren te rekenen vanaf de effectieve vrijheidsbeneming (hier gelden de voorschriften zoals bij de aanhouding, artt. 1 en 2). Vanaf het ogenblik van de betekening loopt de tweede termijn van 24 uren, waarbinnen zo nodig tot aanhouding wordt overgegaan.

De tijd nodig om verdachte over te brengen wordt aldus niet meer in acht genomen ⁵³.

3. De uitvoering

De onderzoeksrechter kan de uitvoering van het bevel instellen (art. 10) wanneer verdachte nog niet van zijn vrijheid is beroofd. De algemene regel is dat het bevel onmiddellijk wordt uitgevoerd. Hoewel het bevel tot aanhouding doorgaans wordt uitgevaardigd met het oog op een aanhouding, is zulks niet noodzakelijk.

Het bevel is uitvoerbaar over het gehele Belgische grondgebied (art. 9) ⁵⁴. Ofschoon artikel 28 Sv. niet aangepast werd en alzo verwijst naar een inmiddels opgeheven hoofdstuk, kan gesteld worden dat het openbaar ministerie nog steeds zorg draagt voor de uitvoering van de bevelen van de onderzoeksrechter.

Artikel 13 ⁵⁵ maakt het mogelijk dat een onderzoeksrechter een beroep doet op zijn collega van het arrondissement

Cass., 7 januari 1986, *Arr. Cass.*, 1985-86, 636; Cass., 6 mei 1986, *Arr. Cass.*, 1985-86, 1191; Cass., 24 juli 1986, *R.D.P.*, 1986, 912; Cass., 17 januari 1987, *R.D.P.*, 1987, 669; F. DUMON, o.c., 643; A. DE NAUW, «Recente tendensen in het onderzoek in strafzaken», *Panopticon*, 1988, 355 en 356.

⁴⁶ G. SCHUIND en A. VANDEPLAS, o.c., blz. 321.

⁴⁷ Cass., 7 november 1986, *Arr. Cass.*, 1985-86, 636; Cass., 6 mei 1986, *Arr. Cass.*, 1985-86, 1091; Cass., 20 juni 1984, *Arr. Cass.*, 1983-84, 138.

⁴⁸ Cass., 28 januari 1982, *Pas.*, 1982, I, 676, *R.W.*, 1981-82, 2593, met conclusie van E. KRINGS: indien de verdachte reeds ter beschikking van de onderzoeksrechter is gesteld, kan geen geldig bevel tot medebrenging uitgevaardigd worden; in dezelfde zin: Voorz. Hof Brussel, 9 november 1989, *J.T.*, 1990, 77.

⁴⁹ Cass., 14 januari 1960, *Arr. Verbr.*, 1960, 397.

⁵⁰ Conclusie van eerste adv.-gen. CHARLES bij Cass., 5 februari 1980; conclusie van adv.-gen. KRINGS bij Cass., 28 januari 1982 voor- noemd; E. KRINGS, «Overwegingen bij de toepassing van de wet op de voorlopige hechtenis», o.c., 595 e.v.; F. DUMON, o.c., 646.

⁵¹ A. VANDEPLAS, «Het bevel tot medebrenging», noot onder K.I. Gent, 9 november 1984, *R.W.*, 1984-85, 2074; Cass., 22 maart 1988, *Arr. Cass.*, 1987-88, 957; Cass., 6 mei 1986, *Pas.*, 1986, I, 1073.

⁵² R. DECLERCO, *Strafvordering*, o.c., 227; A. DE NAUW, «Recente tendensen in het onderzoek in strafzaken», o.c., 356; Cass., 20 januari 1987, *A.R.* 5221; Cass., 7 januari 1986, *Arr. Cass.*, 1985-86, 636; Cass., 6 mei 1986, *Arr. Cass.*, 1985-86, 1191.

⁵³ *Parl. St.*, Kamer, 1255/2, 89/90, 34, antwoord van de minister op een vraag van een parlements lid.

⁵⁴ Identiek met het oude art. 98 Sv.

⁵⁵ Identiek met het oude artikel 103 Sv.

waar verdachte is gevonden. Dit artikel, letterlijk overgenomen uit de oude wet, is in onbruik geraakt: de afstanden zijn in België zo klein dat een overbrenging geen problemen schept. Wie weet nog wat een «myriameter» is? (Het gelijklopend art. 100 Sv. is wel opgeheven).

4. Vormvoorschriften

Zoals voor de vrijheidsbeneming gelden ook hier strikte voorwaarden (art. 7): het proces-verbaal moet het juiste uur van de vrijheidsbeneming vermelden, het juiste uur van de betekening van het bevel, alsmede alles wat de agenten van de openbare macht hebben verricht om de verdachte ter beschikking van de onderzoeksrechter te stellen.

Sancties komen voor in artikel 15. Het zijn dezelfde als in het opgeheven artikel 112 Sv.

C. Bevel tot aanhouding

Het nieuw bevel tot aanhouding beantwoordt aan een aantal doelstellingen van de wetgever, waarvan de meest opvallende terzake zijn:

- de afschaffing van het bevel tot aanhouding van rechtswege;
- de afschaffing van het onderscheid tussen verdachten met al dan niet een vaste verblijfplaats in België;
- een grotere zelfstandigheid van de onderzoeksrechter;
- een strengere motivering zowel door de onderzoeksrechter als door de onderzoeksgerechten.

1. Geldigheidsvereisten

a) Strafdrempel

Voorhechtenis is slechts mogelijk wanneer het feit voor verdachte een correctionele hoofdgevangenisstraf van een jaar of een zwaardere straf tot gevolg kan hebben (art. 16).

De eerste wetsvoorstellen gaven als strafdrempel één jaar; latere zelfs vijf jaar⁵⁶. Het wetsontwerp Wathelet heeft gedurende lange tijd zes maanden behouden. Door een laatste amendement werd opnieuw de drempel van één jaar ingevoerd⁵⁷.

Het feit moet strafbaar zijn met een jaar gevangenisstraf of meer. Het gaat dus niet om wetbepalingen die feiten strafbaar stellen met minimum één jaar!

Door de huidige strafdrempel van een jaar worden voortaan een reeks zwaardere misdrijven uitgesloten⁵⁸.

In vergelijking met de ons omringende landen, is deze drempel niet zo hoog. In Frankrijk bedraagt de strafdrempel twee jaar. Hetzelfde geldt voor Luxemburg, tenzij voor verdachten die aldaar geen vaste woon- of verblijfplaats heb-

ben. Deze uitzondering bestaat eveneens in Nederland, waar de strafdrempel vier jaar is⁵⁹⁻⁶⁰.

De strafmaat moet per feit genomen worden⁶¹. In geval van samenloop is cumulatie verboden⁶². Ook in geval van herhaling zou de strafverhoging niet in aanmerking komen⁶³.

Het aanhoudingsbevel van rechtswege, voor feiten strafbaar met dwangarbeid van vijftien tot twintig jaar, of met een zwaardere straf, is afgeschaft.

b) Volstreckte noodzaak voor de openbare veiligheid

Artikel 16, § 1, tweede lid, bepaalt uitdrukkelijk dat de voorlopige hechtenis niet mag worden aangewend met het oog op een onmiddellijke bestraffing, noch met het oog op de uitoefening van enige vorm van dwang.

Een en ander is reeds uit den boze sedert de wet van 1874. Niettemin stond de wetgever erop om deze clausule uitdrukkelijk op te nemen.

1° *Openbare veiligheid*. Dit begrip werd reeds ten overvloede bepaald, omschreven, verduidelijkt, enz.⁶⁴

De meest frequente voorbeelden zijn: het gevaar voor belemmering van het onderzoek door het wegmaken van bewijzen, beïnvloeden van getuigen, enz., het vluchtgevaar, het gevaar voor herhaling.

Het begrip openbare veiligheid omvat eveneens de openbare rust: die kan flink verstoord worden bij een (vroegtijdige) voorlopige invrijheidstelling van een verdachte van een ernstige misdaad (bv. moord)⁶⁵.

Deze klassieke gronden hebben een permanente waarde. Zij bestaan nagenoeg in ieder rechtssysteem⁶⁶.

2° *Misdrijven tot en met vijftien jaar dwangarbeid*. Voor deze misdrijven kan slechts worden aangehouden indien de volgende voorwaarden (één of meer) in verband met een volstreckte noodzaak voor de openbare veiligheid bestaan:

- ernstig gevaar voor recidive;
- ernstig gevaar dat verdachte zich aan het optreden van het gerecht zou onttrekken⁶⁷;
- ernstig gevaar dat verdachte zou pogen om bewijzen te laten verdwijnen of zich zou verstaan met derden.

⁵⁹ *Parl. St., Senaat*, 658-2, 63; E. BOUTMANS en J. DE WIT, o.c., 246: de Liga voor de Rechten van de Mens stelde een strafdrempel van vijf jaar voor, maar daarnaast een aantal uitzonderingen. De wetgever gaf de voorkeur aan een eenvormig criterium.

⁶⁰ R. DECLERCQ, «Actuele problemen...», o.c., 265.

⁶¹ R. DECLERCQ, *Strafvordering*, o.c., 230; E. BOUTMANS, *Voorlopige hechtenis*, o.c., 24; Cass., 25 oktober 1943, *Pas.*, 1934, I, 21.

⁶² In tegenstelling tot de onmiddellijke aanhouding bij vonnis of arrest: R. VAN CAMP, «Onmiddellijke aanhouding», bijdrage in de reeks «Strafrecht en strafvordering», o.l.v. A. VANDEPLAS.

⁶³ E. BOUTMANS, *ibidem*.

⁶⁴ E. BOUTMANS, o.c., 31 e.v.

⁶⁵ E. KRINGS, «Overwegingen (...)», o.c., 576.

⁶⁶ R. DECLERCQ, «Actuele problemen (...)», o.c., 268; F. DUMON, o.c., 654.

⁶⁷ E. KRINGS, «Overwegingen (...)», o.c., 581; E. BOUTMANS, o.c., 37. Reeds in 1874 werd gesteld dat het gevaar voor ontvluchting geen element van de openbare veiligheid (op zich) betrof doch eerder een zorg dat de verdachte zijn straf niet zou ontlopen. Niettemin is het vluchtgevaar altijd een klassieke reden tot aanhouding gebleven. Ook in het E.V.R.M. wordt vluchtgevaar aangenomen als een grond van voorhechtenis.

⁵⁶ Zie I, C.; zie tevens voetnoot 59.

⁵⁷ Zie voetnoot 26.

⁵⁸ Zoals bijvoorbeeld: huisvredebreuk door een ambtenaar of agent van de openbare macht (art. 148), passieve corruptie van een ambtenaar (art. 246), een aantal bedreigingen (art. 327), familieverlating (art. 391bis), gewone opzettelijke slagen en verwondingen (art. 398), hulpverzuim (art. 422bis), schending van het beroepsgeheim (art. 458), bedrieglijk onvermogen (art. 490bis), enz.

Deze voorwaarden, waarvan de ernstige redenen in concreto moeten bestaan én moeten worden omschreven (cf. infra), betekenen een beperking van de voorheen bestaande motieven van aanhouding.

3° *Misdrijven boven de vijftien jaar dwangarbeid*. Voor deze misdrijven geldt alleen de algemene voorwaarde van volstrekte noodzaak voor de openbare veiligheid, zonder dat bovendien een van de bovengenoemde redenen moet bestaan.

c) *Er moeten ernstige aanwijzingen van schuld bestaan tegen de verdachte*

Deze voorwaarde stond vroeger niet expliciet in de wet vermeld, maar werd algemeen aanvaard. Het E.V.R.M. (art. 5) spreekt van «redelijke termen om te vermoeden dat hij een strafbaar feit heeft gedaan».

2. *Vormvereisten*

a) *Voorafgaand verhoor*

1° *Algemeen*. Ook voorheen kon geen geldig aanhoudingsbevel verleend worden dan na verhoor van de verdachte. Het ontbreken van een voorafgaand verhoor maakte het bevel onwettig⁶⁸.

De ondervraging van de verdachte vormt een essentieel element van verdediging. De onderzoeksrechter moet de verdachte persoonlijk verhoren. Hij mag die opdracht niet delegeren aan een officier van gerechtelijke politie.

De verdachte heeft het recht een taal naar eigen keuze te gebruiken⁶⁹.

Het E.V.R.M. bepaalt dat de verdachte het recht heeft om te worden geïnformeerd⁷⁰: «(...) il suffit que les raisons de l'arrestation soient exposées à l'inculpé d'une manière sommaire, sans forme particulière et pas nécessairement par écrit. Elles ne doivent pas être indiquées dans la décision qui autorise la détention préventive».

Nieuw is de verplichting voor de onderzoeksrechter om aan de verdachte mee te delen dat tegen hem een aanhoudingsbevel kan worden gegeven. Dit geeft de verdachte de gelegenheid om zijn opmerkingen dienaangaande te formuleren (meestal meer persoonlijke of familiale aangelegenheden). Die gegevens moeten vermeld worden in het proces-verbaal van verhoor.

De verdachte heeft het recht van vrije keuze van advocaat. Kiest hij geen advocaat, dan zal de onderzoeksrechter de balie verwittigen⁷¹.

⁶⁸ Cass., 1933, *Pas.*, 1933, I, 83.

⁶⁹ E. BOUTMANS, o.c., 48; indien niet bijtijds een tolk gevonden kan worden, ondanks alle mogelijke inspanningen daartoe, kan een geldig aanhoudingsbevel afgeleverd worden zonder eigenlijk voorafgaand verhoor wegens overmacht.

⁷⁰ Geciteerd door M. FRANCHIMONT e.a., 456; zie ook A. KOHL, «Implications de l'article 5 de la Convention européenne des droits de l'homme en procédure pénale», *J.T.*, 1989, 505; zie tevens: Cass., 30 maart 1988, *Arr. Cass.*, 1987-88, 993.

⁷¹ De huidige toestand bestaat erin dat de onderzoeksrechter aan de verdachte vraagt of hij de bijstand van een advocaat heeft. Bij ontkennend antwoord vraagt de onderzoeksrechter of de verdachte een advocaat pro deo wenst. Indien ja, dan wordt een brief daartoe verzonden aan de voorzitter van het Bureau voor Consultatie en Verdediging. De verdachte ondertekent dit schrijven.

Normaal volgt onmiddellijk op het verhoor de beslissing tot aanhouding of niet. Deze beslissing kan nu uitgesteld worden indien de rechter verdere onderzoeksmaatregelen beveelt. Zijn de 24 uren verstreken, dan is de aanhouding niet meer mogelijk.

De wet vermeldt niet dat het verhoor geschiedt in het bijzijn van de raadsman van verdachte. Het voorstel daartoe werd ernstig in overweging genomen, maar uiteindelijk niet aangenomen.

2° *Vormvereisten*. Het proces-verbaal van verhoor door de onderzoeksrechter moet een aantal verplichte gegevens vermelden, nl.

- de opmerkingen van de verdachte i.v.m. de feiten;
- de opmerkingen van de verdachte op de mededeling van de onderzoeksrechter dat hij kan worden aangehouden;
- de keuze van advocaat of de verwittiging van de balie;
- het uur van het begin van de ondervraging, het begin en het einde van de eventuele onderbrekingen, het einde van de ondervraging.

Doorgaans vermelden de processen-verbaal eveneens: de volledige datum, de namen van de onderzoeksrechter, de griffier en (in voorkomend geval) de tolk (met vermelding van de eedaflegging), de plaats van het verhoor, de volledige identiteit van de verdachte, de vraag of de verdachte in het verleden reeds veroordeeld is en ten slotte de handtekeningen van onderzoeksrechter, griffier, verdachte en eventueel de tolk.

b) *Motivering*

De motivering is algemeen verplicht. Het is voortaan van geen belang meer of verdachte al dan niet zijn verblijfplaats in België heeft. Voor alle misdrijven moet gemotiveerd worden. Het zgn. verplicht aanhoudingsbevel is afgeschaft.

Voor de feiten strafbaar met dwangarbeid tot en met vijftien jaar kunnen alleen, samen met de volstrekte noodzaak voor de openbare veiligheid, de genoemde (beperkende) ernstige redenen aangehaald worden.

Vooraanstaande rechtspraak en -leer hebben steeds een zeer nauwkeurige motivering geëist. Typeformuleringen zijn verboden. Het aanhoudingsbevel moet aangepast worden aan de verdachte, en niet omgekeerd. Het bevel tot aanhouding is geen confectiepak⁷².

De verschillende elementen moeten in concreto omschreven worden: de volstrekte noodzaak voor de openbare veiligheid, de feitelijke omstandigheden van de zaak en die welke eigen zijn aan verdachte, het bestaan van ernstige aanwijzingen van schuld. Bij herhaling is aandacht besteed aan deze veelzijdige plicht⁷³.

De ernst van de feiten is op zich geen reden tot aanhouding. Evenmin de loutere noodwendigheden van het onderzoek, of de geestesgesteldheid van de verdachte⁷⁴. Steeds

⁷² «Il n'existe pas de circonstances types qui, dès qu'elles sont réunies, puissent justifier à priori un mandat d'arrêt. Le mandat d'arrêt est un habit, le juge d'instruction est un tailleur: mais le système de costume façonné d'avance ou par série est absolument interdit à ce magistrat.» (M. HAYOIT DE TERMICOURT, o.c., 297).

⁷³ E. KRINGS, «Overwegingen (...)», o.c., 579; F. DUMON, o.c., 653; R. DECLERCQ, «Actuele problemen (...)», o.c., 271; E. BOUTMANS, o.c., 54.

⁷⁴ Cass., 5 maart 1973, *R.W.*, 1973-74, 2108; Cass., 22 juli 1974, *R.W.*, 1974-75, 690; Cass., 3 september 1974, *R.W.*, 1974-75, 807;

moet de binding met de volstreekte noodzaak voor de openbare veiligheid gelegd worden, en de ernstige redenen in concreto beschreven worden.

De vermelding van de plaats en de datum van de feiten is niet noodzakelijk ⁷⁵.

Deze zware verplichtingen, die de onderzoeksrechter dikwijls in een hoog tempo moet uitvoeren gelet op de lopende termijn én de drukte van een dienstperiode, zijn opgelegd in het belang van de verdediging en mede om lichtzinnige beslissingen te voorkomen. Men koestert ook de hoop dat door de strengere motiveringsplicht niet alleen een betere, maar ook een beperktere toepassing van de voorlopige hechtenis gemaakt zal worden. Studies hebben aangetoond dat daar waar de eisen strenger werden gesteld, het aantal voorlopig gedetineerden daalde ⁷⁶.

c) *Formele voorwaarden*

Het bevel tot aanhouding vermeldt:

- de identiteit van de verdachte;
- de handtekening van de onderzoeksrechter;
- de zegel;
- de opgave van het feit;
- de desbetreffende wetsbepaling(en);
- de feitelijke omstandigheden van de zaak en die welke eigen zijn aan de persoonlijkheid van verdachte en de voorlopige hechtenis wettigen gelet op de criteria bepaald in art. 16, § 1 (zie boven, de motivering in concreto);
- de vaststelling dat er ernstige aanwijzingen van schuld bestaan (een nadere precisering ter zake is niet wettelijk voorgeschreven);
- dat verdachte vooraf is verhoord.

Doorgaans vermeldt het bevel tot aanhouding eveneens de naam van de onderzoeksrechter, dag en uur van vrijheidsbeneming en van de betekening van het bevel, alsmede de uitvoerbare formule ⁷⁷.

d) *Betekening*

Het bevel tot aanhouding moet betekend worden binnen 24 uren na de vrijheidsbeneming van verdachte (art. 18).

De betekening kan worden uitgevoerd door de griffier van de onderzoeksrechter, door de directeur van de gevangenis of door een agent van de openbare macht. De betekening bestaat in: 1° het mondeling meedelen van de beslissing in de taal van de rechtspleging, 2° met afgifte van een volledig afschrift van de akte.

Cass., 29 oktober 1974, *Arr. Cass.*, 1975, 271; Cass., 14 juni 1977, *R.W.*, 1977-78; Cass., 11 september 1979, *R.W.*, 1979-80, 1038; Cass., 25 november 1980, *R.W.*, 1981-82, 679; Cass., 10 september 1985, *Pas.*, 1985, I, 18.

⁷⁵ A. VANDEPLAS, «Vermeldingen in het bevel tot aanhouding», noot onder Cass., 21 mei 1985, *R.W.*, 1985-86, 1736, met aangehaalde rechtspraak; A. DE NAUW, «Tendensen (...)», o.c., 358.

⁷⁶ W. BROSENS, o.c., 45.

⁷⁷ Ter gelegenheid van de betekening van het bevel tot aanhouding worden noodzakelijk mede aan de verdachte ter hand gesteld een afschrift van het p.v. van verhoor door de onderzoeksrechter, alsmede afschriften van pv's van politieverhoren van de verdachte sedert zijn aanhouding (artt. 1 en 2). Tot bewijs van deze overhandiging wordt dit het best eveneens opgenomen in het bevel tot aanhouding.

Terzelfder tijd wordt aan de verdachte afschrift gegeven van het proces-verbaal van verhoor en van de processen-verbaal van verhoren van de verdachte die afgenomen zijn tussen het tijdstip van zijn vrijheidsbeneming en zijn aanhouding.

Voorheen was de betekening vrij van enig formalisme. Meestal gebeurde de betekening mondeling door de onderzoeksrechter zelf. Wanneer de 24 uren verliepen, onderbrak de onderzoeksrechter het verhoor om de aanhouding (mondeling) te betekenen.

Deze vorm van betekening werd niet constant aanvaard. Uiteindelijk en ondanks strijdig advies van het openbaar ministerie, wees het Hof van Cassatie elk formalisme van de hand ⁷⁸.

De nieuwe wet zet een stap terug naar het vormelijke, nl. de afgifte als mede-element van de betekening. De voorbereidende teksten omschrijven uitdrukkelijk de betekening als een dubbele daad: het mondeling betekenen + afgifte van het bevel. Beide plichten moeten zijn uitgevoerd binnen de wettelijke periode van 24 uren ⁷⁹.

e) *Uitvoering*

De uitvoering van het bevel tot aanhouding geschiedt onverwijld. Tegen het bevel staat hoger beroep noch cassatie open (art. 19, § 1).

Zoals voor het bevel tot medebrenging kan ook hier de onderzoeksrechter een beroep doen op zijn collega in het arrondissement waar verdachte is gevat (art. 19, § 2).

Dezelfde sancties zijn mogelijk als bepaald in art. 15 (zie boven).

De wettelijke bepalingen zijn gelijklopend met die van de oude wetgeving.

3. *Strijdig bevel*

Wanneer de procureur des Konings de aanhouding van een verdachte vordert, kan dit door de onderzoeksrechter geweigerd worden in een gemotiveerde beschikking (art. 17). Dit is het zgn. strijdig bevel.

Tegen de weigering staat geen rechtsmiddel open. In alle gevallen heeft de onderzoeksrechter nu een vrij beslissingsrecht. Het zgn. «verplicht bevel» is afgeschaft.

De wetgever heeft de mogelijkheid van hoger beroep besproken, maar dit niet opgenomen in de wet. Men wenste niet terug te keren tot de toestand die bestond vóór 1973. Ook de praktische uitvoering van een eventueel beroep gaf problemen.

Cassatieberoep is voortaan evenmin mogelijk. De wet is dienaangaande duidelijk. Voorheen kon het openbaar ministerie cassatieberoep instellen, hoewel dit niet expliciet in een wettekst was vermeld. De beslissing van de onderzoeksrechter werd beschouwd als een eindbeslissing conform arti-

⁷⁸ Zie Cass., 20 november 1984, *R.W.*, 1984-85, 2390, maar ook A. VANDEPLAS, «De betekening van het aanhoudingsbevel», noot onder Cass., 4 mei 1983, *R.W.*, 1983-84, 2709; A. VANDEPLAS, «De betekening van het bevel tot aanhouding», noot onder Cass., 18 augustus 1983, *R.W.*, 1983-84, 2883; A. VANDEPLAS, «De betekening van het bevel tot aanhouding», noot onder Cass., 17 augustus 1979, *R.W.*, 1979-80, 2569; E. BOUTMANS, o.c., 19; R. DECLERCO, *Strafvoeding*, o.c., 231; M. FRANCHIMONT e.a., o.c., 427, 428.

⁷⁹ *Parl. St., Senaat*, 658-2, 71.

kel 416 Sv.⁸⁰. De afschaffing van dit rechtsmiddel beantwoordt aan de wensen van procureur-generaal E. Krings⁸¹

4. Het vrij verkeer

Het onderzoek is geheim. Als principe is dit geldig gebleven. Onder de oude wetgeving kon de onderzoeksrechter verbod van vrij verkeer opleggen gedurende maximaal drie dagen.

Artikel 20 verleent aan de advocaat volledig vrij verkeer met de verdachte vanaf het eerste verhoor (van de onderzoeksrechter). Met een gemotiveerde beschikking kan de onderzoeksrechter ook in het nieuwe stelsel vrij verkeer tussen verdachte en *derden* verbieden gedurende maximaal drie dagen⁸².

⁸⁰ R. DECLERCO, *Strafvordering*, o.c., 234 e.v.

⁸¹ E. KRINGS, «Overwegingen (...)», o.c., 588.

Recent werd reeds beslist dat het recht van verdediging werd geschonden wanneer verdachte door het verbod van vrij verkeer onmogelijk zijn advocaat kon raadplegen vóór de zitting van de raadkamer⁸³.

(slot volgt)

Ivo Mennes

⁸² Zie artikel 613 Sv. De onderzoeksrechter kan alle bevelen geven die in de huizen van arrest moeten worden uitgevoerd en die hij voor het onderzoek nodig acht: plaats van voorhechtenis, telefoonverkeer, briefwisseling, bezoeken, enz. Hiervoor is geen tijdslimiet bepaald (E. BOUTMANS en J. DE WIT, o.c., 248).

⁸³ K.I. Gent, 5 maart 1990, *T.G.R.*, 1990, 66; contra: Cass., 16 maart 1988, *Rev. Liège*, 1988, 661.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER – 2 MEI 1989

Voorzitter: de h. Boon

Rapporteur: de h. D'Haenens

Openbaar ministerie: de h. Krings, procureur-generaal

Advocaat: mr. Geinger

Voorlopige hechtenis – Bevel tot aanhouding tegen in vrijheid gestelde of in vrijheid gelaten verdachte

Art. 8 van de wet van 20 april 1874 beoogt met name het geval waarin de onderzoeksrechter de verdachte die hij in verdenking gesteld en verhoord heeft, in vrijheid heeft gelaten.

Het vindt geen toepassing wanneer een persoon alleen maar verhoord is door de gerechtelijke politie – zij het op vordering van de onderzoeksrechter – en na het verhoor niet ter beschikking van de onderzoeksrechter is gesteld.

E.

Gelet op het bestreden arrest, op 10 maart 1989 gewezen door het Hof van Beroep te Gent, kamer van inbeschuldigingstelling;

Over het middel: schending van de artikelen 1319, 1320, 1322 van het Burgerlijk Wetboek, 1, derde lid, en 8 van de wet van 20 april 1874 op de voorlopige hechtenis,

doordat de kamer van inbeschuldigingstelling, met overneming van de beweegredenen aangebracht in de vordering van het openbaar ministerie, stelt dat uit het dossier blijkt dat de verdachte voor het haar ten laste gelegde feit pas van haar vrijheid werd beroofd op 19 februari 1989 te 20.30 uur en onder aanhoudingsmandaat werd geplaatst op 20 februari 1989, dat immers de verdachte in het raam van het ge-

rechtelijk onderzoek ten laste van Luc V., ingesteld in het gerechtelijk arrondissement Veurne, ter beschikking bleef van de onderzoeksrechter aldaar van 17 februari 1989, te 19.30 uur, tot 18 februari 1989, te 19.15 uur, en zij vervolgens in het kader van het onderhavige onderzoek, ditmaal ingesteld te Brugge en wegens andere feiten, door de gerechtelijke politie te Brugge werd opgeleid op 19 februari 1989, te 20.30 uur, om ten slotte op 20 februari 1989, te 14.30 uur, onder aanhoudingsbevel te worden geplaatst, dat derhalve het bevel van aanhouding terecht met toepassing van artikel 1, derde lid, van de voorhechteniswet werd afgeleverd, nu de in artikel 8 van deze wet bedoelde omstandigheden niet verenigd waren,

terwijl, naar luid van artikel 8 van de wet op de voorlopige hechtenis, de onderzoeksrechter een bevel tot aanhouding tegen de in vrijheid gelaten of in vrijheid gestelde verdachte slechts kan uitvaardigen met omschrijving van de nieuwe en ernstige omstandigheden waarop deze aanhouding is gegrond, ongeacht of die persoon al dan niet reeds van zijn vrijheid is beroofd; eiseres er in dat verband in haar conclusie op wees dat «met in vrijheid gelaten verdachte» wordt bedoeld degene tegen wie, na verhoor en in verdenkingstelling, geen bevel tot aanhouding is uitgevaardigd; te dezen, zoals door eiseres in diezelfde conclusie gesteld, zij reeds op 18 februari 1989 werd verhoord door de heer Marc L., lid van de gerechtelijke politie, zoals blijkt uit het proces-verbaal nummer 1602, opgesteld ingevolge een mondelinge opdracht van de onderzoeksrechter te Brugge, de heer E. D., in het kader van het onderzoek omtrent de poging tot moord op de heer Luc C., omstreeks 15.30 uur, dragende het dossiernummer 28/89; bij voormeld proces-verbaal van 18 februari 1989 uitdrukkelijk werd vermeld dat de onderzoeksrechter D. te Brugge om 17.30 uur kennis kreeg van de inhoud van voormeld verhoor en van de stand van het

onderzoek, waarop hij besliste dat, wat betreft zijn onderzoek, de gerechtelijke inspecteur eiseres mocht laten beschikken; voormeld onderzoek blijkt het proces-verbaal nummer 1587 inzake het dossier nummer 28/89 werd voortgezet op 19 februari 1989, nu hierin expliciet wordt verwezen naar het verhoor van eiseres op 18 februari 1989 omtrent diezelfde feiten en naar diezelfde mondelinge opdracht van de onderzoeksrechter D. te Brugge, zodat de kamer van inbeschuldigingstelling niet zonder miskenning van de bewijskracht van de processen-verbaal nummers 1587 en 1602, waarin melding wordt gemaakt van het verhoor van eiseres op 18 februari 1989 ingevolge een mondelinge opdracht van de onderzoeksrechter D. te Brugge omtrent de moordpoging op haar echtgenoot Luc C., kon stellen, met overneming van de beweegredenen aangebracht in de vordering van het openbaar ministerie, dat eiseres met betrekking tot die feiten voor het eerst werd opgeleid op 19 februari 1989 om 20.30 uur (schending van de artikelen 1319, 1320 en 1322 van het Burgerlijk Wetboek), althans niet wettig kon beslissen dat de in artikel 8 bedoelde omstandigheden niet voorhanden waren (schending van artikel 8 van de wet van 20 april 1874 op de voorlopige hechtenis):

Overwegende dat het middel ervan uitgaat dat als een «in vrijheid gelaten» verdachte, in de zin van artikel 8, eerste lid, van de wet van 20 april 1874 betreffende de voorlopige hechtenis dient te worden beschouwd een persoon die op vordering van de onderzoeksrechter door de gerechtelijke politie werd verhoord en na afloop daarvan vrij mocht beschikken;

Dat het middel daaruit de gevolgtrekking afleidt dat tegen eiseres — die reeds op 18 februari 1989 op vordering van de onderzoeksrechter te Brugge werd verhoord door de gerechtelijke politie en, na verhoor, niet voor deze magistraat diende te worden geleid, en die op 19 februari 1989, na een nieuw verhoor door de gerechtelijke politie, ter beschikking werd gesteld van de onderzoeksrechter die op 20 februari 1989 een bevel tot aanhouding afleverde — slechts wettig een bevel tot aanhouding kon worden uitgevaardigd met toepassing van artikel 8 van de wet van 20 april 1874;

Overwegende dat artikel 8 van de wet van 20 april 1874 betreffende de voorlopige hechtenis, krachtens hetwelk de onderzoeksrechter in elke stand van de zaak een bevel tot aanhouding kan uitvaardigen tegen de in vrijheid gelaten verdachte indien deze verzuimt bij enige proceshandeling te verschijnen met name het geval beoogt waarin de onderzoeksrechter de verdachte die hij in verdenking gesteld en verhoord heeft, in vrijheid heeft gelaten;

Dat artikel 8 van de wet van 20 april 1874 geen toepassing vindt wanneer een persoon, zoals te dezen, enkel verhoord werd door de gerechtelijke politie — zij het op vordering van de onderzoeksrechter — en, na verhoor, niet ter beschikking van de onderzoeksrechter is gesteld;

Overwegende dat het arrest derhalve wettig beslist dat het bevel tot aanhouding door de onderzoeksrechter regelmatig werd uitgevaardigd met toepassing van artikel 1, derde lid, van de wet van 20 april 1874;

Overwegende dat uit het voorgaande volgt dat het middel, in zoverre daarin miskenning van bewijskracht wordt aangevoerd, geen belang meer vertoont; dat immers de omstandigheid dat eiseres met betrekking tot de haar ten laste gelegde misdaad reeds op 18 februari 1989 door de gerechte-

lijke politie zou zijn verhoord en niet voor het eerst zou zijn opgeleid op 19 februari 1989 de wettigheid van de beslissing niet kan aantasten;

Dat het middel niet kan worden aangenomen;

...

NOOT — *De aanhouding van de in vrijheid gelaten verdachte*

Artikel 8 van de wet op de voorlopige hechtenis bepaalt dat de onderzoeksrechter in elke stand van de zaak een bevel tot aanhouding kan uitvaardigen tegen de in vrijheid gelaten of in vrijheid gestelde verdachte, indien deze verzuimt bij enige proceshandeling te verschijnen. Hij kan ook, ondanks de invrijheidstelling van de verdachte, een nieuw bevel tot aanhouding uitvaardigen wanneer nieuwe en ernstige omstandigheden deze maatregel nodig maken.

Het begrip «in vrijheid gelatene» van artikel 8 van de wet op de voorlopige hechtenis is een zeer omstreden begrip. Wie hierover de doctrine raadpleegt, zal het niet makkelijk hebben om tot een eenduidige omschrijving ervan te komen. Bijna elke auteur heeft ter zake van de beschrijving van de werking van artikel 8 van de wet van 1874 en in het bijzonder van de verklaring van het begrip «in vrijheid gelatene» zijn eigen waarheid verkondigd (voor een overzicht zie Van Craen, G., «Nieuw bevel tot aanhouding», in *Strafrecht - Strafvordering*, Antwerpen, Kluwer, losbl., 1985, 3). De veelvuldigheid van omschrijvingen noodzaakt de onderzoeker de voorbereidende teksten van de wet te doorgronden. Tot zijn spijt zal hij echter moeten vaststellen dat de voorbereidende werkzaamheden van de wet hem geen pasklaar antwoord geven op zijn vraag tot omschrijving van het begrip. Wel bieden zij een verantwoording voor de veelvuldigheid van de door de doctrine gegeven definities. Hoogstens kan een diachronische benadering van artikel 8 de door de wetgever bedoelde werking van het artikel reveleren. Binnen dit kader moet het mogelijk zijn het begrip «in vrijheid gelatene» te situeren.

In het oorspronkelijk wetsontwerp van de wet van 20 april 1874 zal vruchteloos worden gezocht naar het begrip «in vrijheid gelatene». Het voorgestelde artikel 8 handelde alleen over de «in vrijheid gestelde verdachte» die voor een tweede maal door de onderzoeksrechter onder aanhoudingsmandaat geplaatst kan worden wanneer in de loop van het onderzoek nieuwe en ernstige omstandigheden deze maatregel noodzakelijk maken (*Pasic.*, 1874, 160). Het principe dat men na zijn invrijheidstelling nogmaals kon worden aangehouden in dezelfde zaak, werd overgenomen van artikel 7 van de wet van 18 februari 1852 (*loi sur la détention préventive* van 18 februari 1852, *B.S.*, 20 februari 1852, *Pasic.*, 1852, 67). De bepaling van dit artikel 7 bood de onderzoeksrechter de mogelijkheid een nieuw aanhoudingsmandaat uit te vaardigen ten aanzien van de in vrijheid gestelde verdachte, maar alleen na eensluidend advies van de raadkamer. In de nieuwe wet ging men het initiatiefrecht van de onderzoeksrechter niet meer beknothen door het afhankelijk te maken van een gelijkkluidend advies. Dit werd meer in overeenstemming geacht met de bevoegdheidsomschrijving van de onderzoeksrechter in het gemene strafprocesrecht (*Pasic.*, 1874, 160).

Hoewel het begrip «in vrijheid gelatene» nergens in het oorspronkelijk wetsontwerp werd vermeld, werd deze term

menigmaal in de mond genomen bij de bespreking van artikel 1 van de ontwerp tekst. Hiermee werd de verdachte bedoeld ten aanzien van wie gebleken was dat de omstandigheden en voorwaarden om de voorlopige hechtenis te bevelen niet voorhanden waren. Dit lijkt enigszins (a) onlogisch, maar wel (b) verklaarbaar.

a) Onlogisch is het om iemand als in vrijheid gelaten te bestempelen wanneer voorlopige hechtenis ten zijnen aanzien onmogelijk is omdat de voorwaarden daartoe niet vervuld zijn. Men kan immers iemand maar in vrijheid laten wanneer men hem ook kan aanhouden. In dit opzicht zou de stelling van Timmermans, die noch door de rechtsleer, noch door de rechtspraak is bijgevallen, kunnen worden gevolgd. Timmermans schrijft: «L'inculpé 'laissé en liberté' est celui contre lequel un mandat d'arrêt a été décerné, mais que le juge d'instruction n'a pas arrêté (Timmermans, G., *Etude sur la détention préventive*, Gent, Hoste, 1878, 239).

b) Verklaarbaar is het gebruik van deze term door te verwijzen naar het stelsel van de wet van 18 februari 1852. Onder het stelsel van de wet van 1852 was de onderzoeksrechter verplicht een 'mandat de dépôt' te verlenen ten aanzien van diegene die werd verdacht van een hetzij met opsluiting, hetzij met tijdelijke dwangarbeid bestraft misdrijf (artikel 3 van de wet van 18 februari 1852). De verdenking was voldoende om de hechtenis te wettigen. Evenwel kon de onderzoeksrechter op eensluidend advies van de procureur des Konings oordelen dat de verdachte in vrijheid mocht worden gelaten. Zo werd de mogelijkheid geboden om te anticiperen op een verhoopde correctionalisering (zie *Pasic.*, 1852, 70). De persoon die, hoewel verdacht van een misdrijf dat voorlopige hechtenis verplicht maakt, toch naar huis kan gaan, wordt terecht «in vrijheid gelaten» genoemd. Daarentegen moet in een systeem, zoals dat van de wet van 1874, waarin de voorlopige hechtenis de uitzondering moet zijn en niet alleen afhankelijk is van de op het misdrijf gestelde straf (met uitzondering van feiten die vijftien tot twintig jaar dwangarbeid of een zwaardere straf tot gevolg kunnen hebben), worden onderzocht of alle voorwaarden tot hechtenis vervuld zijn, alvorens te spreken van een «in vrijheid gelaten» verdachte.

Tijdens de bespreking van het ontwerp in de Kamer werd door Pirmez een mogelijke lacune in het wetsontwerp opgemerkt (*Pasic.*, 1874, 139). Ter zake van de moedwillige niet-verschijning van een verdachte bij enige proceshandeling was er in het ontwerp, geen «sanctionerende» bepaling voor de verdachte die nooit werd aangehouden. Het voorgestelde artikel 8 had het enkel over de «in vrijheid gestelde verdachte» en dan nog enkel en alleen over een tweede aanhoudingsbevel bij nieuwe en ernstige omstandigheden. Thonnissen poogde aan de geopperde bezwaren tegemoet te komen door aan de tweede paragraaf van artikel 1 de woorden «ou lorsque (à moins que) l'inculpé est resté en défaut de se présenter à un acte de la procédure» toe te voegen (*Pasic.*, 1874, 104). M.a.w. de verdachte die zijn verblijf heeft in België kon na ondervraging en voor zover het feit een straf kon teweegbrengen van tenminste drie maanden gevangenisstraf, worden aangehouden wanneer hij verzuimde bij enige proceshandeling te verschijnen. In voorkomend geval was het geenszins vereist dat er ernstige en uitzonderlijke omstandigheden aanwezig waren, noch dat de hechtenis in het belang van de openbare veiligheid vereist was. Zowel de on-

willige in vrijheid gestelde als de in vrijheid gelatene werden in dit amendement bedoeld.

Om methodische redenen werd het goedgekeurd amendement verplaatst naar artikel 8 van het ontwerp (*Pasic.*, 1874, 140). De overheveling van het amendement naar dat artikel was, gelet op de opzet van het wetsontwerp, verantwoord. Immers, het amendement beoogde niet de situatie waarbij een persoon bij de eerste ondervraging door de onderzoeksrechter niet verschijnt, maar poogde de onderzoeksrechter te wapenen tegen de moedwillige niet-verschijning van de in vrijheid gelatene of de in vrijheid gestelde verdachte. Eigenlijk is het niet meer dan een toepassing van het principe dat verschillende malen in de voorbereidende teksten gelezen kan worden en dat door de procureur-generaal Fr. De Le Court werd omschreven als een van de nieuwe principes aangenomen door de wet van 1874. Hij schrijft: «S'il ne faut user très exceptionnellement de rigueur envers l'inculpé qui vient donner à la justice les explications qu'elle est en droit de lui demander, la sévérité devient au contraire la règle à l'égard de celui qui s'y refuse et qui cherche à se soustraire à son action» (De le Court, Fr., «De la détention préventive», *Belg. Jud.*, 1874, 1142-1143). De overheveling van het amendement doet echter geen afbreuk aan het feit dat hierdoor de bevoegdheid van de onderzoeksrechter werd verruimd.

Bijgevolg kan moeilijk met de dikwijls in de praktijk gehanteerde en door Boutmans beschreven beperkende uitlegging van het artikel 8 worden ingestemd (Boutmans, E., *Voorlopige hechtenis*, Antwerpen, Kluwer, 1985, 148). Boutmans stelt: «Beslist de onderzoeksrechter niet tot aanhouding (dan) is dat voor de verdachte een verworven recht. Later kan hij niet meer in hechtenis worden genomen, althans niet meer voor hetzelfde feit, tenzij in het geval van artikel 8, nl. bij verzuim van verschijning bij een proceshandeling» (Boutmans, E., o.c., 146). Boutmans maakt zeer terecht het onderscheid tussen de in vrijheid gelaten verdachte en de in vrijheid gestelde verdachte, maar zijn conclusie dat de in vrijheid gelatene alleen nog kan worden aangehouden bij verzuim van verschijning bij een proceshandeling, lijkt strijdig met de bedoeling van het amendement dat aan de oorsprong ligt van artikel 8 van de wet, dat precies aan de onderzoeksrechter ruimere bevoegdheden wilde toekennen. Dat er in artikel 8 slechts sprake is van een «nieuw bevel» tot aanhouding ten opzichte van de in vrijheid gestelde verdachte, is in het licht van de door de wetgever gehanteerde uitlegging van het begrip van de «in vrijheid gelatene» volkomen verklaarbaar (cf. Boutmans, E., o.c., 148). Ten aanzien van de «in vrijheid gelatene» is nooit een aanhoudingsbevel uitgevaardigd omdat, zoals hierboven is uiteengezet, de voorwaarden waaronder voorlopige hechtenis mogelijk is, niet vervuld waren. Wanneer aan deze voorwaarden in de loop van het gerechtelijk onderzoek wel wordt voldaan, is er geen enkele bepaling die belet dat de invrijheid gelaten verdachte opnieuw wordt ondervraagd, teneinde o.m. de onderzoeksrechter de mogelijkheid te bieden om te oordelen of de omstandigheden aanwezig zijn die in voorkomend geval de uitvaardiging van het aanhoudingsbevel overeenkomstig artikel 1 wettigen. Dit doet geen afbreuk aan de stelling dat uitvaardiging van het aanhoudingsbevel onmiddellijk de ondervraging moet volgen (Hayoit de Termicourt, R., «De la loi sur la détention préventive», *R.D.P.*, 1924, 287). Na het rijzen van omstandigheden waarin de voorlopige hechtenis

noodzakelijk wordt, is het de onderzoeksrechter niet toegestaan om op basis van het verhoor dat tot de vrijlating heeft geleid, de vrijgelatene in hechtenis te nemen. Evenzeer zou de voorwaarde van het voorafgaand verhoor worden miskend. De aanhouding van de «in vrijheid gelatene» is dus wettelijk mogelijk buiten het geval van niet-verschijning bij een proceshandeling.

Dat er in de eerste zin van het eerste lid van artikel 8 niet wordt gewaagd van een «nieuw» aanhoudingsbevel is te verklaren door de wijze waarop dit artikel tot stand is gekomen. Het oorspronkelijke artikel 8 had tot doel de autonome beslissingsbevoegdheid van de onderzoeksrechter te bevestigen wanneer er zich nieuwe en ernstige omstandigheden voordeden ten aanzien van de in vrijheid gestelde verdachte. Het geamendeerde eerste lid heeft tot doel de onderzoeksrechter te wapenen tegen de moedwillige niet-verschijning van de in vrijheid gelatene of de in vrijheid gestelde verdachte.

De interpretatie die soms aan artikel 8 wordt gegeven en die de bevoegdheden van de onderzoeksrechter beperkt, lijkt op het eerste gezicht een waarborg te bieden tegen de willekeur van een onderzoeksrechter ten aanzien van de aanhouding van de in vrijheid gelaten verdachte.

Men kan zich de vraag stellen of de voorgestelde interpretatie de onderzoeksrechter er niet toe aanzet om in twijfelgevallen toch een aanhoudingsmandaat uit te vaardigen, omdat het onmogelijk zou zijn de verdachte later aan te houden behalve wanneer hij verzuimt te verschijnen bij een latere proceshandeling. Een dergelijk gevolg staat haaks op het door de wet beoogde doel, nl. de voorlopige hechtenis als uitzondering te beschouwen.

Uitgaande van de voorbereidende teksten van de wet van 20 april 1874 kunnen we ons ook moeilijk aansluiten bij de uitspraak van het Hof van Beroep Gent van 9 november 1984 (K.I. Gent, 9 november 1984, *R.W.*, 1984-85, 2074, noot A. Vandeplas).

In casu was de verdachte van zijn vrijheid beroofd ingevolge een bevel tot medebrenging. De verdachte werd vervolgens in vrijheid gesteld bij bevel van de onderzoeksrechter zonder dat hij door hem was ondervraagd. Er werd beslist dat de betrokkene niet opnieuw kon worden aangehouden dan met inachtneming van artikel 8 van de wet betreffende de voorlopige hechtenis. In het licht van de vaste rechtspraak van het Hof van Cassatie waarbij een bevel tot medebrenging dat gemotiveerd is en binnen 24 uur is betekend, gelijk te stellen is met een bevel van een rechter, als bedoeld in artikel 7, derde lid, van de Grondwet lijkt deze beslissing volkomen gerechtvaardigd. Maar hierbij dringt zich de vraag op of een verdachte die van zijn vrijheid werd beroofd ingevolge een bevel tot medebrenging en zonder ondervraging in vrijheid is gesteld, wel als een «in vrijheid gelatene» in de zin van het artikel 8 kan worden beschouwd.

Uit de voorbereidende teksten van de wet op de voorlopige hechtenis blijkt dat een in vrijheid gelaten verdachte, diegene is waartegen, na ondervraging door de onderzoeksrechter, geen aanhoudingsbevel kan worden uitgevaardigd. De ondervraging van de verdachte door de onderzoeksrechter is dus essentieel. De ondervraging van de verdachte moet de onderzoeksrechter immers in staat stellen te oordelen of er ernstige schuld aanwijzingen zijn en welke kwalificatie aan het feit gegeven moet worden; bovendien — indien het afleveren van een bevel tot aanhouding facultatief is — of er

ernstige en uitzonderlijke omstandigheden zijn die de openbare veiligheid raken. Zoals door het Hof van Cassatie in het hier gepubliceerde arrest wordt overwogen, beoogt artikel 8 van voornoemde wet met name het geval waarin de onderzoeksrechter de verdachte die hij in verdenking heeft gesteld en heeft verhoord in vrijheid heeft gelaten. Dat artikel 8 vindt geen toepassing wanneer een persoon, zij het op vordering van de onderzoeksrechter en na verhoor, niet ter beschikking van de onderzoeksrechter is gesteld. Alleen de onderzoeksrechter kan na ondervraging tot voorlopige hechtenis of vrijlating besluiten.

Op soortgelijke wijze kan de verdachte die van zijn vrijheid werd beroofd ingevolge een bevel tot medebrenging en nadien zij het op bevel van de onderzoeksrechter, maar zonder ondervraging door hem, vrij mag beschikken, niet worden beschouwd als een «in vrijheid gelatene».

Samengevat kan worden gesteld:

- dat de «in vrijheid gelatene» bedoeld in artikel 8 van de wet op de voorlopige hechtenis de verdachte is t.a.v. wie gebleken is dat de voorwaarden om voorlopige hechtenis te bevelen niet vervuld zijn; zoals wordt aangenomen in het geannoteerde arrest kan dit enkel blijken na ondervraging door de onderzoeksrechter zelf;

- dat geen enkele wetsbepaling zich ertegen verzet dat de «in vrijheid gelatene» benevens de niet-verschijning bij een proceshandeling bedoeld in artikel 8, eveneens wordt aangehouden wanneer in de loop van het gerechtelijk onderzoek wel de voorwaarden om voorlopige hechtenis te bevelen vervuld zijn. Integendeel, uit de wetsgeschiedenis blijkt dat artikel 8 niet werd bedoeld om de bevoegdheden van de onderzoeksrechter te beperken, maar wel te verruimen.

B. Bronders

Wetenschappelijk medewerker V.U.B.

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 13 NOVEMBER 1989

Voorzitter: de h. Sace

Rapporteur: de h. Charlier

Openbaar ministerie: de h. Leclercq

Advocaten: mrs. Simont en Bützler

Burgerlijke rechtspleging — Vonnis — Recht van verdediging — Mogelijkheid van tegenspraak

Niet naar recht verantwoord is het arrest waarvan de wettigheid niet kan worden getoetst, nu het uitspraak doet op grond van een feitelijk gegeven, zonder dat uit het arrest of uit de stukken blijkt dat partijen over dat feitelijk gegeven tegenspraak hebben kunnen voeren.

N.V. R. t/ J.

Gelet op het bestreden arrest, op 19 november 1987 door het Arbeidshof te Luik gewezen;

Over het middel: schending van de artikelen 8, § 1, eerste, tweede en derde lid, 29 van de Arbeidsongevallenwet van 10 april 1971, van het beginsel inzake de autonomie der pro-

cespartijen, van het algemeen rechtsbeginsel inzake het recht van verdediging, en van artikel 97 van de Grondwet,

doordat de zoon van verweerster aan wie op 8 september 1983, tijdens zijn werk in de Brouwerij Piedboeuf te Jupille, een arbeidsongeval is overkomen, op 12 oktober 1983, rond 10 uur, het slachtoffer is geworden van een verkeersongeval, terwijl hij huiswaarts keerde na zijn bezoek aan de kliniek «Château-Rouge» te Herstal, waar hij wegens zijn arbeidsongeval een behandeling van fysiotherapie diende te volgen; het arrest, met bevestiging van het beroepen vonnis, beslist dat het ongeval van 12 oktober 1983 zich op de weg naar en van het werk heeft voorgedaan en, hoewel het impliciet aanneemt of althans niet betwist dat de getroffene op die dag werkte van 14 uur tot 22 uur, zulks beslist op grond dat vaststaat dat de getroffene, toen hij op 8 september 1983 een arbeidsongeval had, door de verplegingsdienst van de werknemer naar de kliniek «Château-Rouge» was gestuurd, zoals de nabij gelegen Brouwerij Piedboeuf altijd doet; dat de getroffene een feitelijke verplichting had om te gehoorzamen en er nadien een behandeling van fysiotherapie te ondergaan die was voorgeschreven en werd gevolgd door dezelfde geneesheer die dus door de werkgever was aangewezen; dat overigens de getroffenen er belang bij hebben dat de behandeling wordt voorgeschreven en gecontroleerd door geneesheren die het vertrouwen genieten van de werkgever en, bovendien, van de arbeidsongevallenverzekeraar (eiser), een aandeelhouder in de kliniek; dat de getroffene, toen het litigieuze ongeval zich heeft voorgedaan, een erkende feitelijke verplichting nakwam, zelfs als, zeer theoretisch, een werkmans van die brouwerij zich daaraan aanvankelijk kan onttrekken; dat men dus zodanig traject, als gevolg van een arbeidsongeval, kan gelijkstellen met een weg naar en van het werk, zoals blijkt uit de woorden «onder meer» in artikel 8, § 1, derde lid, van de Arbeidsongevallenwet van 10 april 1971, daar de getroffene van dat ongeval evenveel betekent als een vakbondsafgevaardigde of een werknemer die vormingslessen bijwoont met de toestemming alleen van de werkgever; dat het normaal is dat, voor dergelijke gelijkgestelde wegen, de werknemer niet meer onder het werkelijke toezicht van de werkgever staat; dat die werknemer des te meer verdienstelijk en spaarzaam is met het geld van de verzekeraar dat hij ermee had ingestemd 's morgens de behandeling te ondergaan om 's namiddags moedig aan het werk te blijven,

terwijl, eerste onderdeel, eiseres in haar appelverzoekschrift en haar conclusie voor het arbeidshof heeft betoogd dat de getroffene de kliniek «Château-Rouge» vrij had gekozen om er te worden verzorgd na zijn arbeidsongeval van 8 september 1983; in geen enkel processtuk wordt vermeld dat de verplegingsdienst van de werkgever hem, toen hij dat ongeval had, naar die kliniek zou hebben gestuurd en dat de werkgever zulks geregeld doet; uit de bestreden beslissing of uit enig processtuk evenmin blijkt dat partijen over die feitelijke gegevens tegenspraak hebben kunnen voeren; daaruit volgt dat niet kan worden uitgemaakt of de feitelijke gegevens, namelijk «dat vaststaat dat de getroffene, toen hij op 8 september 1983 een arbeidsongeval had, door de verplegingsdienst van de werkgever naar de kliniek 'Château-Rouge' was gestuurd, zoals de nabij gelegen Brouwerij Piedboeuf altijd doet» en waarop de beslissing van het arbeidshof is gegrond, niet buiten het debat ter kennis van dit hof zijn gebracht, zonder dat eiseres zich daarover heeft kunnen ver-

klaren, en de wettigheid van die beslissing dus niet kan worden getoetst; die beslissing derhalve noch naar recht is verantwoord (miskennis van het beginsel inzake de autonomie der procespartijen — omdat het arbeidshof zelf op de hoogte kon zijn van feitelijke gegevens waarop het steunt — en van het algemeen rechtsbeginsel inzake het recht van verdediging — omdat eiseres over die gegevens geen verweer heeft kunnen voeren), noch regelmatig met redenen is omkleed (schending van artikel 97 van de Grondwet);

...

Wat het eerste onderdeel betreft:

Overwegende dat het arrest oordeelt «dat vaststaat dat de getroffene toen hij op 8 september 1983 een arbeidsongeval had, door de verplegingsdienst van de werkgever naar de kliniek 'Château-Rouge' was gestuurd, zoals de nabij gelegen Brouwerij Piedboeuf altijd doet»;

Dat het eraan toevoegt dat «de getroffene een feitelijke verplichting had om te gehoorzamen en nadien een behandeling van fysiotherapie te ondergaan, die was voorgeschreven en werd gevolgd door dezelfde geneesheer, die dus door de werkgever was aangewezen»;

Overwegende dat uit die overwegingen volgt dat het arbeidshof oordeelt dat de kliniek «Château-Rouge» en de geneesheer door wie de latere verzorging was voorgeschreven en werd gevolgd, door de werkgever zijn aangewezen, omdat deze dit altijd zo deed;

Overwegende dat noch uit het arrest, noch uit de stukken waarop het Hof vermag acht te slaan blijkt dat partijen over dat feitelijk gegeven tegenspraak hebben kunnen voeren;

Dat het Hof dientengevolge de wettigheid van het arrest niet kan toetsen;

Dat het onderdeel gegrond is;

...

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 15 JANUARI 1990

Voorzitter-rapporteur: de h. Stranard

Openbaar ministerie: de h. Velu, eerste advocaat-generaal

Advocaten: mrs. Simont en Houtekier

Wegverkeer — Richtingsverandering — Naar rechts afslaan — Zo dicht mogelijk bij de rechterrاند blijven

Uit art. 19.2, 2°, derde lid, Wegverkeersreglement blijkt dat de verplichtingen van de bestuurder die naar rechts afslaat en die zich uitzonderlijk wegens de plaatsgesteldheid en de afmetingen van het voertuig of de lading ervan naar links mag bewegen, uitsluitend gelden voor die verplaatsing naar links en niet voor de daaropvolgende beweging naar rechts.

R. t/ D.

Gelet op het bestreden arrest, op 10 mei 1989 door het Hof van Beroep te Bergen gewezen;

Over het middel: schending van de artikelen 19.1 en 2, inzonderheid 19.2, 2°, tweede lid, van het koninklijk besluit van 1 december 1975 houdende algemeen reglement op de politie van het wegverkeer, 418, 420 en het Strafwetboek,

1382, 1383 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet,

doordat het arrest vooraf op grond van de gegevens van de zaak vaststelt dat de verweerder D., ongeveer ter hoogte van de overweg, de door eiser bestuurde vrachtwagen rechts is begonnen in te halen, ofschoon eiser geenszins zijn voornemen om naar links af te slaan te kennen had gegeven en zich niet naar links had begeven om die rijbeweging uit te voeren, en verklaart dat verweerder door dat rijgedrag artikel 16.3 van het Wegverkeersreglement heeft overtreden; dat het vervolgens beslist dat eiser een overtreding van artikel 19.2, 2°, derde lid, van dat reglement heeft begaan, op grond dat eiser weliswaar, ten einde te voorkomen dat hij met de rechterkant van zijn voertuig het betonpaaltje helemaal aan de rand van de overweg zou raken, zich moest verwijderen van de rechterrاند van de weg, maar dat hij verzuimd heeft zich vooraf ervan te vergewissen dat geen enkele achteropkomende bestuurder reeds begonnen was hem in te halen, terwijl de beklaagde D. een inhaalmaneuver begonnen was en eiser hem kon zien in de aan de rechter zijkant van de vrachtwagen bevestigde achteruitkijkspiegel,

terwijl uit artikel 19.2, 2°, derde lid, van het Wegverkeersreglement blijkt dat de verplichtingen van de bestuurder die naar rechts afslaat en die uitzonderlijk, wegens de plaatsgesteldheid en de afmetingen van het voertuig of de lading ervan, zich naar links mag begeven, uitsluitend gelden voor die verplaatsing naar links en niet voor het daaropvolgende rechtsafmaneuver; derhalve, uit de omstandigheid dat eiser die rijbeweging alleen mag uitvoeren nadat hij zich vooraf ervan vergewist heeft dat geen achterligger begonnen is hem in te halen en dat hij bovendien de andere bestuurders die op normale wijze rijden op de openbare weg die hij gaat verlaten, niet in gevaar mag brengen volgt dat hij, op het ogenblik dat hij naar rechts afsloeg, niet verplicht was zich eerst ervan te vergewissen dat geen achterligger reeds begonnen was in te halen, en dat het voor eiser geldende verbod om de andere bestuurders op de openbare weg die hij ging verlaten niet in gevaar te brengen enkel van toepassing was in zoverre zij op een normale wijze reden; het arrest bijgevolg, nu het eiser verwijt zich niet ervan te hebben vergewist dat geen achterligger begonnen was hem in te halen terwijl het tevens vaststelt dat de vrachtwagen die verweerder ongeveer ter hoogte van de overweg was begonnen rechts in te halen, niet op normale wijze reed op de openbare weg, derhalve de in het middel aangewezen wettelijke bepalingen schendt en de beslissing dat eiser artikel 19.2, 2°, derde lid, van het Wegverkeersreglement heeft overtreden, niet naar recht verantwoordt:

Overwegende dat uit artikel 19.2, 2°, derde lid, van het Wegverkeersreglement blijkt dat de verplichtingen van de bestuurder die naar rechts afslaat en die zich uitzonderlijk wegens de plaatsgesteldheid en de afmetingen van het voertuig of de lading ervan naar links mag begeven, uitsluitend gelden voor die verplaatsing naar links en niet voor het daaropvolgende rechtsafmaneuver;

Overwegende dat het arrest, na te hebben vastgesteld, enerzijds, dat de verweerder D. de door eiser bestuurde vrachtwagen die geenszins zijn voornemen om naar links af te slaan kenbaar had gemaakt en zich niet naar links had begeven om die rijbeweging uit te voeren, was begonnen rechts in te halen en, anderzijds, dat eiser, ten einde te voor-

komen dat hij met de rechterkant van zijn voertuig het betonpaaltje zou raken helemaal aan de rand van de overweg die hij moest oversteken, zich moest verwijderen van de rechterrاند van de weg, niet zonder de in het middel aangewezen wettelijke bepalingen te schenden heeft kunnen beslissen dat eiser door zich aldus te verwijderen van de rechterrاند van de weg, «artikel 19.2, 2°, derde lid, van het Wegverkeersreglement heeft overtreden omdat hij 'verzuimd had' zich vooraf ervan te vergewissen dat geen achterligger reeds begonnen was hem in te halen, terwijl de beklaagde D. zijn inhaalmaneuver was begonnen en (eiser) hem kon zien in de aan de rechter zijkant van de vrachtwagen bevestigde achteruitkijkspiegel»;

Dat het middel gegrond is;

...

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 30 JANUARI 1990

Voorzitter: de h. Boon

Rapporteur: de h. Marchal

Openbaar ministerie: de h. Declercq

Advocaat: mr. De Gryse

Werkloosheid — Onrechtmatige afstempeling van controlekaart — Bedrieglijk oogmerk

Art. 261, 5°, Werkloosheidsbesluit beoogt te bestraffen de werknemer die zich met een bedrieglijk oogmerk niet heeft gedragen naar de bepalingen van art. 153, § 4, en aldus geacht wordt bedrieglijk en op onrechtmatige wijze zijn controlekaart te hebben laten afstempelen. Art. 153, § 4, onderstelt niet een bedrieglijk oogmerk.

B.

Gelet op het bestreden arrest, op 20 februari 1989 door het Hof van Beroep te Brussel op verwijzing gewezen;

Gelet op het arrest van het Hof van 19 april 1988;

Over het eerste middel: schending van de artikelen 6, § 2, van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, ondertekend te Rome op 4 november 1950 en goedgekeurd bij de wet van 13 mei 1955, 153, § 4, en 261, 5°, van het koninklijk besluit van 20 december 1963, en miskenning van het algemeen rechtsbeginsel volgens hetwelk de vervolgende partij of de burgerlijke partij het bewijs moeten leveren van alle bestanddelen van het misdrijf,

doordat het arrest de telastleggingen A1 en A2 tegen eiser bewezen verklaart en hiervoor straffen uitspreekt, op grond: «dat (eiser) de feiten vermeld in de telastlegging A sub 1 en 2 niet betwist doch dat hij beweert dat er ter zake te zijnen laste geen bedrieglijk inzicht bewezen is; dat dit argument faalt nu het door de wet vereiste bedrieglijk oogmerk wel degelijk bij (eiser) aanwezig was; dat (eiser) immers wettelijk geacht wordt bedrieglijk te werk te zijn gegaan, namelijk op grond van artikel 261, 5°, van het koninklijk besluit van 20 december 1963 betreffende de arbeidsvoorziening en de werkloosheid, waarin wordt bepaald dat geacht wordt bedrieglijk en op onrechtmatige wijze zijn controlekaart te

hebben laten afstempelen de werknemer die zich niet heeft gedragen naar de bepalingen van artikel 153, § 4, van dit koninklijk besluit, hetgeen te dezen het geval is voor (eiser) nu hij niet betwist dat hij verzuimde voorafgaande aan de door hem uitgeoefende activiteit in de zin van artikel 126 het overeenkomstig vakje op zijn controlekaart te schrappen»,

...

Overwegende dat artikel 261, 5°, van het Werkloosheidsbesluit met correctionele straffen bestraft de in artikel 195, derde lid, bedoelde werknemer die geacht wordt bedrieglijk en op onrechtmatige wijze zijn controlekaart te hebben laten afstempelen;

Dat artikel 195, derde lid, bepaalt dat wordt geacht zijn controlekaart ten onrechte te hebben laten afstempelen, de werkloze die zich niet heeft gedragen naar de bepalingen van artikel 153, § 4;

Overwegende dat voormeld artikel 261, 5°, derhalve beoogt te bestraffen de werknemer die zich met een bedrieglijk oogmerk niet heeft gedragen naar de bepalingen van artikel 153, § 4, en aldus geacht wordt bedrieglijk en op onrechtmatige wijze zijn controlekaart te hebben laten afstempelen;

Dat uit artikel 195, derde lid, niet volgt en artikel 261, 5°, ook niet bepaalt dat het niet naleven van de voorschriften van artikel 153, § 4, een bedrieglijk oogmerk onderstelt;

Dat het arrest door anders te beslissen die bepalingen schendt;

...

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER – 1 FEBRUARI 1990

Voorzitter-rapporteur: de h. Soetaert

Openbaar ministerie: de h. du Jardin

Advocaten: mrs. Bützler en De Gryse

Burgerlijke rechtspleging – Uitleggend vonnis – Hoger beroep

Geen enkele wetsbepaling sluit het instellen van hoger beroep tegen een uitleggend vonnis uit.

Uit art. 798 Ger. W. volgt dat alleen van een beslissing met kracht van gewijsde rechterlijke uitlegging kan worden gevorderd, maar daaruit kan niet worden afgeleid dat de uitleggende beslissing kracht van gewijsde verkrijgt door de uitspraak.

Art. 800 Ger. W. bepaalt weliswaar dat van het beschikkende gedeelte van de uitleggende beslissing op de kant van de uitgelegde beslissing melding wordt gemaakt, zodat de ene beslissing niet zonder de andere mag worden gelezen of kan worden uitgevoerd, omdat beide beslissingen één geheel uitmaken, maar dat sluit niet in dat tegen de uitleggende beslissing geen hoger beroep of beroep in cassatie kan worden ingesteld.

Ook de regel van art. 795 Ger. W., volgens welke «de vorderingen tot uitlegging worden gebracht voor de rechter die de uit te leggen beslissing heeft gewezen», sluit niet uit dat tegen de uitleggende beslissing hoger beroep wordt ingesteld.

C. t/ D.H. en J.

Gelet op het bestreden vonnis, op 7 maart 1988 in hoger beroep gewezen door de Rechtbank van Eerste Aanleg te Turnhout;

Over het middel: schending van de artikelen 28, 616, 793, 795, 1046 en 1050 van het Gerechtelijk Wetboek,

doordat de rechtbank van eerste aanleg in het bestreden vonnis, alvorens ten gronde te oordelen nopens het hoger beroep tegen het interpretatief vonnis van 27 mei 1987 waarbij de draagwijdte van het vonnis van 11 juni 1975 van de vrederechter te Turnhout werd gepreciseerd, overweegt dat «dient te worden nagegaan of het interpretatief vonnis gewezen door de vrederechter van het tweede kanton Turnhout op 27 mei 1987, al dan niet vatbaar is voor hoger beroep», dat «niet kan worden betwist door (eiser) dat het vonnis geveld door de vrederechter van het tweede kanton Turnhout op 11 juni 1975, in kracht van gewijsde is getreden», dat «de rechtsleer het erover eens is dat het interpretatieve vonnis een geheel uitmaakt met het uitgelegde vonnis en het derhalve niet gaat om twee onderscheiden vonnissen», dat «overeenkomstig artikel 795 van het Gerechtelijk Wetboek de vorderingen tot uitlegging of verbetering worden gebracht voor de rechter die de uit te leggen of te verbeteren beslissing heeft gewezen en dus niet voor andere rechters; dat hieruit volgt dat het vonnis van 27 mei 1987 niet meer vatbaar is voor hoger beroep, omdat het samen met het uitgelegde vonnis één geheel uitmaakt en derhalve ook in kracht van gewijsde is getreden», dat «bovendien duidelijk is dat de bepalingen van de artikelen 793 tot 795 van het Gerechtelijk Wetboek de uitlegging of de verbetering door de rechter slechts mogelijk maken van een door hemzelf tevoren gewezen beslissing, maar niet van een vroeger door een andere rechter gevelde beslissing (Cass., 6 april 1973, Pas., 1973, I, 761)», dat «uit het voorgaande dient te worden besloten dat het vonnis van 27 mei 1987, dat volgens de rechtsleer één geheel vormt met het vonnis van 11 juni 1975, in kracht van gewijsde is getreden en dus niet meer vatbaar is voor hoger beroep en dat anderzijds overeenkomstig artikel 795 van het Gerechtelijk Wetboek een rechter slechts een vonnis mag interpreteren dat hij zelf heeft gewezen, maar niet een vonnis dat vroeger door een andere rechter werd geveld», dat «het derhalve niet toekomt aan een rechter in eerste aanleg of in hoger beroep, een vonnis te interpreteren, dat hij niet zelf heeft gewezen», en besluit tot de onontvankelijkheid van het hoger beroep, met veroordeling van eiser in de kosten van hoger beroep,

...

Overwegende dat het bestreden vonnis het hoger beroep van eiser niet-ontvankelijk verklaart, enerzijds omdat het gericht is tegen een uitleggend vonnis dat kracht van gewijsde had doordat het uitgelegde vonnis, waarmee het uitleggende immers één geheel uitmaakt, kracht van gewijsde had verkregen, anderzijds omdat de appelrechter niet bevoegd is om een vonnis uit te leggen dat hij zelf niet heeft gewezen;

Overwegende dat artikel 616 van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt: «Tegen ieder vonnis kan hoger beroep worden ingesteld, tenzij de wet anders bepaalt»; dat artikel 1050 luidt: «In alle zaken kan hoger beroep worden ingesteld zodra het vonnis is uitgesproken, zelfs al is dit een beslissing alvorens recht te doen»; dat geen enkele wetsbepaling het

instellen van hoger beroep tegen een uitleggend vonnis uitsluit;

Overwegende dat artikel 798 van het Gerechtelijk Wetboek in het eerste en het tweede lid bepaalt: «Tenzij alle partijen in het geding het eens zijn, kan de vordering tot uitlegging niet worden ingesteld voordat de termijnen van hoger beroep of van voorziening in cassatie zijn verstreken. Zij kan niet worden ingesteld wanneer tegen de beslissing hoger beroep of voorziening in cassatie is ingesteld»; dat hieruit volgt dat alleen van een beslissing met kracht van gewijsde rechterlijke uitlegging kan worden gevorderd, maar niet kan worden afgeleid dat de uitleggende beslissing kracht van gewijsde verkrijgt door de uitspraak;

Dat weliswaar artikel 800 van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt dat van het beschikkend gedeelte van de uitleggende beslissing op de kant van de uitgelegde beslissing melding wordt gemaakt, zodat de ene beslissing niet zonder de andere mag worden gelezen of kan worden uitgevoerd; omdat beide beslissingen één geheel uitmaken, maar zulks niet insluit dat tegen de uitleggende beslissing geen hoger beroep of beroep in cassatie kan worden ingesteld;

Overwegende dat ook de regel van artikel 795 van het Gerechtelijk Wetboek, volgens welke «de vorderingen tot uitlegging (...) worden gebracht voor de rechter die de uit te leggen (...) beslissing heeft gewezen», niet uitsluit dat tegen de uitleggende beslissing hoger beroep wordt ingesteld;

Overwegende dat uit het vorenoverwogene volgt dat het bestreden vonnis op de gronden die het vermeldt, niet wettig beslist dat het hoger beroep niet-ontvankelijk is;

Dat er geen reden is om ter zake van de verwijzing af te wijken van het bepaalde in artikel 1110, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek;

...

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER – 19 FEBRUARI 1990

Voorzitter: de h. Sace

Rapporteur: mevr. Charlier

Openbaar ministerie: de h. Leclercq

Advocaten: mrs. Bützler en Dassesse

Arbeidsongeval – Plotselinge gebeurtenis – Dagtaak – Bijzonder element – Begrip

De gewoontelijke en normale uitvoering van de dagtaak kan een plotselinge gebeurtenis zijn op voorwaarde dat in die uitvoering iets kan worden vastgesteld waardoor letsel is kunnen ontstaan. Niet vereist is dat hetgeen wordt vastgesteld, te onderscheiden is van de uitvoering van de arbeidsovereenkomst.

G. e.a. t/ N.V. A.

Gelet op het bestreden arrest, op 2 januari 1989 door het Arbeidshof te Brussel gewezen;

Over het middel: schending van de artikelen 7, 9 en 10 tot 21 van de Arbeidsongevallenwet van 10 april 1971,

doordat het arbeidshof eerst vaststelt dat de werknemer, echtgenoot en vader van de eisers, is overleden drie dagen nadat hij op 16 december 1980 op de plaats waar hij werkte

zeer erg onwel is geworden (trombose), dat de arbeidsongevallenverzekeraar elke schadeloosstelling weigerde omdat niet vaststond dat het een plotselinge gebeurtenis was, dat de rechthebbenden betoogden dat de trombose en het overlijden veroorzaakt waren door een heftige discussie, twee uur tevoren, die zij als de plotselinge gebeurtenis aanmerken, en dat de eerste rechter die stelling niet aannam, daar het bewijs niet was geleverd van een gebeurtenis die te onderscheiden is van de normale uitvoering van de overeenkomst, en vervolgens beslist dat de vraag niet was of de uitvoering van de arbeidsovereenkomst tot een trombose kan leiden, maar wel of die trombose al dan niet door een plotselinge gebeurtenis kan worden veroorzaakt; dat volgens de deskundige het overlijden waarschijnlijk niet helemaal vreemd is aan de uitvoering van het werk en dat «gematigde stress» een rol heeft kunnen spelen bij het ontstaan van het hersenletsel; dat dit antwoord enkel erop wijst dat men een trombose kan hebben als men zich nogal zenuwachtig maakt bij de uitvoering van zijn werk, maar dat zulks niets afdoet aan de bewijsovereenkomst van de plotselinge gebeurtenis; dat op dit gebied het gerecht op onaantastbare wijze oordeelt of er bijzondere omstandigheden bestaan waardoor een trauma veroorzaakt zou kunnen zijn; dat, nu het letsel bewezen was, ook nog de plotselinge gebeurtenis diende te worden bewezen, «te weten een bijzondere gebeurtenis die te onderscheiden is van de uitvoering van de overeenkomst»; dat, «zo al de gebeurtenis niet normaal behoeft te zijn, zij niettemin te onderscheiden moet zijn van de uitvoering van de arbeidsovereenkomst»; dat te dezen de getroffene een werk met grote verantwoordelijkheid had, waardoor hij vaak naar het buitenland diende te reizen om overeenkomsten aan te gaan waarbij zeker belangrijke besprekingen moesten worden gevoerd; dat men dus best kan begrijpen dat het beroep van de getroffene hoofdzakelijk van intellectuele aard is, waardoor hij geregeld en beroepshalve diende deel te nemen aan soms harde discussies en onderhandelingen; dat zodanige werkzaamheden, hoe dan ook, bij de meeste mensen met een zeker plichtsbef, een blijvende spanning tweebrengen die eigen is aan het beroep, benevens wat de drukte van het moderne leven meebrengt en wat het privé-leven ook al kan meebrengen; dat de rechthebbenden niet vooral behoeften erop te wijzen dat er ongeveer twee uur vóór de hersenbloeding, op 16 december 1980, in de late voormiddag en gedurende een goed half uur een discussie was geweest, dat de getroffene een discussie zou gehad hebben over een beroepsverslag dat hij op de zetel van Genève had afgegeven en dat niet in de smaak viel van bepaalde personen; dat men niet inziet in welk opzicht dergelijke discussies vooral te onderscheiden waren van de uitvoering van de overeenkomst; dat uit het dossier zelfs niet met voldoende zekerheid blijkt dat er een plotselinge psychologische agressie geweest zou zijn ten gevolge van een uiterst heftige discussie die te onderscheiden is van de uitvoering van de overeenkomst, en eruit besluit dat te dezen de plotselinge gebeurtenis niet bewezen is, dat het hoger beroep van de eisers niet gegrond is en derhalve dat de vordering tot betaling van een vergoeding wegens arbeidsongeval niet kan worden aangenomen, terwijl (...)

Overwegende dat het inzake arbeidsongevallen voldoende is dat de getroffene of zijn rechthebbenden het bestaan van een letsel en van een plotselinge gebeurtenis, waardoor

het letsel kon zijn veroorzaakt, aanwijzen, zodat het letsel alsdan met toepassing van artikel 9 van de Arbeidsongevalwet van 10 april 1971, behoudens tegenbewijs, vermoed wordt door een ongeval te zijn veroorzaakt;

Overwegende dat de gewoonlijke en normale uitvoering van de dagtaak die plotselinge gebeurtenis kan zijn, op voorwaarde dat in die uitvoering iets kan worden vastgesteld waardoor letsel is kunnen ontstaan; dat niet vereist is dat hetgeen wordt vastgesteld te onderscheiden is van de uitvoering van de arbeidsovereenkomst;

Dat het arrest, door het plotselinge karakter van de door de eisers aangevoerde gebeurtenis niet te willen aannemen op grond dat die gebeurtenis niet te onderscheiden was van de uitvoering van de arbeidsovereenkomst, zijn beslissing niet naar recht verantwoordt;

...

NOOT—Zie ook Rauws, W., «Langdurige blootstelling aan risico's, letsel, plotselinge gebeurtenis en arbeidsongevallen», *Soc. Kron.*, 1987, 105; Cass., 21 april 1986, *A.C.*, 1985-86, nr. 512; Cass., 20 oktober 1986, *A.C.*, 1986-87, nr. 102; Cass., 25 jan. 1988, *R.G.A.R.*, 1990, 11632; Cass., 26 febr. 1990, *R.W.*, 1989-90, 1365.

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 27 FEBRUARI 1990

Voorzitter: de h. Boon

Rapporteur: de h. Holsters

Openbaar ministerie: de h. Declercq

Advocaat: mr. Houtekier

Wegverkeer — Rechts inhalen — Voorwaarden

Het door art. 16.3, tweede lid, Wegverkeersreglement bepaalde de «zich naar links heeft begeven om deze beweging uit te voeren» sluit niet in dat de in te halen bestuurder zich in alle omstandigheden over het midden van de rijbaan in de voor hem linker rijstrook moet hebben begeven.

B. en R. t/ J.

Gelet op het bestreden vonnis, op 8 maart 1989 in hoger beroep gewezen door de Correctionele Rechtbank te Gent;

I. Op de voorzieningen van Eric B. en Nicole R.:

Over het middel: schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 9.3 en 16.3, tweede lid, van het Wegverkeersreglement,

doordat het bestreden vonnis, na verweerder op strafgebied vrijgesproken te hebben, de rechtbank onbevoegd verklaart om kennis te nemen van de door de eisers tegen verweerder ingestelde civielrechtelijke vordering tot schadevergoeding, op de volgende gronden: Uit de gegevens van de strafinformatie en uit de behandeling ter terechtzitting is gebleken dat ter zake de dubbele voorwaarde opdat het links inhalen van een voertuig verboden is, niet vervuld is, met name dat dit in te halen voertuig zijn voornemen om naar links af te slaan tijdig kenbaar heeft gemaakt en dat het zich naar links heeft begeven. Eiseres reed voor een ander stapvoets rijdend voertuig dat door verweerder werd ingehaald.

De dynamiek van het ongeval bewijst reeds op zich dat, indien eiseres zich werkelijk naar links, en niet alleen naar het midden, van de rijbaan had begeven, de aanrijding zich niet zou hebben voorgedaan omdat haar voertuig dan door verweerder kon worden opgemerkt. Zowel verweerder als de duozitster verklaarden geen richtingwijzer van de personenwagen van eiseres te hebben gezien, hoewel getuige V. de werking ervan bevestigde, hetgeen volkomen verklaarbaar is in de optiek dat eiseres zich inderdaad niet naar links op de rijbaan had begeven voor de haar volgende personenauto uit. Overigens blijkt uit alle, voor het overige toch gedetailleerde verklaringen, dat eiseres, ongeacht het al dan niet tijdig in werking stellen van haar linkerrichtingwijzer, zich niet van de verplichting zich naar links te begeven heeft gekweten, en niet in het minst uit haar eigen verklaringen waarin zij stelde dat de andere voertuigen haar gewoon bleven volgen en zij naar links is afgedraaid op het ogenblik dat verweerder haar inhaalde. Getuige V. verklaarde evenmin dat eiseres zich naar links had begeven. De overtreding van artikel 16.3, tweede lid, van het algemeen verkeersreglement, verweerder ten laste gelegd, is niet bewezen,

...

Overwegende dat de appelrechters in hun motivering aannemen dat de linkerrichtingaanwijzer van het door eiseres bestuurde voertuig in werking was, terwijl aanvaardbaar is dat verweerder en de duozitster D. dit door de verkeerssituatie niet konden zien;

Overwegende dat zij vervolgens beslissen dat eiseres «ongeacht het al dan niet tijdig in werking stellen van haar linkerrichtingaanwijzer» zich niet van de verplichting zich naar links te begeven heeft gekweten, op grond van hun vaststellingen dat zij zich niet werkelijk naar links, maar alleen naar het midden van de rijbaan heeft begeven en dat zij zich vlak voor de aanrijding en het naar links afslaan nog volledig op de rechterrijstrook bevond;

Overwegende dat het door artikel 16.3, tweede lid, van het Wegverkeersreglement bepaalde «zich naar links heeft begeven om deze beweging uit te voeren» niet insluit dat de betrokken bestuurder zich in alle omstandigheden over het midden van de rijbaan in de voor hem linkerrijstrook moet hebben begeven;

Dat de appelrechters door hun motivering hun beslissing dat de dubbele voorwaarde opdat het links inhalen door verweerder van het door eiseres bestuurde voertuig verboden is, niet vervuld is en dat verweerder eiseres links mocht inhalen en door zijn linksinhaalbeweging geen fout heeft begaan niet naar recht verantwoorden;

...

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 10 APRIL 1990

Voorzitter: de h. Boon

Rapporteur: de h. Holsters

Openbaar ministerie: de h. D'Hoore

Advocaat: mr. Delahaye

Uitlevering — Benelux-Uitleveringsverdrag — Toezen- ding van stukken

De bepaling van art. 23, lid 3, van het Benelux-Uitleveringsverdrag van 27 juni 1962 verbiedt een aangezochte partij niet aan de verzoekende partij, zonder uitdrukkelijke vraag van deze laatste, originele dossiers of documenten toe te zenden.

H. e.a.

Gelet op het bestreden arrest, op 6 februari 1990 gewezen door het Hof van Beroep te Antwerpen, kamer van inbesluidigingstelling;

...
Over het tweede middel: schending van artikel 23 van het Verdrag aangaande de uitlevering en de rechtshulp in strafzaken tussen het Koninkrijk België, het Groothertogdom Luxemburg en het Koninkrijk der Nederlanden van 27 juni 1962, goedgekeurd bij wet van 1 juni 1964, verschenen in het Staatsblad van 24 oktober 1967, artikel 135 van het koninklijk besluit van 28 december 1950 houdende het tarief in strafzaken en het algemeen rechtsbeginsel dat de procureur-generaal bij het hof van beroep de bewaarder der gerechtelijke dossiers is,

doordat het arrest de beslissing van de raadkamer bevestigt, met overname van de beweegredenen ervan, dat de overblijvende in beslag genomen stukken in origineel aan de Nederlandse overheden overgemaakt dienen te worden,

terwijl krachtens artikel 23, lid 3, van het Beneluxverdrag van 27 juni 1962 de toezending van het origineel stuk slechts toegelaten is op uitdrukkelijk verzoek van de Nederlandse overheden, welke vraag te dezen door hen niet werd gesteld, zodat de beslissing tot overdraging der originele stukken niet wettig is (schending van de aangehaalde bepalingen):

Overwegende dat het aangevoerd algemeen rechtsbeginsel niet bestaat;

Overwegende dat eiser niet aanwijst waarin de schending van artikel 135 van het koninklijk besluit van 28 december 1950 zou bestaan;

Overwegende dat de bepaling van artikel 23, lid 3, van het Benelux-uitleveringsverdrag van 27 juni 1962 een aangezochte Partij niet verbiedt aan de verzoekende Partij, zonder uitdrukkelijke vraag van deze laatste, originele dossiers of documenten toe te zenden;

...

NOOT – *Overdracht van voorwerpen en het Benelux-Uitleveringsverdrag*

1. Art. 23 van het Benelux-Uitleveringsverdrag regelt de rechtshulp in strafzaken, meer bepaald de rogatoire commissies die tot doel hebben het verrichten van handelingen van onderzoek en de toezending van stukken van overtuiging, van dossier of van documenten.

2. Art. 23, lid 3, bepaalt dat de aangezochte partij kan volstaan met de toezending van gewaarmerkte afschriften of fotokopieën van de dossiers of documenten waarom wordt verzocht.

Er werd ook overeengekomen dat, indien de verzoekende partij uitdrukkelijk vraagt om toezending van het origineel, zoveel mogelijk gevolg zal worden gegeven aan een dergelijk verzoek.

3. Het onderhavige arrest beslist terecht dat ook zonder uitdrukkelijk verzoek van Nederland de originele dossiers of documenten kunnen worden overgedragen.

Het is niet omdat de procureur-generaal bij het hof van beroep op onaantastbare wijze beslist over het recht van inzage van de strafdossiers, dat sukken van overtuiging, originele dossiers of documenten niet zouden mogen worden overgedragen in het raam van de rechtshulp in strafzaken.

A. Vandeplas

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

14e KAMER – 22 DECEMBER 1988

Voorzitter: de h. Anne de Molina

Raadsheren: de hh. Winnen en Londers

Openbaar ministerie: de h. Moens

Advocaten: mrs. Schevenels loco Nelissen Grade, Pelgrims, Dewael loco Hoschet en Jordens

Onrechtmatige daad – Schade en schadeloosstelling – Blijvende arbeidsongeschiktheid – Lichamelijke invaliditeit – Economisch verlies van het slachtoffer op de arbeidsmarkt

Een lichamelijke deficiëntie, uitgedrukt in een invaliditeitspercentage, vormt geen absolute waarde ter bepaling van het economisch en patrimoniaal verlies van het slachtoffer. Dit verlies dient te worden vastgesteld aan de hand van nog andere concrete, aan het slachtoffer eigen maatstaven.

Te dezen moet de invaliditeitsgraad vanaf de consolidatiedatum, zowel die van de deskundigen (66%) als die van de eerste rechter (80%), worden gelijkgesteld met een arbeidsongeschiktheid van 100%, daar het resterend validiteitspercentage als verloren en als niet rendabel op de economische arbeidsmarkt te beschouwen is.

M. en L.C.M. t/ P. en O.M.O.B.

Overwegende dat de burgerlijke partij Jozef M. op 30 september 1978 als voetganger het slachtoffer werd van een zeer zwaar verkeersongeval; dat het slachtoffer herhaald medisch werd onderzocht, de laatste maal door een college van geneesheer-deskundigen aangesteld door de Correctie-nele Rechtbank te Leuven;

Overwegende dat voormeld college op 1 maart 1985 zijn verslag neerlegde; dat dit op grondige wijze door de rechtbank werd onderzocht en besproken en thans nog het voorwerp uitmaakt van belangrijke betwistingen tussen partijen;

Overwegende dat, luidens dit verslag, de burgerlijke partij de volgende arbeidsonbekwaamheden opliep: 100% van 30 september 1978 tot 1 maart 1979; 66% van 2 maart 1979 tot 23 maart 1981; consolidatie op 24 maart 1981 met een blijvende gedeeltelijke arbeidsonbekwaamheid van 66%;

Overwegende dat de eerste rechter na bespreking van de begrippen invaliditeit en validiteit met hun mogelijke weerslag voor het slachtoffer op zijn prestaties en reclasseringskansen op de economische arbeidsmarkt, de arbeidsonbekwaamheden in billijkheid als volgt ventileerde: 100% van 30 september 1978 tot 1 maart 1979; 90% van 2 maart 1979

tot 23 maart 1981; consolidatie op 24 maart 1981, met een blijvende gedeeltelijke arbeidsonbekwaamheid van 80%.

Overwegende dat de eerste rechter uiteindelijk die beslissing staaft op grond van de overwegingen dat het slachtoffer, hoewel het tengevolge van de opgelopen letsels (ernstige hersenbeschadiging) praktisch totaal voor de arbeidsmarkt verloren was, niettemin in gebreke bleef de beweringen te weerleggen volgens welke het toch nog bepaalde werkzaamheden of sommige ontspanningsactiviteiten kon uitvoeren als daar waren: opzichter en uitvoeren van onderhoudswerk in een kleine supermarkt te Averbode; alleen besturen van een personenwagen en er zich mee begeven naar de kust; scheidsrechter voor jeugdvoetbalploegen; gedeeltelijke werkhervatting bij de voormalige werkgever, N.V. Philips, voor het uitoefenen van zeer eenvoudige werkzaamheden, met een rendement van 70%, vanaf 7 april 1981 tot 17 oktober 1981, met de vaststelling reeds in september 1981 dat niet de minste verbetering was ingetreden;

Overwegende dat de eerste rechter hieruit afleidde dat er voldoende vraagtekens overbleven over «het uitsluitend onmiddellijk en noodzakelijk verband van die hele toestand en het ongeval van 30 september 1978»;

Overwegende dat de deskundigen bij het onderzoek van het slachtoffer niet onwetend waren dat het nog minieme activiteiten kon uitvoeren; dat zij dit uitdrukkelijk vermeldten op pagina 8 van hun verslag; dat zij de vraag betreffende de economische handicap overlieten aan de «de wijsheid van de rechtbank», na vaststelling dat er nog mogelijkheden waren van activiteit in een beschutte werkplaats, van eenvoudige arbeid onder begeleiding en van een mogelijkheid tot ontspanning als scheidsrechter van jeugdvoetbalploegen;

Overwegende dat het het probleem dat te onderzoeken valt, is of de fysieke handicap en de beperkte mogelijkheden die het slachtoffer overblijven, hem nog kansen bieden op de economische arbeidsmarkt; zo ja, in welke mate; zo neen, of de aangehouden arbeidsonbekwaamheid – 66% of 80% – in feite niet gelijk te stellen is met een blijvende volledige arbeidsongeschiktheid van 100% vanaf de consolidatie, zonder enige mogelijkheid tot een kans op onverschillig welke sector van de arbeidsmarkt;

Overwegende dat de deskundigen door te stellen dat zij het bepalen van een economisch verlies overlaten aan de wijsheid van de rechter, het bestaan van een dergelijk verlies niet uitsluiten, hoewel zij 66% blijvende arbeidsonbekwaamheid voor het slachtoffer aannamen;

Overwegende dat een invaliditeit van 66% in de meeste sociale wetten de minimumgraad van arbeidsongeschiktheid is die een slachtoffer moet bereiken om aanspraak te kunnen maken op een volledige uitkering van bepaalde tegemoetkomingen; dat het algemeen bekend is dat, zodra vastgesteld wordt dat aan het minimumvereiste is voldaan, niet omstandiger naar het invaliditeitspercentage wordt gepeild, omdat het slachtoffer met dat minimum reeds alle voorwaarden vervult om de totaliteit van de uitkeringen te kunnen genieten; dat zulks niet zelden neerkomt op een impliciete erkenning van een totale arbeidsongeschiktheid;

Overwegende dat het een deskundige als geneesheer past op het medisch vlak de graad van arbeidsongeschiktheid te bepalen; dat de deskundigen derhalve met reden stelden het economisch verlies aan de appreciatie van de rechter te moeten overlaten; dat immers een lichamelijke deficiëntie, uitgedrukt in een invaliditeitspercentage, geen absolute

waarde vormt ter bepaling van het economisch en patrimoniaal verlies van het slachtoffer, dat dient vastgesteld te worden aan de hand van nog andere concrete maatstaven eigen aan het slachtoffer («Overzicht van rechtspraak, 1977-1982. Onrechtmatige daad, schade en schadeloosstelling», *T.P.R.*, 1984, 692, nr. 42.1; J. Schrijvers, «De lichamelijke schade in cijfers», *R.W.*, 1984-85, 153 en 154);

Overwegende dat de beoordeling van het economisch en patrimoniaal verlies *in concreto* dient te geschieden; dat het profiel van het slachtoffer aan de hand van de objectieve gegevens van het dossier als volgt kan worden geschetst:

De burgerlijke partij was op het ogenblik van het ongeval tewerkgesteld bij de N.V. Philips-fabrieken te Waver als electromecanicien, en nam een hooggekwalificeerde functie waar.

Uit de medische protocollen en andere documenten komt hij te voorschijn als een zwaar verminkt man, hoofdzakelijk aangetast door een sterk verminderd intellectueel functioneren, vooral op het verbaal vlak, onderhevig aan diepe aanvallen van epilepsie, gepaard met psychologische en karakteriële stoornissen.

Zijn gedeeltelijke werkhervatting gedurende een korte tijd van ongeveer vijf maanden wees ondubbelzinnig uit dat hij slechts in staat was tot het uitvoeren van zeer elementaire prestaties, gewoonlijk toevertrouwd aan beginnende werkrachten, en dan nog met een onvoldoende rendement; het wordt eveneens bevestigd door de weinig luttele taken die het slachtoffer zoals hierboven beschreven nog uitvoert en zijn hobby van scheidsrechter van jeugdvoetbalploegen (hem gelaten na vele vastgestelde flaters). Dergelijke bezigheden zijn meer te beschouwen als vrij eenvoudige taken die voor een slachtoffer worden voorzien in het kader van een bezigheidstherapie uitgewerkt in het raam van een psychiatrische begeleiding.

Die vaststellingen wettigen het besluit dat een dusdanige aftakeling in de huidige economische situatie geen uitzicht meer biedt op een normale en redelijke economische herklassering, mede veroorzaakt door de onmogelijkheid voor het slachtoffer op het fysiek, psychisch en intellectueel vlak in welk domein ook een normale rendabiliteit te behalen. Zijn kansen op een nieuwe tewerkstelling moeten dan ook als nihil beschouwd worden.

Overwegende dat uit het voorgaande blijkt dat de aangehouden invaliditeitsgraad vanaf de consolidatiedatum, zowel die van de deskundigen als die van de eerste rechter, dan ook gelijkgesteld moet worden met een arbeidsongeschiktheid van 100%, het resterend validiteitspercentage als verloren en niet rendabel te beschouwen op de economische arbeidsmarkt;

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

8e KAMER – 10 MEI 1990

Voorzitter: de h. Vandeplas

Raadsheren: de hh. Luyckx (rapporteur) en Renaers

Openbaar ministerie: de h. De Swaef

Advocaten: mrs. Moortgat en Van de Weyer

Strafvordering – Onderzoeksrechter – Vordering tot onderzoek

Als een burgerlijke partij zich niet gesteld heeft uit hoofde van een bepaald misdrijf en ook het openbaar ministerie dienaangaande geen vordering tot onderzoek heeft genomen, is de onderzoeksrechter niet regelmatig belast met het gerechtelijk onderzoek nopens de desbetreffende feiten en gaat hij derhalve zijn bevoegdheid te buiten als hij een verdachte in beschuldiging stelt wegens die feiten.

De handelingen van de onderzoeksrechter dienaangaande en de opdrachten uitgevoerd ingevolge deze onwettige handelwijze dienen als nietig te worden beschouwd en de strafvordering dienaangaande dient als niet ontvankelijk te worden afgedaan.

De K. t/ D. en D.

Telastlegging: A. *de eerste*: te Antwerpen, zelfde kanton, op niet nader te bepalen datum tussen 10 mei 1987 en 15 mei 1987 door middel van braak, inklimming of valse sleutels ten nadele van Wilhelmus De K., een som geld ten bedrage van minstens 171.000 fr. die hem niet toebehoorde, bedrieglijk weggenomen te hebben; B. *de tweede*: bij samenhang te Sint-Niklaas in het gerechtelijk arrondissement Dendermonde op niet nader te bepalen data tussen 10 mei 1987 en 15 mei 1987 ten nadele van Wilhelmus De K. een som geld ten bedrage van 171.000 fr., zijnde weggenomen, verduisterde of door een misdaad of wanbedrijf verkregen zaken of een gedeelte ervan geheel te hebben.

Overwegende dat bij nieuw onderzoek voor het Hof de schuld van de beklaagde Anne-Marie D. aan de feiten omschreven in de telastlegging A niet bewezen is gebleven;

Overwegende immers dat uit het verloop der gebeurtenissen en de verklaring van Wilhelmus De K. blijkt dat hij omstreeks juni 1986 aan zijn bediende en vriendin Anne-Marie D. de gelden afkomstig van zijn bedrijf toevertrouwde met het oog op de betaling van de rekeningen en uitgaven; dat deze mondelinge overeenkomst inhield dat beklaagde het volledig beheer had van die gelden in die mate dat de burgerlijke partij genoodzaakt was voor elke uitgave een beroep te doen op beklaagde;

Overwegende dat de gelden achtereenvolgens bewaard werden ten huize van beklaagde te Sint-Niklaas en vervolgens ten huize van de burgerlijke partij te Antwerpen, waar beklaagde, in het kader van een liefdesrelatie, sedert januari 1987 haar intrek had genomen; dat aan deze verhouding een einde kwam op 4 mei 1987; dat op 12 mei 1987, na een woordenwisseling tussen partijen, een afrekening tot stand kwam waarbij Anne-Marie D. aan Wilhelmus De K. een niet nader bepaalde geldsom overhandigde nadat zij vooraf haar loon hiervan had afgescheiden en in mindering gebracht;

Overwegende dat de burgerlijke partij op 21 augustus 1987 door Anne-Marie D. in gebreke werd gesteld voor de terugbetaling van een bedrag van 402.000 frank te verhogen met de interesten; dat Wilhelmus De K. op 30 september 1987 klacht indiende tegen D. omdat de gelden afgerekend zouden zijn op 12 mei 1987;

Overwegende dat Wilhelmus De K. toegeeft dat de beklaagde Anne-Marie D. geld in zijn zaak geïnvesteerd had, maar hij geen enkele inlichting kan verstrekken betreffende de omvang van dit bedrag en de wijze van verrekening; dat De K. ook weigert enige toelichting te geven bij een schuldbekentenis ten voordele van beklaagde ten belope van 402.000 fr., exclusief het achterstallige loon, die blijkbaar door hem werd opgesteld, en dat hij ook niet kan zeggen of

beklaagde haar loon regelmatig ontving; dat hij Anne-Marie D. thans beschuldigt van diefstal van gelden zonder evenwel een concreet bedrag te kunnen aangeven; dat hij haar tevens ervan beschuldigt een aantal goederen onvreemd te hebben zoals een fotocamera, een volmacht, een ladenkastje en twee weegschalen doch deze laatste beschuldiging in trekt;

Overwegende dat beklaagde toegeeft dat zij het haar toekomende bedrag ten belope van 171.000 fr. heeft afgescheiden van de aan De K. teruggegeven gelden;

Overwegende dat, hoe dan ook, de betwisting betrekking heeft op een onderlinge afrekening tussen partijen inzake het financieel beheer door beklaagde Anne-Marie D. tijdens de periode dat zij samenleefden, een feitelijk gezin vormden en de inkomsten deelden;

Overwegende dat in elk geval het stellig bewijs niet wordt bijgebracht dat de voorwerpen en gelden omschreven in de telastlegging eigendom waren van de klagende partij; dat integendeel uit de verklaringen van partijen moet worden afgeleid dat beklaagde het regelmatig bezit had van de gelden en voorwerpen of althans te goeder trouw in de mening verkeerde dat zij over die gelden en voorwerpen vrij mocht beschikken, en mitsdien het recht had ze mee te nemen toen zij uit de woning van de burgerlijke partij trok; dat in die omstandigheden elk bedrieglijk oogmerk vanwege Anne-Marie D., een constitutief bestanddeel van het misdrijf van diefstal, uitgesloten is;

Overwegende dat de burgerlijke-partijstelling, in zoverre ze betrekking heeft op het misdrijf van oplichting, uitsluitend aanhangig is voor de onderzoeksrechter en niet voor het Hof;

Overwegende dat het Hof vaststelt dat de strafvordering in zoverre ze betrekking heeft op Raymond D. niet regelmatig aanhangig is gemaakt;

Overwegende immers dat de burgerlijke partij zich niet gesteld heeft uit hoofde van heling en dat ook het openbaar ministerie geen vordering uit hoofde daarvan heeft genomen; dat daaruit volgt dat de onderzoeksrechter niet wettelijk belast was met een gerechtelijk onderzoek inzake heling en dat hij derhalve zijn bevoegdheid te buiten ging toen hij Raymond D. in beschuldiging stelde;

Overwegende dat de handelingen van de onderzoeksrechter dienaangaande en de opdrachten uitgevoerd ingevolge deze onwettige handelwijze als nietig dienen te worden beschouwd; dat de strafvordering uit dien hoofde derhalve als niet ontvankelijk dient te worden afgedaan;

Overwegende dat het Hof, gelet op de vrijspraak van Anne-Marie D. en de niet-ontvankelijkheid van de strafvordering ten laste van beklaagde Raymond D., onbevoegd is om kennis te nemen van de burgerlijke vordering;

...

NOOT – Zie ook Hof Antwerpen, 8 oktober 1982, *Pas.*, 1982, II, 115; Hof Luik, 26 augustus 1983, *Jur. Liège*, 1983, 534; G. Schuind, *Traité pratique de droit criminel*, 4e ed., II, pp. 266-267, en de aldaar vermelde rechtspraak.

ARBEIDSHOF TE BRUSSEL

5e KAMER – 22 MEI 1989

Voorzitter : mevr. Scheere

Raadsheren in sociale zaken : de hh. Reygaerts en Govaert

Openbaar ministerie : de h. Roels

Advocaten : mrs. André loco Van de Put en Deleu

Arbeidsongeval – Basisloon – Occasionele tewerkstelling – Hypothetisch loon – Vaststelling – Voltijdse tewerkstelling bij andere werkgever

Voor de vaststelling van het basisloon waarop de vergoedingen wegens arbeidsongeval moeten worden berekend voor de werknemer die in de onderneming niet het hele jaar is tewerkgesteld, moet het verdiende loon worden aangevuld tot wat die werknemer zou moeten hebben verdiend, mocht hij er een volledig refertejaar zijn tewerkgesteld. Het loon dat de werknemer heeft verdiend in een voltijdse tewerkstelling bij een andere werkgever komt niet in aanmerking.

Fonds voor Arbeidsongevallen t/ L. e.a.

De heer Omer Van H. is op 22 augustus 1977 het slachtoffer geworden van een dodelijk arbeidsongeval, tijdens het uitvoeren van slopingswerken aan een woning gelegen te Vilvoorde, in dienst van de P.V.B.A. B.; deze was niet verzekerd tegen arbeidsongevallen, wat die tewerkstelling betreft, zoals definitief is beslist bij arrest van 18 juni 1984 van het Arbeidshof te Brussel; het arbeidsongeval en het oorzakelijk verband met het overlijden van voornoemde worden niet betwist.

Het staat eveneens vast en wordt niet betwist, dat de bedoelde tewerkstelling «bijkomstig» was, namelijk occasioneel uitgevoerd na de werkuren bij de werkgever bij wie het slachtoffer voltijds tewerkgesteld was als vrachtwagenbestuurder, te weten bij T.; artikel 37 van de Arbeidsongevalenwet wordt dan ook, terecht, niet door de partijen ingeroepen.

Zoals geïntimeerden, oorspronkelijk eisers, terecht opmerken, is de wetgever ervan uitgegaan dat «de schadeloosstelling voor arbeidsongevallen het verlies aan economische mogelijkheden van de werknemer moet compenseren (*Gedr. St., Senaat*, 1969-70, nr. 328, 20, 21 en 22, meer bepaald de commentaar bij het toenmalige artikel 32, thans artikel 36, § 1).

Om echter die «economische mogelijkheid» in cijfers uit te drukken, neemt de wet in principe in aanmerking het loon waarop de werknemer recht heeft voor het jaar dat het ongeval voorafgaat, op grond van de op het ogenblik van het ongeval uitgeoefende arbeid in de onderneming (artikel 34, eerste lid, van de wet van 10 april 1971); de tekst is duidelijk en ondubbelzinnig : in principe komt in aanmerking het loon dat verdiend werd tijdens de referteperiode in de onderneming waar het arbeidsongeval zich heeft voorgedaan.

Aan deze principiële berekeningswijze heeft de wet noch tans, en juist om tot een meer billijke begroting van die «economische waarde» te komen, sommige correcties aangebracht, die nauwkeurig bepaald zijn :

1. wat de «arbeidstijd» betreft, in een van de drie gevallen :

– de werknemer heeft in die onderneming niet het hele jaar arbeid verricht overeenkomstig de normale arbeidsregeling in de onderneming (art. 34, tweede lid, en art. 36, § 1);

– hij was sedert minder dan één jaar in die onderneming of in die functie tewerkgesteld (art. 36, § 2);

– de tewerkstelling in die onderneming belooft slechts een beperkte periode per jaar (art. 36, § 3);

2. wat het «loon» betreft, in een van deze twee gevallen :

– het «loon waarop hij recht had» was lager dan dat, vastgesteld door een C.A.O. ter uitvoering van de wet van 5 december 1968, voor een werknemer die dezelfde beroepskwalificatie heeft als de getroffene (art. 35, laatste lid);

– wegens occasionele omstandigheden was dit loon lager dan hetgeen de werknemer normaal verdient (art. 36, § 1).

De wettelijke voorschriften welke, hetzij bij algemene (art. 34) hetzij bij bijzondere en afwijkende regel (artt. 35, 36 en 37) de wijze bepalen waarop de «economische waarde» van het slachtoffer van een arbeidsongeval dient te worden begroot, zijn van openbare orde en dienen derhalve strikt geïnterpreteerd en toegepast te worden ; de rechter vermag niet, zoals hij in het vonnis *a quo* ten onrechte gedaan heeft, deze uitdrukkelijke bepalingen uit te breiden of «aan te passen» teneinde een naar zijn opvatting meer billijke begroting te verkrijgen van de «economische waarde» die de wetgever voor ogen had.

Het is dan ook ten onrechte dat de geïntimeerden, oorspronkelijk eisers, menen de toepassing te kunnen vorderen van artikel 36, § 3, om alzo een samenvoeging te kunnen krijgen van het bij de P.V.B.A. B. genoten loon met dat verworven bij T. De tekst is immers uitdrukkelijk en bedoelt ter zake niets anders dan de tewerkstelling eigen aan de onderneming en niet de feitelijke tewerkstelling (Cass., 5 november 1953, *Pas.*, 1954, I, 166). Het door geïntimeerden aangehaalde arrest (Arbh. Bergen, 7 april 1978, *J.T.T.*, 1978, 296) is niet ter zake dienend, daar het daarin behandelde twistpunt niet artikel 36, § 3, betrof maar het in acht te nemen plafond.

Het is niet betwist dat de P.V.B.A. B. het hele jaar activiteiten (garage met verkoop van autobanden) uitoefent. Dit volstaat om de toepassing van artikel 36, § 3, uit te sluiten (Horion, *Traité des Accidents du Travail*, nr. 659, p. 234, en nr. 661, p. 235 ; Bonheure-Fagnart M., «La rémunération de base des victimes d'accidents du travail», *R.G.A.R.*, 1979, 10030, 3), terwijl evenmin betwist wordt dat, op het ogenblik van het ongeval, de getroffene bouwwerk (afbraak) verrichtte, dat evenmin op zichzelf en naar zijn aard een onvolledige tewerkstelling uitmaakt als bedoeld in artikel 36, § 3 (Bonheure-Fagnart M., *o.c.*, ; De Leye O., «Het basisloon inzake arbeidsongevallen», *J.T.T.*, 1974, 69 ; Van de Velden en Schamp, *Arbeidsongevallen in de privésector*, p. 186).

Aangezien derhalve uitsluitend acht kan worden geslagen op de tewerkstelling van het slachtoffer bij de P.V.B.A. B., en hij daar niet het hele jaar werkte overeenkomstig de normale arbeidsregeling in de onderneming, dienen integendeel de artikelen 36, § 1, alsook 36, § 2, te worden toegepast en het genoten loon «verbeterd» volgens hetgeen hij zou hebben verdiend mocht hij volledig tewerkgesteld geweest zijn tijdens het refertejaar, hierbij rekening houdend met het gemiddelde loon toekomend aan de werknemers die dezelfde beroepskwalificatie hebben, en dit laatste bovendien met toepassing van artikel 35, laatste lid, aangezien de P.V.B.A.

B. aan het slachtoffer een loon betaalde dat lager was dan het minimum vastgesteld in de C.A.O.'s van het bouwbedrijf.

Uit dit alles heeft appellant terecht afgeleid dat het basisloon bepaald moet worden volgens het wettelijk minimumloon toekomende aan een arbeider die dezelfde beroepskwalificatie heeft als die welke het slachtoffer had in zijn tewerkstelling bij de P.V.B.A. B., voor een volledige tewerkstelling tijdens de referteperiode in de zin van artikel 24, tweede lid, van de Arbeidsongevallenwet.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE BRUGGE

1e KAMER – 26 SEPTEMBER 1988

Rechter: de h. Vandorpe, alleenrechtsprekend

Advocaten: mrs. Devroe, Demeestere en De Clerck

Bewijs – In burgerlijke zaken – Akte – Herstelling van materiële vergissing – Beoordelingsmacht van de feitenrechter – Vermoedens

Om een materiële vergissing, die hij in de akten aantreft, te herstellen en aan de akten de door partijen gewilde draagwijdte te geven, kan de feitenrechter vermoedens, waarvan hij vrij de bewijswaarde waardeert, gronden op feiten van buiten uit, waarvan hij het bestaan vaststelt.

D. t/ B. en de G.

Eiser vordert de veroordeling van verweerster tot het betalen van 90.000 frank, te vermeerderen met de gerechtelijke rente en de gedingskosten. Eiser stelt dat voormeld bedrag hem alsnog toekomt op grond van een minnelijke overeenkomst van 10 april 1985, opgesteld door notaris de G., waarbij de huwgemeenschap D.B. werd vereffend en verdeeld.

...

Beoordeling

1. In het kader van een minnelijke vereffening-verdeling van de huwgemeenschap Norbert D.-Lorrie B. werd door notaris de G. een staat van baten en lasten opgesteld en een ontwerp van verdeling. Dit ontwerp werd door partijen op 10 april 1985 voor akkoord door beide partijen ondertekend. Hieraan voorafgaand werden via de notaris onderhandelingen gevoerd en uit de gevoerde briefwisseling blijkt dat een aantal knelpunten bestonden, o.m. betreffende de door verweerster gevraagde tussenkomst van eiser in gerechtskosten (14.549 frank), betreffende de van een gemeenschappelijke spaarrekening door eiser afgehaalde gelden (150.000 frank waarvan dus 75.000 frank aan verweerster diende betaald te worden) en betreffende de vergoeding door eiser verschuldigd voor het bewonen van de gemeenschappelijke woning (500.000 frank huurwaarde, waarvan de helft door verweerster werd opgevorderd).

Tussen eiser en verweerder kwam het kennelijk tot een compromis waarbij werd overeengekomen dat eiser aan verweerster voor slot van rekening m.b.t. de drie voormelde posten een bedrag van 180.000 frank zou betalen. Notaris de G. beging evenwel bij de redactie van het ontwerp van vereffening-verdeling een materiële vergissing en rekende

de voormelde vergoeding van 180.000 frank aan als last van de gemeenschap, terwijl dit bedrag volledig buiten de huwgemeenschap diende te worden gelaten en in mindering moest komen van het aandeel van eiser in de gemeenschap. De notaris herstelde op verzoek van verweerster deze materiële misslag bij de betalingen.

2. Om een materiële vergissing, die hij in de akten aantreft, te herstellen en aan deze akten de door partijen gewilde draagwijdte te geven, kan de feitenrechter vermoedens, waarvan hij vrij de bewijskracht waardeert, gronden op feiten van buiten uit, waarvan hij soeverein het bestaan vaststelt (Cass., 4 april 1941, *Pas.*, 1941, I, 120).

In casu wordt door de notaris erkend dat hij een materiële vergissing heeft begaan in de redactie van het ontwerp. Deze bekentenis is overigens volkomen plausibel, aangezien het flagrant in strijd is met de juridische logica en met de logica tout court om een vergoeding die uitsluitend aan verweerster toekomt te boeken onder de lasten van de gemeenschap, die het gemeenschappelijk passief vormen. Daarnaast is er de voordien gevoerde briefwisseling van de notaris met eiser waaruit blijkt dat laatstgenoemde uiteindelijk akkoord ging om aan verweerster een vergoeding van 180.000 frank uit te betalen. Ten slotte stelt de Rechtbank vast dat eiser noch in de dagvaarding, noch in zijn conclusie een zinnige verklaring kan geven over de wijziging die alsnog ter elfder ure zou zijn overeengekomen met verweerster.

Deze extrinsieke elementen vormen voldoende gewichtige en overeenstemmende vermoedens om te concluderen dat de notaris terecht de door hem begane materiële vergissing heeft rechtgezet. De vordering van eiser is derhalve ongegrond.

NOOT – Tegen bovenstaand vonnis is geen hoger beroep ingesteld.

ARRONDISSEMENTSRECHTBANK TE GENT

9 OKTOBER 1989

Voorzitter: de h. Petit

Rechters: de hh. De Schrijver en Matthys

Openbaar ministerie: de h. Van Ackere

Advocaten: mrs. Callant loco Seghers en Barat loco Brondel

Burgerlijke rechtspleging – Bevoegdheid – Verticale integratieovereenkomst in de sector van de dierlijke productie – Vrederechter – Woonplaats van de geïntegreerde

De vordering m.b.t. een integratie-overeenkomst in de sector van de dierlijke productie die onderworpen is aan de wet van 1 april 1976 op de verticale integratie in de sector van de dierlijke productie, valt krachtens art. 591, 18°, Ger. W. onder de materiële bevoegdheid van de vrederechter.

Art. 16 van de wet van 1 april 1976 inzake de verticale integratie bepaalt dat het geschil wordt gebracht voor de rechter van de woonplaats van de geïntegreerde. Deze bepaling is van dwingend recht.

N.V. L. t/ B.V.B.A. V.

Overwegende dat de eiseres op 23 oktober 1987 de verweerster voor de Rechtbank van Koophandel te Gent heeft doen dagvaarden ten einde, op grond van artikel 1657 B.W., in het nadeel van de verweerster, de ontbinding te verkrijgen van een begin 1986 gesloten koop-verkoop van 623 biggen die later door de verweerster teruggekocht zouden worden, met bovendien veroordeling tot betaling van een op 338.950 frank begrote schadevergoeding vermeerderd met de moratoire rente sedert 24 april 1987, de gerechtelijke rente en de proceskosten;

Dat, hangend het geding, de eiseres het door haar gevorderde schadebedrag op 395.338 frank heeft gebracht, voorts gevorderd heeft dat gezegd wordt voor recht dat beide overeenkomsten in wederzijds akkoord tussen partijen werden verbroken, minstens eiseres aangaande deze samenhangende verbintenissen terecht de «exceptio non adimpleti contractus» kon toepassen en uiteindelijk beide overeenkomsten in het nadeel van de verweerster ontbonden moeten worden;

Overwegende dat de verweerster bij wederis op haar beurt in het nadeel van de eiseres de ontbinding van hogervermelde koop-verkoop vordert met veroordeling van eiseres tot betaling van een met de moratoire rente, de gerechtelijke rente en de proceskosten te vermeerderen schadevergoeding van 83.343 frank;

Overwegende dat, na bij tussenvonnis van 20 april 1989 de debatten ambtshalve te hebben heropend ten einde ter beoordeling van haar volstreckte bevoegdheid kennis te krijgen van de tussen partijen aangegane overeenkomsten, de rechtbank van koophandel op grond van artikel 640 van het Gerechtelijk Wetboek tot regeling van de bevoegdheid, ambtshalve de zaak naar de arrondissementsrechtbank heeft verwezen voor beslissing over het middel dat zij nopens haar bevoegdheid opwierp;

Dat, tot staving van het ambtshalve aangevoerd middel, de feitenrechter ervan uitgaat dat volgens hem de tussen partijen gesloten overeenkomst onder het toepassingsgebied valt van de wet van 1 april 1976 betreffende de verticale integratie in de sector van de dierlijke produktie, zodat op grond van artikel 591, 18°, Ger. W., de vrederechter bevoegd is om van het geschil kennis te nemen ongeacht het bedrag van de vordering;

Overwegende dat de bepalingen van evengemelde wetgeving van toepassing zijn op de overeenkomsten waarbij, in de sector van de dierlijke produktie, de geïntegreerde zich tegenover een of meer integrators verbindt om dierlijke produkten voort te brengen of dieren te fokken of te mesten en waarbij regelingen worden aanvaard in verband met aankoop, verkoop, leveringen of afname van dieren, dierlijke produkten, grondstoffen en andere goederen en diensten die bij het produktieproces gebruikt of verbruikt worden (art. 1, eerste lid);

Overwegende dat te dezen tussen partijen vaststaat dat de eiseres bij de verweerster biggen heeft aangekocht en deze laatste de verbintenis aanging om, na vetmesting door de eiseres, deze biggen terug aan te kopen tegen een vooraf overeengekomen prijs;

Dat tussen partijen geen regeling getroffen werd waarbij de eiseres van de verweerster veevoerders zou afnemen; dat de eiseres zelf de leverancier was van de veevoerders;

Dat ten slotte niet de eiseres zelf maar een derde in opdracht van de eiseres de biggen heeft vetgemest;

Overwegende dat zowel het niet afnemen van veevoerders bij de verweerster als het vetmesten van de dieren door een derde in onderaanneming, niets afdoen aan de vaststelling dat de contractuele rechtsverhouding tussen de partijen als een verticale integratieovereenkomst dient te worden aangemerkt;

Dat immers, naar luid van de parlementaire voorbereiding van de wet van 1 april 1976 op de verticale integratie in de sector van de dierlijke produktie, «bepalend is voor het toepassingsgebied van de wet de verbintenis van de geïntegreerde tegenover één of meerdere integrators om dieren te kweken of te mesten of om dierlijke produkten voort te brengen. Zodra de geïntegreerde deze verbintenis opgenomen heeft, zal de wet op de verticale integratie in de dierlijke sector van toepassing zijn» (*Gedr. St.*, 1974-75, nr. 433/1, 2);

Dat eiseres, al is zij een voederfabrikant, deze voor de toepassing van bedoelde wetgeving determinerende en wezenlijkende verbintenis aanging; dat noch uit de wettekst zelf noch uit haar parlementaire voorbereiding, die geen beperkende opsomming bevat, blijkt dat de geïntegreerde uitsluitend een agrarisch producent kan zijn, of zelfs de dieren dient te kweken of te mesten;

Dat voorts, steeds volgens de parlementaire voorbereiding de afnameverplichting van veevoerders niet tot de essentie van de verticale-integratiecontracten behoort, niettegenstaande deze verplichting er een belangrijk element van is (*Gedr. St.*, *Kamer*, 1974-75, nr. 433/1, 2);

Overwegende dat derhalve de tussen partijen gesloten overeenkomst een integratiecontract behelst waarop de bepalingen van de bovenvermelde wet van 1 april 1976 toepasselijk zijn;

Dat de vordering dan ook krachtens artikel 591, 18°, Ger. W. onder de volstreckte bevoegdheid valt van de vrederechter en wel die van het kanton Wetteren;

Dat immers artikel 16 van evengemelde wet bepaalt dat het geschil voor de rechter van de woonplaats van de geïntegreerde wordt aangebracht en deze bepaling betreffende de territoriale bevoegdheid van dwingend recht is; dat namelijk, naar luid van artikel 27 van dezelfde wet alle overeenkomsten waarbij de geïntegreerde geheel of gedeeltelijk afstand doet van de rechten die deze wet hem verleent, voor niet bestaande worden gehouden (*Arrondrb. Gent*, 27 juni 1986, inzake *De Backer c/ NV Bossche*, onuitgeg.; *ibidem*, 22 september 1986, inzake *Dhondt c/ Danneels*, onuitgeg.);

...

WETGEVING IN KORT BESTEK

Onder de zorg van het Departement Rechten van de U.I.A.

Aan het nazien van het Belgisch Staatsblad van december 1989 verleenden hun medewerking: W. Lambrechts (coördinator), E. Debruyne, B. Hubeau, R. Janvier en L. Schuermans

Aansprakelijkheidsverzekering motorrijtuigen

In het Staatsblad van 8 december 1989 werd een nieuwe WAM, van 21 november 1989, afgekondigd. Deze wet beoogt de reeds in 1956 in ons rechtsstelsel veralgemeende aansprakelijkheidsverzekering voor het gebruik van motorrijtuigen in overeenstemming te brengen met de tweede E.E.G.-richtlijn van 30 december 1983.

De wet telt 34 artikelen onderverdeeld in zeven hoofdstukken. Zij zal pas effect sorteren op een door de Koning nader te bepalen datum (art. 33). Om te voldoen aan verplichtingen door België onderschreven in overeenkomsten en internationale verdragen zal zij door de Koning kunnen worden aangepast bij een in Ministerraad overlegd besluit (art. 34).

De belangrijkste innovaties worden hierna bondig toegelicht:

1. Artikel 1 preciseert voortaan dat al wat aan een rij- of voertuig is gekoppeld, als een deel daarvan wordt aangemerkt. Ook met een motorrijtuig worden gelijkgesteld de door de Koning bepaalde aanhangwagens die speciaal gebouwd zijn om aan een motorrijtuig te worden gekoppeld met het oog op het vervoer van personen of zaken.

De term «rijwiel met hulpmotor» uit de WAM 1956 wordt vervangen door het woord «bromfiets» uit het Algemeen Wegverkeersreglement.

2. In artikel 2 wordt de verzekeringsplicht vastgelegd voor de eigenaar van het voertuig. Is een andere persoon de verzekering aangegaan, dan is de verplichting van de eigenaar geschorst voor de duur van de verzekeringsovereenkomst die door de eerstgenoemde is afgesloten.

3. Voortaan moet conform artikel 3, § 1, niet alleen de burgerrechtelijke aansprakelijkheid van de eigenaar, van de houder en van elke bestuurder verzekerd zijn, maar ook de aansprakelijkheid van de vervoerde personen en van de werkgever van voormelde personen wanneer deze op grond van artikel 18 Wet 3 juli 1978 ontheven zijn van persoonlijke aansprakelijkheid.

Wie zich door diefstal of geweld het voertuig heeft toegeëigend was reeds vroeger uitgesloten van dekking. Artikel 3 voegt daaraan nu ook uitdrukkelijk de helters toe.

De Koning zal nader de voorwaarden moeten bepalen voor de vergoeding van schade in de door Hem gepreciseerde landen, met dien verstande dat de afgesloten verzekering de burgerrechtelijke aansprakelijkheid moet dekken conform de toepasselijke wet.

In artikel 3, § 2, wordt het reeds lang gekende principe van de onbeperkte financiële dekking herhaald. Alleen zaakschade resulterend uit brand of ontploffing mag beperkt worden tot 50.000.000 frank per schadegeval. Voor wedstrijden en snelheidsraces kan de waarborg ook voor lichamelijke schade beperkt worden tot 500 miljoen frank. Alle bedragen kunnen worden aangepast op basis van de index van de kleinhandelsprijzen per 1 januari 1983.

4. Artikel 4, § 1, bevat een zeer belangrijke innovatie en stelt orde op zaken met betrekking tot de personen die zich kunnen beroepen op het voordeel van de verzekeringsdekking. De lezer zal zich ongetwijfeld herinneren tot welke interpretatiemoeilijkheden artikel 4 WAM 1956 en artikel 7 Modelpolis aanleiding hadden gegeven (zie o.m. Beneluxhof, 16 april 1980, *R.W.*, 1980-81, 167, met noot Maes B. en conclusie advocaat-generaal F. Dumon).

De beperking van de waarborg tegenover bepaalde inzittenden had in de verzekeringspraktijk geleid tot het afsluiten van de zogenaamde BA-plus-polissen.

Thans bepaalt de WAM 1989 duidelijk dat niemand van het recht op vergoeding van lichamelijke schade kan worden uitgesloten behalve zij die ontheven zijn van burgerrechtelijke aansprakelijkheid op grond van artikel 18 Wet 3 juli 1978.

Een aantal personen blijven evenwel verstoken van vergoeding van hun materiële schade, gesteld dat zij ook geen lichamelijke schade hebben geleden. Het betreft alsdan: de bestuurder van het voertuig, de verzekeringnemer, de eigenaar en de houder van het verzekerd voertuig en hun echtgenoot (echtgenote). In dezelfde omstandigheid kunnen ouders en verwanten in rechte lijn van een dezer personen evenmin aanspraak maken op vergoeding van materiële schade indien zij onder hetzelfde dak wonen en door de bestuurder, de verzekeringnemer, de eigenaar of de houder van het voertuig onderhouden worden.

Ook de nieuwe WAM blijft evenwel een aansprakelijkheidsverzekering zodat uit het bovenstaande niet mag worden besloten dat voortaan ook de bestuurder voor zijn lichamelijke schade verzekerd is. Alleen komt hij nu voor vergoeding in aanmerking bv. wanneer het ongeval door de fout van een passagier is veroorzaakt.

5. De artikelen 6 en 7 betreffen de inschrijving van voertuigen, de daaraan voorafgaande verzekeringsplicht en de controle op de verzekeringsplicht.

Een scherpere controle wordt ingebouwd op de verplichting om een verzekering af te sluiten door de aan de Koning geboden mogelijkheid om door middel van een kleefstrookje het verzekeringsbewijs op de voertuigen aan te brengen.

Specifiek met betrekking tot bromfietsen wordt de aflevering van de jaarlijkse provinciale plaat afhankelijk gesteld van de overlegging van een verzekeringsbewijs waaruit de dekking moet blijken tot 31 december van het jaar vermeld op de plaat.

6. Door artikel 9 wordt het principe van een mededelingsplicht van alle schadegevallen bij de verzekeraar ingebouwd. Aan de Koning wordt de mogelijkheid geboden om de vaststellingsformulieren en de modaliteiten van aangifte nader te bepalen. Ook aan de verbalisanten zal door de Koning kunnen worden opgedragen welke inlichtingen onverwijld aan de betrokken partijen en hun verzekeraars moeten worden gezonden.

7. Hoofdstuk III bevat slechts twee artikelen, die echter voor de praktijk van groot belang zijn.

In artikel 10 worden de Staat, de Gewesten, de Gemeenschappen, de R.T.T., de Regie der Luchtweegen, de N.M.B.S., de Buurtspoorwegen, de R.M.T. en de Regie der Posterijen van verzekeringsplicht vrijgesteld. Zij vervullen zelf de rol van WAM-verzekeraar en kunnen voortaan ook voor het strafrecht worden gedaagd wanneer aldaar een burgerlijke vordering tegen de schadeverwekker aanhangig is.

Bovendien worden aan dezelfde instanties dezelfde verplichtingen opgelegd als die waaraan het Motorwaarborgfonds onderworpen is krachtens artikel 50 Wet 9 juli 1975.

In artikel 16 wordt het reeds vertrouwde beginsel herhaald over de niet-tegenwerpelijheid van nietigheden, excepties en verval tegenover de benadeelde. Het regresrecht van de verzekeraar blijft ook erkend.

Uitdrukkelijk wordt dan nog in artikel 16 in fine bepaald dat elke WAM-polis van rechtswege geacht wordt ten opzichte van de benadeelde elk risico te dekken dat verplicht verzekerd moet zijn.

8. Artikel 17 bepaalt dat in geval van overdracht van de eigendom van het voertuig de contractuele bepalingen die een eind maken aan de verzekering, ook aan de benadeelde kunnen worden tegengeworpen. De verzekeraar blijft evenwel gehouden gedurende zestien dagen, te rekenen vanaf de eigendomsoverdracht, indien geen andere verzekeraar inmiddels hetzelfde risico heeft gedekt en bijaldien:

1° het overgedragen voertuig zelfs op ongeoorloofde wijze aan het verkeer deelneemt met de vorige kentekenplaat;

2° het voertuig een vervangingsvoertuig is dat zelfs op ongeoorloofde wijze aan het verkeer deelneemt onder de kentekenplaat van het overgedragen voertuig.

Voor bromfietsen bevat artikel achttien een aparte regeling. De dekking blijft verworven voor het hele burgerlijk jaar aangeduid op de provinciale plaat.

Wordt een voertuig opgeëist dan wordt de dekking van de burgerlijke aansprakelijkheid beheerst door de bepalingen van artikel 10, § 1.

9. Hoofdstuk V is gewijd aan de strafbepalingen.

Artikel 20 bevestigt het beginsel dat elk in het verkeer gebracht motorvoertuig in beslag genomen wordt wanneer er redenen zijn om aan te nemen dat de daaruit resulterende burgerlijke aansprakelijkheid niet gedekt is (art. 18, § 4, WAM 1956).

Artikel 21 regelt de procedure van de opheffing van het beslag. Duurt het beslag langer dan drie maanden, dan zal het openbaar ministerie bij wijze van dagvaarding in kort geding aan de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg verzoeken het Bestuur van Registratie en Domeinen te machtigen tot verkoop over te gaan. De beschikking is voor geen rechtsmiddel vatbaar. Wordt de machtiging geweigerd, dan kan het openbaar ministerie een maand na de beschikking opnieuw dagvaarden. Na aftrek van de beslag- en bewaringskosten wordt het netto verkoopsprovenu in de plaats gesteld van het in beslag genomen voertuig.

De eigenaar, de houder en de bestuurder van een onverzekerd voertuig worden conform artikel 22, §1, gestraft met een gevangenzitting van acht dagen tot zes maanden en/of een geldboete van honderd tot duizend frank.

Strafbaarheid impliceert in de persoon van de houder en van de bestuurder dat zij wisten dat het voertuig onverzekerd was.

Het niet-houder zijn van het verzekeringsbewijs wordt ook strafbaar gesteld (art. 23).

Een veroordeling uit hoofde van niet-verzekerd rijden kan bovendien gepaard gaan met een verval van het recht een motorvoertuig te besturen. Dit verval kan definitief zijn of beperkt worden voor een periode van ten minste acht dagen en ten hoogste vijf jaar (art. 24).

De verkoop van een beslagen voertuig kan bevolen worden door de strafrechter en de opbrengst kan na aftrek van alle beslag- en bewaringskosten bij voorrang aangewend worden voor schadeloosstelling van de benadeelden (art. 25).

Met uitzondering van artikel 43, eerste lid, Sw. zijn de bepalingen van boek I Sw., met inbegrip van hoofdstuk VII en artikel 85 toepasselijk (zie hierover reeds Spriet B., «De verbeurdverklaring van het voertuig in geval van rijden zonder

geldige dekking van de burgerlijke aansprakelijkheid», noot onder Antwerpen, 22 november 1989, *R.W.*, 1989-90, 1194.

10. Het zesde hoofdstuk van de nieuwe wet is gewijd aan de overgangsbepalingen.

Artikel 30 bepaalt dat de inwerkingtreding van rechtswege de bestaande verzekeringsovereenkomsten aanpast binnen de perken van de wet en geen aanleiding kan geven tot opzegging van de overeenkomst. Maximale tariefverhogingen worden vastgesteld door de Minister van Economische Zaken.

11. Van de bepalingen van de wet kan niet worden afgeweken door bijzondere overeenkomsten die aan de rechten van benadeelden afbreuk zouden doen (art. 31 in hoofdstuk X).

Artikel 32 heft volgende wettelijke bepalingen op:

– de wet van 1 juli 1956 als gewijzigd door de wet van 4 juli 1972;

– de verzekeringsbepalingen opgenomen in artikel 28 Besluitwet 30 november 1946 over het bezoldigd personenvervoer;

– artikel 3 Besluitwet 24 februari 1947 over de technische controle van voertuigen voor het goederenvervoer voor eigen rekening.

L.S.

Voor beslag vatbare sommen

Artikel 1409 van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt welke bedragen voor beslag vatbaar zijn in het kader van een arbeidsovereenkomst of een vergelijkbare toestand. De wet van 16 juni 1978 heeft de aanpassing van de bedragen bij K.B. mogelijk gemaakt.

Het K.B. van 27 november 1989 (*B.S.*, 13 december 1989) maakt een volledig beslag mogelijk voor het gedeelte dat 33.000 fr. per kalendermaand overschrijdt (voorheen 30.000 fr.).

Twee vijfde van het loon is voor beslag vatbaar tussen 27.000 en 33.000 fr. De grens van een vijfde voor het gedeelte boven 25.000 tot 27.000 fr. per maand.

Het gedeelte dat 25.000 fr. per maand niet te boven gaat (voorheen 19.000 fr.) is niet vatbaar voor overdracht of beslag.

W.L.

Zelfstandigen – Sociaal statuut – Bijzondere bijdragen

1. Een eerste wet van 14 december 1989 (*B.S.*, 22 december 1989) wijzigt het K.B. nr. 38 van 27 juli 1967 houdende inrichting van het sociaal statuut der zelfstandigen en het K.B. nr. 72 van 10 november 1967 betreffende het rust- en overlevingspensioen der zelfstandigen.

Deze wet wijzigt die genummerde koninklijke besluiten op drie punten.

a. De echtgenoot-helper van een zelfstandige kan voortaan een beroep doen op een vrijwillige onderwerping aan het sociaal statuut der zelfstandigen.

b. In bepaalde gevallen kan worden afgeweken van de verplichting voor de zelfstandige om aan te sluiten bij een sociale verzekeringskas: het gaat om personen die zeer beperkte inkomsten hebben. In werkelijkheid wordt hierdoor een administratieve praktijk gelegaliseerd.

c. De wet beoogt een verbetering van het stelsel van het aanvullend pensioen.

2. Een tweede wet van 14 december 1989 (*B.S.*, 22 december 1989) heeft een aantal verduidelijkingen aangebracht aan de diverse volmachtsbesluiten betreffende de solidariteits-, matigings-, consoliderings- en bijzondere bijdragen ten laste van de zelfstandigen en inzake de vermindering van de kinderbijslag voor zelfstandigen.

In eerste orde wordt geëxpliciteerd dat moratoire interesten ook verschuldigd blijven indien de betaling die tot het ontstaan van het creditbedrag heeft geleid, na de vervaldag geschiedt.

Tevens wordt verduidelijkt dat, met het oog op een eventuele vrijstelling van de bijzondere bijdrage ten laste van alleenstaanden en van de gezinnen zonder kinderen of van de vermindering van de kinderbijslag voor zelfstandigen, de bedrijfsinkomsten die ter zake als parameter gelden, niet moeten worden geherwaardeerd.

Vervolgens wordt de bevoegdheid van de Commissie voor vrijstelling van bijdragen in de schoot van de R.S.V.Z. erkend om te beslissen over de aanvragen tot gehele of gedeeltelijke vrijstelling van die verschillende crisisbijdragen lastens de zelfstandigen.

Ten slotte wordt de mogelijkheid ingeschreven om bij koninklijk besluit bepaalde aangelegenheden te regelen (cf. K.B. van 25 januari 1990, *B.S.*, 14 februari 1990), meer bepaald:

- de modaliteiten en de duur van een schorsing van de loop van de moratoire interesten;
- de omstandigheden waarin het R.S.V.Z. kan afzien van de invordering van die onderscheiden speciale bijdragen, namelijk wanneer het bedrag ervan niet de moeite loont.

W.L. en R.J.

Wegverkeer – Internationale akten

De wet van 30 september 1988, die pas werd gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 28 december 1989, bevat de goedkeuring van het Verdrag inzake het wegverkeer van Wenen van 8 november 1968, van de Europese Overeenkomst tot aanvulling van dit verdrag, opgemaakt te Genève op 1 mei 1971, van het Verdrag inzake verkeerstekens van Wenen van 8 november 1968, van de Europese Overeenkomst tot aanvulling van dit verdrag opgemaakt te Genève op 1 mei 1971 en van het Protocol inzake de wegmarkeringen van 1 maart 1973.

Om het internationale verkeer verkeersveiliger te maken is het noodzakelijk een zo volledig mogelijke harmonisatie van de verkeersregels en de verkeerssignalering tussen de verschillende landen te verwezenlijken.

In België is het algemeen reglement op de politie over het wegverkeer van 1 december 1975 reeds in overeenstemming met die internationale bepalingen.

Tijdens de parlementaire voorbereiding van de wet werd gewezen op de traagheid van de goedkeuring van de gemelde verdragen. De minister van Buitenlandse Betrekkingen heeft hierop geantwoord dat die vertraging in de eerste plaats te wijten is aan het technische karakter van de verdragen en aan de coördinatie tussen de verschillende departementen die noodzakelijk is.

Op vraag van een parlements lid werden twee documenten opgesteld: een document waaruit de oorzaak blijkt van de vertraging bij het voorleggen van de verdragen en een document met vermelding van alle nog te ratificeren verdragen en hun procedurestadium. Deze interessante overzichten vindt men terug in de bijlagen I en II van *Parl. St., Kamer*, B.Z. 1988, nr. 525/2, 5-14.

W.L.

Milieuverdragen

1. De wet van 20 april 1989 bevat de goedkeuring van het Protocol tot wijziging van het Verdrag ter voorkoming van de verontreiniging van de zee ten gevolge van het storten vanaf schepen en luchtvaartuigen (*B.S.*, 23 december 1989).

Dit protocol heeft tot doel de verbranding op zee van afvalstoffen binnen het kader van het Verdrag van Oslo te regelen. In feite komt dit neer op een officialisering van een activiteit die in de praktijk reeds geruime tijd door de Oslo-commissie werd gedekt daar reeds in 1977 een Code of practice for the incineration of wastes at sea op vrijwillige basis werd ingevoerd.

Anderzijds worden enkele artikelen van het verdrag gewijzigd om rekening te houden met het gewijzigde toepassingsveld. Zo wordt in artikel 19 een nieuwe definitie voor het begrip «storten» ingevoerd, als zijnde «het zich opzettelijk ontdoen in zee, mede door middel van verbranding op zee, van stoffen en materialen door of vanuit schepen en luchtvaartuigen». Het verbrandingssysteem moet worden goedgekeurd door middel van een uitgebreid onderzoek naar de verbrandings- en vernietigingsdoeltreffendheid, dat om de twee jaar moet worden herhaald.

2. De wet van 20 april 1989 tot goedkeuring van het Protocol tot wijziging van het Verdrag van 1974 ter voorkoming van verontreiniging van de zee vanaf het land, opgemaakt te Parijs op 16 maart 1986 (*B.S.*, 23 december 1989), beoogt de uitbreiding van het toepassingsgebied van de Conventie van Parijs tot de verontreiniging via de lucht. Dit is gewettigd door het feit dat tussen alle bronnen van verontreiniging die de kwaliteit van het mariene milieu beïnvloeden (lozingen door de rivieren, de estuaria, de kustriolen en de platforms, operationele verontreiniging door schepen, geweldige stortingen en verbranding van afvalstoffen enz.), de overbrenging van pollutanten in de atmosfeer naar de zee een bijzonder betekenisvolle aanvoer schijnt te vertegenwoordigen.

Door dit protocol wordt een continu toezicht mogelijk gemaakt en wordt een commissie ermee belast programma's en maatregelen uit te werken om de mariene verontreiniging via de lucht uit te bannen of te beperken.

3. De wet van 20 april 1989 houdt de goedkeuring in van het Protocol bij het Verdrag van 1979 betreffende grensoverschrijdende luchtverontreiniging over lange afstand inzake de vermindering van zwavelemissies of van grensoverschrijdende stromen van deze zwavelverbinding met ten minste 30%, opgemaakt te Helsinki op 8 juli 1985 (*B.S.*, 23 december 1989).

In 1983 werd in Genève door Noorwegen het voorstel ingediend om de zwaveldioxyde-uitwerp in tien jaar tijd met 30% te verminderen: de Scandinavische landen en Canada ondervonden het eerst de gevolgen van zure regen door grensoverschrijdende luchtverontreiniging. In maart 1984 werd te Ottawa door Canada en negen Europese landen een

principieel akkoord ondertekend om in 1993 de zwaveluitstoot met 30% te verminderen t.o.v. het jaar 1980. De Belgische Regering heeft zich op 27 juli 1984 aangesloten bij deze principiële beslissing.

Op de multilaterale conferentie van München over de oorzaken en de voorkoming van schade aan bossen en wateren door luchtvervuiling in Europa, die plaatsvond van 25 tot 27 juni 1984, werd een resolutie aangenomen waarin voor een versterking van de internationale samenwerking werd gepleit. Ten slotte werd een protocol aangenomen te Helsinki op 8 juli 1985.

Inmiddels wordt de noodzaak van een verdere vermindering van de zwavelemissies bepleit.

4. De wet van 16 juni 1989 bevat de goedkeuring van de Overeenkomst inzake samenwerking bij het bestrijden van de verontreiniging van de Noordzee door olie en andere schadelijke stoffen, opgemaakt te Bonn op 13 september 1983 (*B.S.*, 28 december 1989).

De Overeenkomst van Bonn van 13 september 1983 vervangt de Overeenkomst van Bonn van 1969.

Op drie punten werd de noodzaak van de vervanging van de eerste overeenkomst aangevoeld: a. men wenste een uitbreiding van de bepalingen van de overeenkomst tot andere gevaarlijke stoffen dan olie; b. secretariatsfuncties moesten worden ingesteld; c. bepalingen inzake kostenverdeling bij gezamenlijke acties tegen vervuiling moesten worden uitgewerkt.

W.L.

Programmawet

Sociaal gedeelte

De programmawet van 22 december 1989 (*B.S.*, 30 december 1989) telt niet minder dan 292 artikelen die betrekking hebben op de sociale wetgeving. Enkel de inhoud van de belangrijkste sociale bepalingen zal in een notedop worden weergegeven.

Voor bijkomende informatie kan worden verwezen naar:

– Samsom Sociale Actualiteit, «Deeltijdse arbeid», *Oriëntatie*, 7e jaargang, nr. 286bis, 27 december 1989;

– Samsom Sociale Actualiteit, «Sociale bepalingen in de nieuwe Programmawet», *Oriëntatie*, 8e jaargang, nr. 289bis, 17 januari 1990;

– Actuele Voorinformatie, «Nieuwe programmawet op komst – Een kort overzicht van de belangrijkste sociale maatregelen», *Personeel, lonen en sociale wetten*, nr. 409/1, 4 december 1989;

– Actuele Voorinformatie, «Programmawet (deel 1) – Moederschapsverzekering – Moederschapsbescherming», *Personeel, lonen en sociale wetten*, nr. 414/1, 8 januari 1990;

– Actuele Voorinformatie, «Programmawet (deel 2) – Toekenning van het betaald educatief verlof in het kader van de voortdurende vorming van de werknemer» *Personeel, lonen en sociale wetten*, nr. 415/1, 15 januari 1990;

– Actuele Voorinformatie, «Programmawet (deel 3) – Deeltijdse arbeid» *Personeel, lonen en sociale wetten*, nr. 417/1, 29 januari 1990;

– Actuele Voorinformatie, «Programmawet (deel 4) – Deeltijdse arbeid» en «Programmawet (deel 5) – Bruggensioenen voor werknemers», *Personeel, lonen en sociale wetten*, nrs. 418/2 en 418/3, 5 februari 1990;

– Actuele Voorinformatie, «Programmawet (deel 6) – Conventioneel bruggensioenen – Bijzondere bijdrage», *Personeel, lonen en sociale wetten*, nrs. 419/2, 12 februari 1990;

– Actuele Voorinformatie, «Kinderbijslag voor werknemers», *Personeel, lonen en sociale wetten*, nr. 422/2, 5 maart 1990.

A. SOCIALE ZEKERHEID

1. Begrotingsmaatregelen

In afwijking van de algemene regel die de rijkstoelagen ten gunste van verscheidene sectoren van de sociale zekerheid uitdrukt in percentages van bepaalde uitgaven, wordt voor het dienstjaar 1990 de staatsbijdrage in de verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering (artt. 1-2) en in de pensioenregeling voor werknemers (art. 252) op een enig en vast bedrag bepaald.

In dezelfde zin worden ook in het raam van het sociaal statuut der zelfstandigen vaste sommen toegekend bij wege van rijkstoelagen aan het stelsel van de ziekte- en invaliditeitsverzekering (art. 1), de pensioenregeling voor zelfstandigen (art. 253) en de regeling inzake gezinsbijslagen voor zelfstandigen (art. 291).

Om het te verwachten nadelige saldo in de sector van de geneeskundige verzorging van de algemene Z.I.V.-regeling te compenseren, wordt een bedrag van 750 miljoen frank afgenomen van de opbrengst van de sociale-zekerheidsbijdragen die normalerwijze voor 1990 aan het Fonds voor Arbeidsongevallen worden toegewezen (art. 3).

2. Sociale-zekerheidsbijdragen

Allereerst wordt geëxpliciteerd dat degenen die volledige bijdragen verschuldigd zijn in het kader van het sociaal statuut der zelfstandigen, niet onderworpen zijn aan de bijdrageregeling van de werknemers (art. 4).

Er wordt beslist tot een *verhoging met 0,12% van de werkgeversbijdrage voor de verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering, sector van de uitkeringen* (art. 5). Dit is een logische uitloper van de solidarisering van het moederschapsrisico (cf. infra).

Met ingang van 1 januari 1990 wordt bovendien een *bijzondere werkgeversbijdrage* ingevoerd ten belope van duizend frank per maand voor elk nieuw *conventioneel bruggensioenen*, dat wordt toegekend krachtens een na 30 september 1989 bij de dienst van de collectieve arbeidsbetrekkingen neergelegde C.A.O. of collectief akkoord (artt. 268-271). De noodzakelijke uitvoeringsmaatregelen maken het voorwerp uit van een K.B. van 30 maart 1990 tot uitvoering van sommige bepalingen betreffende het heffen van een bijzondere werkgeversbijdrage op het conventioneel bruggensioenen (*B.S.*, 3 mei 1990), dat op zijn beurt verder werd uitgevoerd door een ministerieel besluit van 25 april 1990 (*B.S.*, 24 mei 1990).

Ten slotte wordt een zekere bijsturing doorgevoerd op het stuk van de bijzondere bijdrage van 3,5% op de stortingen verricht met het oog op de toekenning van buitenwettelijke voordelen inzake ouderdom en vroegtijdige dood. Deze bijdrage werd ingevoerd bij de Programmawet van 30 december 1988. De uitvoeringsbepalingen vervat in het K.B. van 23 juni 1989, gingen evenwel het daarin uitgetekende wettelijke kader te buiten, meer in het bijzonder op het punt van de elementen die van de inningsgrondslag worden uitgesloten. Derhalve werd een annulatieberoep ingesteld te-

gen het voormelde uitvoeringsbesluit. In antwoord daarop past de nieuwe Programmawet de betreffende basisartikelen aan en schept derwijze de vereiste wettelijke grondslag (artt. 272-275). Het K.B. van 9 april 1990 betreffende de bijzondere bijdrage op stortingen die door de werkgevers worden verricht met het oog op de toekenning van buitenwettelijke voordelen inzake ouderdom of vroegtijdige dood (*B.S.*, 15 mei 1990) bevat de nieuwe uitvoeringsmodaliteiten. Inhoudelijk vertoont dit besluit evenwel geen verschillen in vergelijking met het vorige K.B. van 23 juni 1989, dat wordt ingetrokken.

3. Sociaal statuut der zelfstandigen

In het kader van het sociaal statuut van de zelfstandigen wordt een herschikking van de bijdragepercentages doorgevoerd: de bijdrage bestemd voor het stelsel van de ziekte- en invaliditeitsverzekering, sector van de gezondheidszorgen, wordt met 0,30% vermeerderd, terwijl de bijdrage voor de andere stelsels met hetzelfde percentage wordt vermindert (artt. 289-290).

4. Rijksdienst voor Sociale Zekerheid van de provinciale en plaatselijke overheidsdiensten

De mogelijkheid waarover de R.S.Z.P.P.O. beschikt om over te gaan tot *ambtshalve afname* van de rekening van haar aangeslotenen bij het Gemeentekrediet van België, wordt verder uitgebreid tot de volgende instellingen: de Algemene Spaar- en Lijfrentekas, het Bestuur der Postcheques en de Nationale Bank van België (art. 9).

Tevens wordt de lijst van overheidsbesturen en -instellingen die van rechtswege bij de R.S.Z.P.P.O. zijn aangesloten, gecorrigeerd (art. 11).

Daarenboven wordt de R.S.Z.P.P.O. expliciet bevoegd verklaard op het stuk van de inning en de invordering van de bijzondere bijdrage van 3,5% op de buitenwettelijke voordelen inzake pensioenen of vroegtijdig overlijden (cf. *supra*), die door haar aangeslotenen verschuldigd zijn (art. 276).

5. Ziekte- en invaliditeitsverzekering

De talrijke wijzigingen die zijn aangebracht in de regeling betreffende de verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering, zijn verspreid over verschillende hoofdstukken van titel I van de Programmawet.

Een *bijzonder solidariteitsfonds* wordt opgericht, dat tot doel heeft aan de rechthebbenden een bijdrage te verlenen in de kosten van uitzonderlijke geneeskundige verstrekkingen – met uitzondering van geneesmiddelen – die (vooral nog) niet in de nomenclatuur zijn opgenomen, in zoverre aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan (art. 13).

Een van de voornaamste vernieuwingen is de invoering in de wet van 9 augustus 1963 tot instelling en organisatie van een verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering van een titel IVbis betreffende de *moederschapsverzekering* (art. 22). De essentie van deze nieuwe regeling bestaat erin dat de kosten van de werkgever bij zwangerschap of bevalling worden gesolidariseerd door een spreiding ervan over alle werkgevers (cf. *supra*). Er is namelijk niet langer een gewaarborgd loon verschuldigd bij het begin van de zwangerschap of bevallingsrust (artt. 240-243). Reeds bij de aanvang van de moederschapsrust kan de werkneemster een recht doen gelden op een zogenoemde «moederschapsuitkering» ten

laste van de verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering. Het bedrag van die moederschapsuitkering is vastgelegd bij K.B. van 10 januari 1990 (*B.S.*, 17 januari 1990; erratum, *B.S.*, 24 januari 1990).

Bij de Dienst voor geneeskundige controle van het R.I.Z.I.V. wordt een *Controlecommissie* ingesteld (artt. 23-31). Die Controlecommissie wordt belast met het vaststellen van tekortkomingen aan de zijde van de geneesheren op het algemene beginsel dat zij er zich van moeten onthouden onnodig dure onderzoeken of behandelingen voor te schrijven of overbodige verstrekkingen te (laten) verrichten. Tegen de beslissingen van bedoelde Controlecommissie kan hoger beroep worden ingesteld bij een Commissie van Beroep.

De programmawet boort bij de *farmaceutische firma's* nieuwe bronnen aan met het oog op de financiering van de sector gezondheidszorgen in het raam van de verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering (artt. 32-34):

- in zoverre een bepaalde omzet wordt gehaald, moeten de farmaceutische firma's voor het jaar 1990 een bedrag van zestigduizend frank per presentatievorm van de door hen geproduceerde en terugbetaalbare farmaceutische specialiteiten en/of generische geneesmiddelen aan het R.I.Z.I.V. overmaken;

- tevens wordt een heffing op het omzetcijfer ingevoerd dat door voormelde bedrijven in 1988 op de Belgische markt is gerealiseerd. Het bedrag hiervan is gelijk aan 1,25% voor de niet-terugbetaalbare produkten, respectievelijk 2,5% voor de terugbetaalbare geneesmiddelen.

In het Ministerie van Volksgezondheid en Leefmilieu wordt een *Doorzichtigheidscommissie* ingericht die tot taak heeft de geneesmiddelen die in de handel worden gebracht, aan een evaluatie te onderwerpen op het stuk van de overeenstemming van hun verpakking met de posologie, de geseleerde ziekten en de gezondheidskosten (art. 105).

De lijst van *geneeskundige verstrekkingen* die voor bijdrage in aanmerking komen, wordt aangevuld met «de plaatsing in beschut wonen en in doorgangstehuizen» (artt. 114-117).

6. Arbeidsongevallen

Aan de lijst van de *met de arbeidsweg gelijkgestelde trajecten* wordt een elfde traject toegevoegd. Zo is eveneens beschermd de werknemer die in zijn hoedanigheid van vakbondsafgevaardigde of vertegenwoordiger van de werknemers vakbondsvormingslessen volgt, indien hij zich van zijn verblijfplaats of van zijn arbeidsplaats begeeft naar het vormingscentrum waar hij de lessen volgt, en omgekeerd (art. 36).

Er wordt voorzien in de mogelijkheid om bij koninklijk besluit een (verhoogde) rente toe te kennen aan de gehandicapte kinderen, kleinkinderen, broers of zusters van het slachtoffer van een dodelijk arbeidsongeval (art. 37).

De *vergoeding voor hulp van derden* wordt voortaan berekend op basis van het gewaarborgd maandelijks minimumloon voor een voltijdse werknemer, zoals vastgesteld bij een in de Nationale Arbeidsraad gesloten C.A.O., zonder op jaarbasis meer te mogen bedragen dan twaalf maal voornoemd bedrag (art. 38).

Bij het vaststellen van het basisloon van het slachtoffer van een arbeidsongeval, dat welke sociale uitkering ook geniet onder de voorwaarde dat de perken van de toegelaten arbeid voor gepensioneerden niet worden overschreden, mag enkel rekening worden gehouden met het loon dat ver-

schuldigd is ingevolge het verrichten van die toegelaten arbeid (art. 39).

7. Gezinsbijslagen

De omschrijving van het *toepassingsgebied* van de Samen-geordende Wetten betreffende de Kinderbijslag voor Loonarbeiders wordt aangevuld en vereenvoudigd (artt. 42-46).

Aan de zijde van de Gemeenschappen en de Gewesten wordt uitdrukkelijk het recht erkend om zelf de gezinsbijslagen uit te betalen aan hun actieve personeelsleden (art. 47 en artt. 98-99).

Het systeem van de dagelijkse bijslag wordt afgeschaft, zodat in alle gevallen een *forfaitair maandbedrag* wordt uitbetaald (artt. 49 e.v.). Het recht op kinderbijslag hangt bijgevolg enkel nog af van de verzekeringsplicht en is niet langer recht evenredig met de omvang van de gepresteerde arbeid.

Een andere nieuwigheid betreft de *«trimesterialisering»* van de toekenning van het recht op kinderbijslag (cf. art. 68). Bij de beoordeling van het recht op kinderbijslag wordt voortaan uitgegaan van de toestand tijdens de referentemaand, d.i. de tweede maand van het vorige kwartaal. Indien tijdens de referentemaand aan de voorwaarden is voldaan om een recht op kinderbijslag te openen, behoudt de betrokkene dit recht tot het einde van het volgende kwartaal. Dit principe van de trimesteriële evaluatie geldt enkel voor het basisbedrag, terwijl het recht op bijkomende bijslagen maandelijks wordt beoordeeld.

Een logische uitloper hiervan is de regel dat de bevoegdheid van de kinderbijslaginstelling eveneens per kalenderkwartaal wordt bepaald (artt. 84-85). Een eerste K.B. van 22 maart 1990 (B.S., 7 april 1990) past de regeling van de provisionele betaling aan de nieuwe bepalingen van de Programmawet van 22 december 1989 aan. Een tweede koninklijk besluit van dezelfde datum (B.S., 18 april 1990) zorgt voor de nodige operationalisering van de principes inzake de continuïteit van de uitbetaling en met betrekking tot de bevoegdheid van de kinderbijslaginstellingen.

De andere aanpassingen beogen allereerst een grotere harmonie door bijvoorbeeld het recht op kinderbijslag voor gedetineerden in de S.W.K.L. te integreren, meer in het bijzonder door het aantal dagen hechtenis met arbeidsdagen gelijk te stellen. In tweede orde gaat het om verfijningen, waardoor bepaalde categorieën van gerechtigden – met name wezen en gehandicapte kinderen – hun recht op kinderbijslag onder bepaalde voorwaarden behouden. Ten slotte zijn ook nog enkele wijzigingen van diverse aard aangebracht:

- de kinderbijslag mag voortaan ook door middel van een circulaire cheque worden uitbetaald;
- de Rijksdienst voor Kinderbijslag voor Werknemers wordt tevens belast met de uitbetaling van de gezinsbijslag ten behoeve van de kinderen van tijdelijke en interimaire leerkrachten;
- de kosten verbonden aan een door de rechter bevolen medische expertise met het oog op het vaststellen van de ongeschiktheid van het gehandicapte kind, vallen voortaan ten laste van de R.K.W. en niet meer van de betrokken kinderbijslaginstelling.

Ter uitvoering van de mogelijkheid om bij koninklijk besluit nog andere bepalingen aan te passen aan voormelde wijzigingen (art. 102), is het K.B. van 23 mei 1990 (B.S., 14 juni 1990) uitgevaardigd.

8. Tegemoetkomingen aan gehandicapten

De tegemoetkoming voor hulp aan bejaarden ten voordele van de gehandicapte die ten minste vijfenzeftig jaar oud is en bij wie een gebrek aan of een vermindering van zelfredzaamheid wordt vastgesteld, is voortaan aan dezelfde regels onderworpen als de integratietegemoetkoming (artt. 127-140).

9. Bruggpensioen voor werknemers

Mannelijke werknemers kunnen nog steeds – op hun verzoek – het rustpensioen laten ingaan in de periode van vijf jaar vóór het bereiken van de normale pensioengerechtigde leeftijd, zonder dat op hun rustpensioen een vermindering van 5% per jaar vervroeging wordt toegepast. Deze gunstmaatregel, die afhankelijk is van de voorwaarde dat de werkgever zich ertoe verbindt de betrokken werknemer door een werkzoekende te vervangen, wordt verlengd tot 31 december 1990 (art. 251, 1°).

In het kader van de berekening van het definitieve rustpensioen wordt nochtans een niet onbelangrijke wijziging doorgevoerd. Terwijl voor de pensioenen die zijn ingegaan vóór 1 januari 1990, de periode van genot van het brugrustpensioen in de vorm van fictieve jaren aan de loopbaan wordt toegevoegd, kan de werknemer wiens pensioen na die datum ingaat, deze gelijkstelling niet langer invoeren (art. 251, 2°).

10. Pensioenen voor zelfstandigen

Naast een aantal aanvullingen van veeleer wetstechnische aard, bestaat de belangrijkste wijziging erin dat het onderzoek naar de bestaansmiddelen niet meer wordt toegepast op de zelfstandige die voor het eerst op 1 januari 1990 aanspraak maakt op een rustpensioen, voor zover hij op 1 december 1989 de normale pensioengerechtigde leeftijd niet heeft bereikt. Ditzelfde voordeel komt ook toe aan de langstlevende echtgenoot die een recht kan doen gelden op een overlevingspensioen, in zoverre de echtgenoot uit hoofde waarvan dit recht wordt geopend, op 1 januari 1990 minder dan zestig jaar oud was en na 31 december 1989 is overleden (art. 259).

Vanaf 1 januari 1990 worden de bedragen van het minumpensioen verhoogd (artt. 266-267). Deze maatregel werd verder geconcretiseerd in het K.B. van 2 januari 1990 tot uitvoering van de wettelijke bepalingen met betrekking tot de optrekking van het gewaarborgd minumpensioen der zelfstandigen met ingang van 1 januari 1990 (B.S., 20 januari 1990).

11. Vervroegd pensioen ten voordele van bepaalde personeelsleden uit de publieke sector

Een bijzonder systeem van vervroegde pensionering wordt mogelijk gemaakt ten aanzien van de vastbenoemde personeelsleden in dienst van een gemeente of een openbaar centrum voor maatschappelijk welzijn die in het raam van hun financiële gezondmaking met de toezichthoudende overheid een leningsovereenkomst hebben gesloten, met uitzondering van de gemeentesecretarissen en -ontvangers, de (hoofd)politiecommissarissen en het onderwijzend personeel (art. 277).

Deze regeling komt erop neer dat de betrokken personeelsleden ambtshalve in rust kunnen worden gesteld ten vroegste vanaf de leeftijd van vijftig jaar en in zoverre

zij minimaal twintig effectieve aanneembare dienstjaren tellen (art. 278). In voorkomend geval mag de gemeenteraad of de raad voor maatschappelijk welzijn een tijdsbonificatie toekennen die voor de vaststelling zowel van het aantal aanneembare dienstjaren als van de wedde die als basis dient voor de berekening van het pensioen, in aanmerking wordt genomen. Deze bonificatie wordt beperkt tot de periode gelegen tussen het tijdstip van de ambtshalve pensionering en de laatste dag van de maand waarin het personeelslid de leeftijd van zestig jaar bereikt (art. 279). In geval van overlijden vóór die leeftijd loopt die bonificatie slechts tot de laatste dag van de maand van het overlijden (art. 280). De last van dit «overgangspensioen» en van het aandeel van voormelde bonificatie in het definitieve pensioen dient te worden gedragen door de gemeente of het O.C.M.W. (artt. 281-282).

B. ARBEIDSRECHT

1. Stage voor jongeren

De Programmawet creëert het wettelijke kader om – via het stelsel van de jongerenstage – de tewerkstelling van niet of laag gekwalificeerde langdurige werklozen te verhogen. Zo kan in de toekomst bij koninklijk besluit voor sommige categorieën van werkzoekenden worden afgeweken van de leeftijdsgrens van dertig jaar (art. 141). Tevens wordt de mogelijkheid ingebouwd om maximaal 1% van het totale aantal stageplaatsen voor te behouden aan niet of laag gekwalificeerde werklozen die een opleiding hebben gevolgd (artt. 142-143).

De vermindering van de sociale bijdragen tijdens het tweede jaar van de definitieve aanwerving van een stagiair na zijn stageperiode wordt afgeschaft (art. 144).

2. Educatief verlof

In een onderneming waarin meer dan vijftig werknemers worden tewerkgesteld, kan de werkgever zich voortaan verzetten tegen de gelijktijdige afwezigheid wegens betaald educatief verlof van meer dan tien procent van de werknemers die een zelfde functie uitoefenen. Wel dient ten minste één werknemer per functie de toestemming te krijgen om wegens die reden afwezig te zijn. Het komt aan de ondernemingsraad of – bij gebrek aan akkoord in de schoot van dit overlegorgaan – aan het bevoegde paritair comité toe vooraf te bepalen wat onder «dezelfde functie» moet worden verstaan (art. 147, 1°). Bij conflict tussen het recht van de werkgever om zich te verzetten en het individuele recht van de werknemer om zijn educatief verlof te gebruiken, dient aan deze laatste de voorrang te worden gegeven (art. 147, 2°).

Verder worden de volgende correcties aangebracht:

- bij bedrog van de werknemer kan de werkgever enkel de terugbetaling van het loon eisen, maar niet langer van de bijdragen voor de sociale zekerheid die daarop betrekking hebben (art. 148);

- de vordering van de werkgever ten aanzien van het Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid tot terugbetaling van de lonen en sociale bijdragen met betrekking tot het betaald educatief verlof is onderworpen aan een verjaringstermijn van drie jaar, met afwijkingen voor vorderingen die zijn ontstaan in 1986, 1987 of 1988 (artt. 149-150);

- er wordt voorzien in een termijn van vijf jaren voor het ministerie om de betreffende vorderingen betaalbaar te stellen (art. 149).

3. Gedeeltelijke werkloosheid om economische redenen

Bij koninklijk besluit moet worden bepaald wat in geval van economische werkloosheid dient te worden verstaan onder «het opnieuw invoeren gedurende een volledige arbeidsweek van de regeling van volledige arbeid» (art. 151). Dit is een voorafgaande voorwaarden voor de werkgever om, na het overschrijden van de maximumduur van drie maanden, opnieuw een regeling van volledige schorsing of van gedeeltelijke arbeid te kunnen toepassen. Meer bepaald dient te worden verduidelijkt of gedurende die week van effectieve arbeid ook bepaalde vormen van schorsing van de arbeidsovereenkomst daarmee kunnen worden gelijkgesteld.

4. Deeltijdse arbeid

Een hele waaier bepalingen uit de Programmawet is gewijd aan de regulering van het fenomeen van de deeltijdse arbeid.

a. Voorrang voor deeltijdse werknemers om een vacante dienstbetrekking bij hun werkgevers te kunnen verkrijgen.

Elke deeltijdse werknemer kan bij zijn werkgever een schriftelijke aanvraag indienen met het oog op het verkrijgen van een voltijdse dienstbetrekking (cf. C.A.O. nr. 35 van 27 februari 1981, algemeen verbindend verklaard bij K.B. van 21 september 1981) of van een andere – al dan niet bijkomende – deeltijdse dienstbetrekking die resulteert in een nieuwe arbeidstijdregeling waarvan de wekelijkse arbeidsduur hoger ligt dan die van de regeling waarin hij reeds tewerkgesteld is. Een dergelijke aanvraag houdt de verplichting in voor de werkgever om elke vacante voltijdse of deeltijdse betrekking aan de betreffende werknemer mee te delen, op voorwaarde dat die dezelfde functie betreft en dat de werknemer daarvoor de vereiste kwalificaties bezit. De ontvangst van die aanvraag moet overigens door de werkgever schriftelijk worden bevestigd (art. 153), waardoor het voorrangrecht van de werknemer als het ware formeel wordt erkend (art. 154).

Indien een werknemer die deeltijds tewerkgesteld is om aan de werkloosheid te ontsnappen en die (al dan niet schriftelijk) een dergelijke aanvraag heeft ingediend, weigert in te gaan op een aanbod tot voltijdse of verruimde deeltijdse tewerkstelling, is de werkgever gehouden dit aan het Gewestelijk Werkloosheidsbureau van de R.V.A. mee te delen (art. 155).

b. Toezicht op de prestaties van de deeltijdse werknemers

Om een betere controle op de omvang van de deeltijds geleverde arbeidsprestaties mogelijk te maken, worden de volgende bijkomende maatregelen getroffen:

- een kopie van de schriftelijke vastgelegde arbeidsovereenkomst voor deeltijdse arbeid of een uittreksel ervan met vermelding van de werkroosters en de identiteit van de daaraan onderworpen deeltijdse werknemer, waarop de handtekening van werkgever en werknemer voorkomen, moet worden bewaard op een zichtbare en toegankelijke plaats (art. 157);

– indien de organisatie van de deeltijdse arbeid verloopt volgens een cyclus bestaande uit een opeenvolging in vaste orde van dagelijkse werkroosters die in het arbeidsreglement zijn vastgelegd en die over meer dan één week zijn gespreid, moet op elk ogenblik kunnen worden vastgesteld wanneer die cyclus een aanvang neemt (art. 158). Wanneer het werk wordt gepresteerd conform een veranderlijke cyclus, zijn ter zake de regels inzake de variabele werkroosters van toepassing (cf. infra);

– bij variabele werkroosters is de werkgever, zijn aange-stelden of lasthebbers gehouden minstens vijf werkdagen op voorhand door aanplakking van een gedateerd bericht deze uurroosters bekend te maken. Dit bericht dient voor elke deeltijdse werknemer afzonderlijk te worden opgesteld en moet gedurende één jaar worden bewaard (art. 159).

Als wordt afgeweken van het normale werkrooster – m.a.w. indien bijkomende of overuren worden gepresteerd –, rust op de werkgever de verplichting hiervan een document bij te houden, waarin op een gedetailleerde wijze de betreffende afwijkingen worden genoteerd (artt. 160-161; cf. K.B. van 8 maart 1990 tot uitvoering van de bepalingen van de Programmawet van 22 december 1989 die betrekking hebben op het toezicht en op de afwijkingen van het normale werkrooster van de deeltijdse werknemers, *B.S.*, 16 maart 1990). Op voorstel van een paritair comité kan sectorieel voor een ander controlemiddel worden geopteerd (art. 162). Werkgevers die over geschikte alternatieven – zoals tijds-registratieapparatuur (art. 164) of een register (art. 165) – beschikken, zijn vrijgesteld van die verplichting. De bedoelde documenten dienen vijf jaar te worden bewaard (artt. 167-168) en moeten steeds ter inzage liggen van de ambtenaren van de inspectiediensten (art. 166).

Tevens wordt een koninklijk Besluit in het vooruitzicht gesteld dat bepaalde bijkomende uren van de kant van deeltijds tewerkgestelde werknemers met overuren gelijkstelt (art. 183). Dit betekent dat een werkgever zijn deeltijdse werknemer slechts een beperkt aantal uren zal kunnen laten presteren, zonder daarvoor een supplementaire vergoeding te hoeven betalen.

Om de werkgevers ertoe aan te sporen deze regels nauwgezet na te leven, wordt voorzien in relatief strenge sancties voor het geval overtredingen worden vastgesteld (artt. 170-178).

c. Deeltijdse flexibele arbeidsprestaties

De flexibiliteit van de deeltijdse arbeidsprestaties is onderworpen aan de volgende beperkingen:

– de vooropgestelde wekelijkse arbeidsduur moet gemiddeld over een periode van maximaal drie maanden worden nageleefd. Bij C.A.O. kan die tijdsspanne tot maximaal één jaar worden verlengd (art. 182, 1°);

– de overeengekomen wekelijkse arbeidsduur van een deeltijdse werknemer mag niet lager liggen dan een derde van de wekelijkse arbeidsduur van een voltijds tewerkgestelde werknemer die tot dezelfde categorie behoort. Bij ontstentenis daarvan wordt de gebruikelijke arbeidsduur in dezelfde bedrijfssector als uitgangspunt genomen (art. 182, 2°). Een K.B. van 22 maart 1990 betreffende de afwijkingen van de minimale wekelijkse arbeidsduur van de deeltijdse werknemers vastgesteld bij artikel 11bis van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten (*B.S.*, 31 maart

1990) voorziet evenwel in drie uitzonderingen op deze algemene regel;

– de duur van iedere arbeidsperiode mag niet korter zijn dan drie uren. Bij K.B. zal worden geregeld aan welke voorwaarden een verdeling van de prestaties in verschillende werkperiodes tijdens een zelfde dag moet voldoen (art. 189).

Om te vermijden dat een werknemer financiële hinder ondervindt van een al te sterke variatie in zijn arbeidsprestaties, wordt een zekere continuïteit in de uitbetaling van het loon gewaarborgd. De werkgever wordt verplicht om tijdens elke betaalperiode het loon te betalen dat overeenstemt met de overeengekomen wekelijkse arbeidsduur (artt. 184-185).

5. Opeenvolgende arbeidsovereenkomsten voor een bepaalde tijd of voor een duidelijk omschreven werk

De regel – vervat in artikel 10 van de Arbeidsovereenkomstenwet – krachtens welke de partijen die opeenvolgende arbeidsovereenkomsten voor een bepaalde tijd hebben gesloten, worden geacht een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd te hebben gesloten, wordt uitgebreid tot de overeenkomsten voor een duidelijk omschreven werk. Tevens wordt de wettelijke basis gelegd om bij K.B. een aantal gevallen voorop te stellen waarin het de werkgever niet geoorloofd is te bewijzen dat deze opeenvolgende arbeidsovereenkomsten gerechtvaardigd zijn wegens de aard van het werk of wegens andere wettelijke redenen, waardoor een soort van onweerlegbaar vermoeden wordt gecreëerd (art. 188).

6. Collectieve arbeidsovereenkomsten en paritaire comités

Het toepassingsgebied *ratione personae* van de wet van 5 december 1968 betreffende de collectieve arbeidsovereenkomsten en de paritaire comités ondergaat de volgende wijzigingen:

– degenen die tewerkgesteld zijn in centra voor beroepsopleiding worden uitgesloten uit de toepassingsfeer van bedoelde wet (art. 235);

– omgekeerd wordt de oprichting van een paritair comité voor de in de beschutte werkplaatsen tewerkgestelde personen in het vooruitzicht gesteld (artt. 236-237). Bij K.B. van 26 maart 1990 (*B.S.*, 12 mei 1990) wordt de datum van inwerkingtreding van het hoofdstuk VII van de Programmawet van 22 december 1989 over de oprichting van een paritair comité voor de beschutte werkplaatsen bepaald op 1 augustus 1990.

7. Moederschapsbescherming

Wanneer het pasgeboren kind gedurende ten minste acht weken vanaf zijn geboorte in de verpleeginrichting opgenomen moet blijven, heeft de werkneemster het recht om onmiddellijk na haar postnatale rust de arbeid te hervatten en het opnemen van het niet opgebruikte, overdraagbare gedeelte van haar prenatale rust uit te stellen (art. 239, 2°).

In verband met de berekening van het aantal dagen prenatale rust zal bij K.B. worden verduidelijkt welke periodes van schorsing van de uitvoering van de arbeidsovereenkomst met werkelijk gepresteerde arbeidsdagen kunnen worden gelijkgesteld (art. 239, 1°).

8. Arbeidsveiligheid

Bij koninklijk besluit zullen de nadere regels worden uitgewerkt met het oog op de oprichting van een dienst voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing van de werkplaatsen

die gemeenschappelijk is aan een groep van werkgevers (art. 244).

9. Sociaal onderzoek en vorming van de werknemers-vertegenwoordigers

De representatieve werknemersorganisaties kunnen jaarlijks van het Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid een toelage krijgen voor projecten inzake sociaal onderzoek en vorming van de werknemersvertegenwoordigers in de onderneming (art. 249). De verdere uitwerking en het bedrag van die toelage zullen het voorwerp uitmaken van een koninklijk besluit.

10. Inspectiediensten

De wet van 16 november 1972 betreffende de arbeidsinspectie is grotendeels herschreven (art. 190). In de praktijk komt dit erop neer dat de bevoegdheden van de ambtenaren van de verschillende inspectiediensten opnieuw worden gedefinieerd. Tevens wordt een coördinatie doorgevoerd die erin bestaat dat de modaliteiten van het toezicht door de ambtenaren van de arbeidsinspectie ook uitwerking vinden op degenen die belast zijn met het toezicht op de naleving van de sociale-zekerheidswetten (artt. 121-125) en van andere wetten van sociale aard (art. 191-234).

II. Diverse bepalingen

De artikelen 293 tot 342 bevatten allerlei bepalingen betreffende diverse takken van het maatschappelijk leven.

1. Provinciale en plaatselijke besturen.

a. De artikelen 293 tot 295 regelen het probleem van de lasten van leningen die gefusioneerde gemeenten hebben aangegaan om hun tekorten te consolideren. Deze lasten werden tot nu toe gefinancierd door een fonds dat wordt afgeschaft. Voortaan worden zij rechtstreeks in de begroting van Binnenlandse Zaken opgenomen.

b. De artikelen 296 tot 301 regelen de financiering van de provincie Brabant, die een nationale materie blijft, in tegenstelling tot de financiering van de andere provincies, die geregionaliseerd is.

c. Krachtens artikel 302 worden de wedden van de leden van de bestendige deputatie voortaan uitsluitend door de provincie betaald.

d. Daar de brigadecommissarissen niet langer onderworpen zijn aan de bevoegdheid van de Minister van Binnenlandse zaken, valt voortaan de wedde ten laste van de provincie. Dat is ook het geval voor de bewapening en de uitrusting van de veldwachters en hoofdveldwachters (artt. 303-304).

2. Het veiligheidsfonds voor preventie en bestrijding van brand en ontploffing zal over meer inkomsten kunnen beschikken zodat het ook voor bijkomende taken kan zorgen (artt. 305-306).

3. Een bijzonder fonds voor de gewetensbezwaarden wordt opgenomen in de begroting waarin o.m. de bijdragen worden opgenomen van privaatrechtelijke instellingen: aldus kan doeltreffend worden gewerkt.

4. Gelet op het feit dat de meeste dienstplichtigen bij het einde van de legerdienst onmiddellijk aanspraak kunnen maken op werkloosheidsuitkeringen, zullen de soldijvergoeding en de aanvullende kinderbijslag niet meer automatisch

worden uitgekeerd gedurende de periode van vijftien dagen na de legerdienst.

5. De herstructurering van het Nationaal Orkest van België en het beheer van de Koninklijke Muntscouwburg hoeft hier niet verder te worden ontleed.

6. De artikelen 313 tot 322 hebben tot doel de wetgeving over de prijsvaststelling van de farmaceutische producten aan te passen aan een nieuwe Europese richtlijn van 21 december 1988. Die richtlijn regelt vooral procedurekwesties en wederzijdse waarborgen wat betreft de mogelijkheden tot beroep.

7. Een dubbele controle wordt voortaan toegepast op elke betaling in verband met lasten uit het verleden, zoals bepaald in artikel 61, §1, van de bijzondere wet van 16 januari 1989:

- een contradictoir onderzoek door een gemengde (N-F) ambtenarencommissie,
- een controle door het Rekenhof (voorafgaand visum).

Artikel 324 onderwerpt de uitvoering van bepaalde door het wegefonds aangegane verplichtingen eveneens aan het voorafgaand visum van het Rekenhof.

8. Het doel van artikel 325 is niet het bestaande systeem van betalingen via fondsen, verkregen op kredietopeningen, af te schaffen, maar wel een einde te maken aan de automatische overdracht, zoals bepaald in de wetten op de Rijkscomptabiliteit, want dat druist in tegen elke doorzichtigheid in de begroting.

9. Ter instandhouding van het repressief karakter van de geldboete en om de muntontwaarding te neutraliseren, wordt overgegaan tot de verhoging van de opdecimes tot 790, wat neerkomt op een vermenigvuldiging van het tarief met 80. De maatregel heeft geen terugwerkende kracht en moet door de hoven en rechtbanken worden toegepast op alle strafrechtelijke geldboeten uitgesproken voor misdrijven gepleegd vanaf de dag van de inwerkingtreding van de wet.

Aansluitend hierop wordt het systeem van de minnelijke schikking technisch aangepast. Het bedrag van 600 frank wordt omgevormd tot 10 frank, vermenigvuldigd met de opdecimes: aldus wordt het minimumbedrag van de minnelijke schikking nu op 800 frank gebracht.

De onmiddellijke inning in verkeerszaken wordt thans bepaald door artikel 65 van de wegverkeerswet en het K.B. van 10 juni 1985 dat de uitvoering hiervan regelt.

De hierboven beschreven regels zijn hierop niet van toepassing.

10. Rekening houdend met sommige andere bepalingen van de Programmawet moest het statuut van de coöperatieve vennootschappen eveneens worden gewijzigd: voor sommige verrichtingen zullen die vennootschappen voortaan bepaalde formaliteiten in acht moeten nemen, meer bepaald zullen zij een beroep moeten doen op een bedrijfsrevisor (artikelen 328-332).

11. De bepalingen m.b.t. Openbare Werken regelen drie aangelegenheden:

- de integratie van het Bestuur der Gebouwen in de Regie der Gebouwen (artikelen 333-334);
- de oprichting van het financieringsfonds binnen de uitgebreide Regie der Gebouwen (artikel 335);
- de integratie van het personeel van het Bestuur der Gebouwen, wat een rechtstreeks gevolg is van de integratie

van het Bestuur der Gebouwen (artikel 336).

R.J. en W.L.

De wet van 22 december 1989 op de bescherming van de gezinswoning

1. Onder meer wegens de sterke huurprijsstijgingen, die vooral in de loop van 1989 plaats hadden, is de (tijdelijke) wet van 22 december 1989 op de bescherming van de gezinswoning (*B.S.*, 30 december 1989) tot stand gekomen. Het is de bedoeling van de regering om in de loop van 1990 klaar te komen met een wetsontwerp houdende een meer definitieve regeling van het huurrecht, dat door het parlement nog dit jaar zou worden goedgekeurd. In ruil voor deze tijdelijke bescherming van de huurovereenkomsten wordt de kadastrale percekwaat met één jaar uitgesteld (titel II van de wet). De hierna behandelde bepalingen vormen de eerste titel van de wet.

1. Het toepassingsgebied (artikel 1)

2. De wet is van toepassing op de huurovereenkomsten en op de andere overeenkomsten onder bezwarende titel, die het genot verlenen van een al dan niet gemeubileerd onroerend goed of van een gedeelte van een dergelijk goed indien deze zijn bestemd (a) hetzij als woning, welke de huurder tot hoofdverblijfplaats dient, (b) hetzij voor de vestiging van de zetel of voor de uitoefening van activiteiten van een vereniging zonder winstoogmerk die een opdracht vervult van algemeen belang op sociaal, cultureel of menslievend gebied of van een instelling van openbaar nut, die onderworpen zijn aan de wet van 27 juni 1921 waarbij aan de verenigingen zonder winstoogmerk en aan de instellingen van openbaar nut rechtspersoonlijkheid wordt verleend. Uitgesloten zijn echter handelshuur- en pachtovereenkomsten.

2. De principes met betrekking tot de verlenging van de huurovereenkomst

3. De huurovereenkomsten die vóór 1 januari 1990 vielen of eindigden door opzegging van de huurovereenkomst aan de huurder, worden met één jaar verlengd. De gevolgen van de opzeggingen, die liepen op het tijdstip van de inwerkingtreding van de wet (d.w.z. 30 december 1989) en die vóór 1 januari 1991 ter kennis zijn gebracht, worden geschorst gedurende de toepassing van de wet. De huurder geniet het voordeel van de verlenging, ook ten aanzien van degene die het verhuurde goed tegen betaling of om niet verkrijgt, behalve in een van de sub 5 vermelde gevallen (artikel 2).

4. De huurder kan evenwel afstand doen van het voordeel van de verlenging of er een einde aan maken. Behoudens overeenstemming tussen partijen moet de huurder in dat geval een termijn van ten minste drie maanden in acht nemen (artikel 3).

5. Wanneer kan de verhuurder of de verkrijger van het verhuurde goed de overeenkomst op de vastgestelde vervaldatum of gedurende de verlenging beëindigen? Dit kan slechts met inachtneming van een termijn van ten minste zes maanden in de volgende gevallen en onder de volgende voorwaarden (artikel 4):

5.1. Indien de verhuurder de bedoeling heeft, en daarvan schriftelijk aan de huurder kennis geeft, om persoonlijk en werkelijk het verhuurde goed te bewonen, of het op dezelfde

wijze te doen bewonen door zijn afstammelingen, zijn aangenomen kinderen, zijn bloedverwanten in de opgaande lijn of aangenomen kinderen, door zijn bloedverwanten in de zijlijn van zijn echtgenoot tot in de tweede graad. Dit geschrift vermeldt de identiteit van de persoon die het onroerend goed zal bewonen.

5.2. Indien de verhuurder door mededeling aan de huurder van de bouwvergunning, van een omstandig bestek, van een beschrijving van de werken met gedetailleerde raming of van een aannemingsovereenkomst, zijn wil bewijst om het onroerend goed geheel of gedeeltelijk weder op te bouwen, te verbouwen of te renoveren. Hij moet bovendien bewijzen dat deze werken overeenstemmen met de stedenbouwkundige voorschriften betreffende de bestemming van de goederen, dat zij het door de huurder bewoonde gedeelte betreffen en dat de kosten ervan drie jaar huur te boven gaan.

5.3. Waarborgen zijn ingebouwd betreffende de uitvoering van de gebruikte redenen van opzegging. In geval van eigen bewoning moet de woning worden betrokken binnen drie maanden na ontruiming ervan door de huurder. Bovendien moet ze gedurende ten minste twee jaar werkelijk en doorlopend worden bewoond. In geval van werken moeten deze worden aangevat binnen drie maanden en beëindigd zijn binnen achttien maanden na de ontruiming van het goed door de huurder. Op verzoek van de huurder is de verhuurder of de verkrijger verplicht kosteloos de stukken mee te delen, waaruit blijkt dat de werken overeenkomstig de gestelde voorwaarden zijn uitgevoerd. Indien de verhuurder of de verkrijger, binnen de gestelde termijn en voorwaarden, het goed niet bewoont of de werken niet uitvoert, heeft de huurder recht op een vergoeding die ten minste gelijk is aan achttien maanden huur, behalve indien de verhuurder het bewijs levert van buitengewone omstandigheden (bv. overlijden van de persoon die de bedoeling had de woning te betrekken).

6. De huurder mag in ieder geval nog de verlenging wegens buitengewone omstandigheden inroepen (artikel 1759bis B.W.); ook blijft de mogelijkheid van beëindiging van de overeenkomst door het tenietgaan van het goed en wegens niet-nakoming van haar verplichtingen (artikel 1741 B.W.) (artikel 5).

3. De principes met betrekking tot de huurprijs

7. De aanpassing van de huurprijs aan de kosten van levensonderhoud kan plaatshebben voor de schriftelijk overeenkomsten die verstrijken en krachtens de wet worden verlengd, ook al is die aanpassing niet overeengekomen. De aanpassing moet door de verhuurder aan de huurder worden gevraagd en gebeurt overeenkomstig artikel 1728bis B.W. Zij gaat ten vroegste in op de dag waarop de verlenging aanvangt (artikel 6).

8. Wat gebeurt er met verhogingen van de huurprijs betaald door de huurder, die is blijven wonen, en die hij na 31 augustus 1989 boven de aanpassing aan de kosten van levensonderhoud heeft betaald? De normale verjaringstermijn van artikel 1728quater B.W. is van toepassing (vijf jaar), zelfs indien deze verhoging voortvloeit uit een nieuwe overeenkomst, al dan niet met dezelfde verhuurder aangegaan. Dat geldt niet indien de verhoging verantwoord is door een overeenkomstige verbetering van het verhuurde goed door werken die op de kosten van de verhuurder zijn geschied (artikel 7).

4. De andere bepalingen van de wet

9. Voor nieuwe huurovereenkomsten kan de onroerende voorheffing betreffende het verhuurde goed niet contractueel ten laste van de huurder worden gelegd (artikel 8). Dit is een bepaling met een definitief karakter.

10. Met uitzondering van de bepalingen over de beëindiging van de huurovereenkomst door de huurder, zijn de bepalingen van deze wet van dwingend recht (artikel 9).

11. Artikel 1344*bis* van het Gerechtelijk Wetboek betreffende de rechtspleging inzake de huur van goederen (procedure op verzoekschrift) is van toepassing op de vorderingen gegrond op de bepalingen van deze wet (artikel 10).

5. Enkele bibliografische gegevens

12. De volgende publikaties over deze nieuwe wet kunnen nuttig worden geraadpleegd: Bouckaert F., «Toelichting bij de wet van 22 december 1989 op de bescherming van de gezinswoning», *T. Not.*, 1989, 441-446; Dambre M., «Commentaar bij de tijdelijke Huurwet van 22 december 1989», *T. Vred.*, 1990, 53-72; Herbots J.H., «De nieuwe wet op de bescherming van de gezinswoning», *R.W.*, 1989-90, 897-902; Hubeau B., Lanckswert E. en Vande Lanotte J., *De nieuwe huurwet. Een commentaar op de wet van 22 december 1989 op de bescherming van de gezinswoning*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, Reeks recht en praktijk, 1990; Jadoul P., «La loi du 22 décembre 1989 relative à la protection du logement familial», *T. Vred.*, 1990, 34-52; Jadoul P., «La loi relative à la protection du logement familial», *J. Procès*, 1990, afl. 164, 19-21 en afl. 165, 18-19; Leboutte J.M., «De wet van 22 december 1989 inzake de bescherming van de gezinswoning», *De Gem.*, 1990, 45-48; Leleu Y. en Vanstaen J.M., «La loi du 22 décembre 1989 relative à la protection du logement familial», *Rev. Not. B.*, 1990, 62-69; Vankerckhove J., «La loi du 22 décembre 1989 relative à la protection du logement familial», *J.T.*, 1990, 121-132; Van Oevelen A., «De wet van 22 december 1989 op de bescherming van de gezinswoning», *T.B.B.R.*, 1990, afl. 3 en 4-5 (ter perse).

B.H.

Belastinghervorming

Op 29 december 1989 verscheen de wet van 22 december houdende fiscale bepalingen in het Belgisch Staatsblad. De wet bevat naast een gedeelte «directe belastingen» ook nog een omvangrijk gedeelte «indirecte belastingen».

In het hierna volgend overzicht worden alleen de belangrijkste veranderingen besproken. Voor een vollediger overzicht kan worden verwezen naar het bijzonder dossier over de belastinghervorming 1989 uitgegeven door Biblo, naar het bijzonder nummer van de *Fiscale Koerier*, 1990, nr. 1-2-3 en naar de talrijke besprekingen die sedert oktober 1989 in *Fiskoloog* en *Fiscale Actualiteit* zijn verschenen.

I. Indirecte belastingen

Zoals de minister van Financiën bij de voorlegging van het wetsontwerp aan de Senaat zelf verduidelijkte, wil de wet houdende fiscale bepalingen wat betreft de indirecte belastingen voornamelijk een aantal technische wijzigingen doorvoeren in de wetgevingen inzake douane en accijnzen, BTW en met het zegel gelijkgestelde belastingen. Ook beoogt de

wet een grondige herziening van de wetgeving inzake registratie-, hypotheek-, griffie- en zegelrechten.

Douane en accijnzen. De wet bevat twee delen. Eerst worden een aantal voorlopige maatregelen die het afgelopen jaar bij K.B. genomen zijn, bij wet bekrachtigd. Het gaat hier voornamelijk om verhogingen van accijnzen ter compensatie van de hervorming van de personenbelasting van december 1988. Inhoudelijk belangrijker zijn de wijzigingen die worden aangebracht in de Algemene Wet inzake douane en accijnzen van 18 juli 1977 met het doel de Belgische douane- en accijnswetgeving verder aan te passen aan het Europees recht (meer bepaald inzake invoerrechten).

B.T.W. De wijzigingen die worden aangebracht in het Wetboek van de B.T.W., beantwoorden aan dezelfde essentiële zorg om het wetboek in overeenstemming te brengen met de voorschriften van de Europese Gemeenschap. Bovendien zijn er een aantal kleine wijzigingen inzake procedure.

Met het zegel gelijkgestelde taksen. De nieuwe wet brengt de vrijstellingen van inschrijvingstaks voor diplomatiek en consulaire personeel, in overeenstemming met de vrijstellingen die reeds bestaan inzake B.T.W. Daarnaast worden de vrijstellingen inzake de belastingen voor aanplakking, die de door de Nationale Maatschappij voor de Huisvesting erkende vennootschappen genieten, voortaan ook toegekend aan de vennootschappen die erkend zijn door de Gewestelijke Maatschappijen voor de Huisvesting. Tot slot wordt de taks op de jacht afgeschaft. Dit is logisch aangezien de Gemeenschappen en de Gewesten volledige bevoegdheid hebben inzake de jacht. Zij zullen aldus per decreet heffingen op jachtverloven als eigen niet-fiscale ontvangsten kunnen instellen.

Registratie-, hypotheek- en griffierechten. Om tegemoet te komen aan de ontwikkeling van de moderne technieken zal de registratieformaliteit voortaan kunnen gebeuren in een register of op elke andere door de Koning bepaalde informatiedrager. De Koning kan bepaalde categorieën van akten van notarissen en gerechtsdeurwaarders ontslaan van de registratieformaliteit. Dit belet echter niet dat de toepasselijke rechten verschuldigd blijven. De betaling zal alsdan geschieden in de vorm van periodieke aangiften. Bovendien wordt de registratietermijn voor akten van notarissen verlengd tot vijftien dagen. Beide maatregelen beogen de werkingskosten van notarissen en gerechtsdeurwaarders te drukken. De bewoningsplicht voor bescheiden woningen waarop het voorlopig tarief van 6% wordt toegepast, wordt afgeschaft daar de controle ervan zeer moeilijk en weinig rendabel is in vergelijking met het administratief werk ervoor. Een andere maatregel is de verhoging van de registratierechten. Allereerst wordt het specifiek vast recht van 525 fr. op huwelijkscontracten, schenkingen van toekomstige goederen en testamenten vervangen door het algemeen vast recht dat op zijn beurt van 225 fr. op 750 fr. wordt gebracht. Daarnaast worden de gegradueerde rechten op protestakten (30, 70 of 135 fr.) vervangen door een eenvormig specifiek vast recht van 200 fr. Het evenredig registratierecht van 0,2% op de gehele of gedeeltelijke opheffingen van hypothecaire inschrijving op onroerende goederen wordt afgeschaft. Opheffingsakten zullen voortaan worden geregistreerd tegen het algemeen vast recht. De afschaffing van het registratierecht van 0,2% op de opheffingen wordt evenwel gecompenseerd met een verhoging van het hypo-

theekrecht van 0,2% tot 0,3%. Voor naturalisaties is er voortaan een eenvormig tarief van 6.000 fr. Al deze maatregelen moeten de Staat bijkomende fiscale ontvangsten bezorgen zoals vooropgesteld in het kader van de compensaties van de fiscale hervorming 1988. Tot slot worden in de verschillende wetboeken een aantal wijzigingen doorgevoerd die geïnspireerd zijn door de opgedane ervaring. Van belang hierbij zijn de wijzigingen die worden aangebracht aan het veroordelingsrecht. Het belastbaar minimumbedrag wordt van 50.000 op 500.000 fr. gebracht zodat het recht van 2,5% niet meer geheven wordt bij veroordelingen tot een bedrag dat lager ligt dan 500.000 fr. Ook wordt bepaald dat de begunstigde van de rechterlijke uitspraak, samen met de veroordeelde hoofdelijk aansprakelijk wordt voor de betaling van de registratierechten. In ruil voor deze hoofdelijkheid krijgt de begunstigde de verzekering dat hij op zijn minst een gedeelte van het gerecupereerde bedrag kan behouden, ook wanneer de administratie gebruik maakt van haar voorrecht.

Successierechten. De wijzigingen aan het W. Succ. zijn weinig ingrijpend. Het gaat meestal om tekstaanpassingen die geen invloed hebben op de heffing van het recht. Belangrijk is evenwel dat de V.Z.W.'s die een vermogen hebben waarvan de waarde niet hoger is dan 1.000.000 fr. niet langer onderworpen zijn aan de taks ter vergoeding van de successierechten.

Zegelrechten. Het tarief van de zegelrechten wordt eenvormig gemaakt: 150 fr. per ondeelbare groep van vier geschreven bladzijden.

II. Directe belastingen

Titel II van de wet houdende fiscale bepalingen bevat naast de belangrijke hervormingen van de vennootschapsbelasting en van de belasting der niet-verblijfhouders, een aantal afzonderlijke maatregelen waarop wij niet verder ingaan. Voor een gedetailleerde studie verwijzen wij naar de hierboven genoemde werken.

A. Vennootschapsbelasting

Het belangrijkste gedeelte van de hier besproken wet betreft in hoofdzaak de vennootschapsbelasting, maar ook de personenbelasting, omdat sommige bepalingen gemeenschappelijk zijn aan beide belastingen. De wijzigingen zijn tot twee soorten maatregelen terug te brengen: de eerste soort betreft de verlaging van de tarieven van de vennootschapsbelastingen; de andere houdt verband met het bepalen van de belastbare grondslag.

a) *Vermindering van tarieven.* Het gewone tarief van de vennootschapsbelasting wordt verlaagd van 43 pct. tot 41 pct. voor het aanslagjaar 1991 en tot 39 pct. voor het aanslagjaar 1992. De overige tarieven, inclusief het percentage van het belastingkrediet, wordt op overeenkomstige wijze aangepast. De bedoeling hiervan is de belastingtarieven af te stemmen op onze voornaamste handelspartners. Te hoge belastingtarieven brengen immers de verplaatsing van activiteiten en winsten naar het buitenland met zich.

b) *Aanpassingen van de belastbare grondslag.* Om de kosten van de verlaging van de vennootschapstarieven te compenseren heeft de regering een financiering gepland die erop gericht is misbruiken van de bepalingen van de vennootschapsbelasting weg te werken en wel hoofdzakelijk op het vlak van de definitief belaste inkomens, de verliezen, de

meerwaarden en het forfaitair gedeelte van buitenlandse belasting.

1. *De definitief belaste inkomens.* Het stelsel dat toepasselijk is op de D.B.I.'s heeft tot doel opeenvolgende belastingheffingen te voorkomen bij de doorbetaling van inkomsten tussen ondernemingen. Dit is de toepassing van het principe «non bis in idem». Dit principe komt geenszins in het gedrang. Om echter te voorkomen dat bepaalde inkomens aan elke vorm van belasting ontsnappen, zal het stelsel van de D.B.I.'s voortaan worden voorbehouden aan de inkomens die in een vroeger stadium werkelijk zijn belast.

2. *De verliezen.* Voortaan maakt een uitdrukkelijke wetsbepaling de opneming onmogelijk van een gezonde vennootschap door een vennootschap die gereduceerd is tot een «lege schelp», aangezien de verschuiving van de verliezen beperkt wordt tot de waarde van het netto fiscaal actief van de opnemende vennootschap.

3. *De meerwaarden.* Het stelsel van de vrijstelling van de meerwaarden wordt aangepast, rekening houdend met het voorontwerp van Europese richtlijn (stelsel van uitgestelde taxatie). Voor de afschrijfbaar goederen wordt de vrijstelling van de meerwaarden teruggenomen naarmate het opnieuw geïnvesteerde goed wordt afgeschreven. Hierdoor wordt een einde gemaakt aan de praktijk van «afschrijvingen op afschrijvingen». De vroegere regeling van artikel 36 W.I.B. blijft integraal behouden voor de meerwaarden op aandelen. Voortaan zijn nochtans de meerwaarden op aandelen in investeringsvennootschappen, op schuldvorderingen of andere vastrentende effecten, van de vrijstelling uitgesloten, zodat zij voortaan onmiddellijk tegen het volle tarief worden belast.

4. *Forfaitair gedeelte van buitenlandse belasting.* Het F.B.B. zal voortaan slechts verrekenbaar zijn in verhouding tot de bezitsduur van de effecten. Hierdoor worden de misbruiken beteugeld die erin bestaan buitenlandse effecten aan te schaffen juist vóór de vervaldag van de coupons, om zodoende de verrekening van het F.B.B. te genieten, en die opnieuw te verkopen dadelijk na de inning van de coupons.

Buiten die maatregelen ter bestrijding van bepaalde misbruiken zijn er inzake vennootschapsbelasting nog een aantal andere wijzigingen die het vermelden waard zijn. Deze worden nu summier besproken in het hierna volgende overzicht dat zeker niet de bedoeling heeft volledig te zijn.

- provisie voor sociaal passief: deze maatregel die werd genomen ter bevordering van de tewerkstelling in de jaren van laagconjunctuur, wordt opgeheven;

- abnormale of goedgunstige voordelen: de oorspronkelijke toepassingsgevallen van artikel 24 W.I.B. blijven behouden. Voortaan wordt echter het toepassingsgebied uitgebreid met een derde toepassingsgeval, waardoor belastingplichtigen voortaan zullen worden belast op alle abnormale of goedgunstige voordelen die ze verlenen aan natuurlijke of rechtspersonen, tenzij kan worden aangetoond dat deze voordelen, direct of indirect, in aanmerking komen bij het bepalen van de belastbare inkomsten van de verkrijger;

- overdragen van verliezen: inzake de recuperatie van vorige verliezen in het algemeen wordt de bestaande termijn van vijf jaar geschrapt zodat de vorige verliezen nu onbeperkt overdraagbaar zijn;

- afschrijvingen op immateriële vaste activa: voor de immateriële vaste activa die verworven of verwezenlijkt zijn vanaf 1 januari 1990, worden voortaan in de wet zelf een

aantal afschrijvingsbeperkingen opgelegd. Allereerst vervalt de mogelijkheid om deze activa degressief af te schrijven. Bovendien wordt de afschrijvingstermijn bepaald op minimaal vijf jaar. Voor investeringen in onderzoek en ontwikkeling wordt deze minimumafschrijvingstermijn op drie jaar gesteld;

- stelsel van de bijzondere aanslagen: dit stelsel wordt volledig hervormd. De bijzondere aanslag gevestigd bij inkoop van eigen aandelen of bij gehele of gedeeltelijke verdeling van het maatschappelijk vermogen, wordt vervangen door een werkelijke roerende voorheffing. Hierdoor worden deze verrichtingen gelijkgesteld met een toekenning van dividenden of van inkomsten uit belegde kapitalen. Daaruit volgt dat de vennootschappen na hun ontbinding gewoon aan de vennootschapsbelasting onderworpen blijven, zelfs wanneer de ontbinding de stopzetting van de exploitatie tot gevolg heeft. Evenwel zijn de meerwaarden verwezenlijkt op vaste activa belastbaar tegen de helft van het gewoon tarief van de vennootschapsbelasting;

- bezoldigingen van bestuurders en vennoten: de tantièmes en andere vaste of veranderlijke bezoldigingen die toegekend worden aan bestuurders of aan personen die soortgelijke functies uitoefenen in vennootschappen op aandelen, vormen geen bestanddeel meer van het fiscaal resultaat van de vennootschap. Net zoals nu voor de bezoldigingen het geval is, wordt voortaan ook aanvaard dat de buitenwettelijke pensioenbijdragen die een vennootschap betaalt ten aanzien van haar bestuurders of werkende vennoten, als bedrijfsuitgaven aftrekbaar zijn;

- investeringsaftrek: de percentages van de investeringsaftrek worden lichtjes verlaagd en het toepassingsgebied wordt uitgebreid ten voordele van audiovisuele werken;

- aftrekbare giften: het aftrekplafond wordt voor natuurlijke personen opgetrokken tot 10% met een algemeen plafond van 10 miljoen frank. In de vennootschapsbelasting wordt het aftrekbaar percentage behouden op 5% maar wordt het absoluut plafond opgetrokken tot 20 miljoen frank;

- maximaal aftrekbare interesten: de ouderwetse regeling dat interesten aan een Belgische bank slechts als bedrijfsuitgave aftrekbaar zijn voor zover zij niet meer bedragen dan het rentetarief van de Nationale Bank verhoogd met drie procentpunten, wordt vervangen door een regeling waarbij de Koning de maximale basisrente vaststelt.

B. Personenbelasting

De wet van 7 december 1988 wijzigde grondig de personenbelasting. Het is dan ook logisch dat de huidige wet geen ingrijpende wijzigingen doorvoert die uitsluitend betrekking hebben op de personenbelasting. Vermeldenswaard is wel dat de vermeëdering wegens onvoldoende voorafbetalingen voor natuurlijke personen in alle gevallen (d.w.z. ongeacht de hoogte van het belastbaar inkomen) beperkt wordt tot 90%. Deze beperking geldt eveneens voor de toekenning van bonificaties die verleend worden ingeval voor een bepaald kwartaal meer is voorafbetaald dan wettelijk verschuldigd was. Voorts wordt de vroegere vrijstelling die bestond voor natuurlijke personen wat betreft de meerwaarden op ongebouwde onroerende goederen, beperkt tot land- en tuinbouwgronden. Voortaan worden in geval van stopzetting van de werkzaamheid de meerwaarden op de handelszaak van natuurlijke personen belast tegen het volle tarief op het

deel van de prijs van overdracht dat hoger ligt dan viermaal het gemiddelde van de netto belastbare winsten van de laatste vier jaar. Tot slot vermelden wij nog dat een aantal maatregelen zijn genomen inzake gehandicapten, vaststelling van het kadastraal inkomen, voorheffingen en het stelsel van de stock-options.

C. Rechtspersonenbelasting

Rekening houdend met de nieuwe tarieven van de vennootschapsbelasting, wordt het tarief van de bijzondere aanslag inzake rechtspersonenbelasting aangepast. Intercommunale verenigingen blijven onderworpen aan de rechtspersonenbelasting maar met ingang van het aanslagjaar 1991 worden de door deze verenigingen toegekende dividenden en soortgelijke uitkeringen aan vennootschappen, verenigingen, inrichtingen of instellingen die de rechtspersoonlijkheid bezitten, als een belastbaar inkomen van de uitkerende vereniging beschouwd en worden deze dividenden belast tegen een vast tarief van 20%.

D. Belasting der niet-verblijfhouders

De wijzigingen slaan zowel op natuurlijke personen als op vennootschappen.

Wat de natuurlijke personen betreft, die niet de hoedanigheid van rijksinwoner in de fiscale betekenis van het woord hebben, bestaat de voornaamste wijziging erin dat een belastingstelsel van de Belgische inkomsten van die personen wordt ingevoerd, dat gekenmerkt wordt door een depersonalisatie van de belasting. Dat betekent dat de niet-verblijfhouders de abbatementen, de aftrekken en de belastingverminderingen die verbonden zijn aan hun persoonlijke toestand of gezinstoestand, niet meer genieten. Aan dat stelsel worden niet onderworpen en zullen dus het stelsel analoog aan de personenbelasting blijven genieten, de niet-verblijfhouders die tijdelijk in België een tehuis hebben.

Wat de Belgische inrichtingen van buitenlandse ondernemingen betreft, bestaat de voornaamste wijziging in een vermindering van het tarief van de belasting van 48 tot 43 pct., zulks parallel met de verlaging van de tarieven inzake vennootschapsbelasting.

Naast de twee grote wijzigingen die wij zojuist vermeld hebben, worden een aantal maatregelen genomen om een einde te maken aan bepaalde anomalieën die thans het verlies van soms belangrijke fiscale stof met zich brengen.

In het raam van deze uiteenzetting beperken wij er ons toe de belangrijkste maatregelen op te sommen: de vermelding in het Wetboek van de Inkomstenbelasting van het vermoeden van onderwerping aan de personenbelasting in geval van inschrijving in het bevolkingsregister; de onderwerping aan de inkomstenbelasting van de inkomsten verkregen uit in België gelegen gebouwen die eigendom zijn van buitenlandse ondernemingen, zelfs indien die ondernemingen geen inrichting in België hebben; en de mogelijkheid om de inkomsten te belasten die betaald zijn aan buitenlandse sportmannen of -vrouwen en schouwspelartiesten, zelfs indien die inkomsten betaald zijn door een schijnvennootschap.

E.D.B.

Het Vlaamse Programmadecreet

Het decreet van de Vlaamse Raad van 20 december 1989 (*B.S.*, 30 december 1989, err. *B.S.* 21 april 1990) heeft tot doel de correcte uitvoering van de begroting van de Vlaamse Gemeenschap te waarborgen.

Het bevat daartoe een aantal bepalingen met betrekking tot het leefmilieu inzonderheid inzake vaste afvalstoffen en waterverontreiniging, de binnenlandse aangelegenheden, het gemeenschappelijk vervoer, de cultuur, het onderwijs, het welzijn en de domeiniale onroerende goederen.

1. *Het leefmilieu.* Een aantal wijzigingen wordt aangebracht in het decreet van 2 juli 1981 betreffende het beheer van afvalstoffen meer bepaald in verband met de milieuheffingen.

Milieuheffingen zijn jaarlijkse belastingen die enerzijds een middel zijn om de collectieve maatregelen ter bestrijding van de milieuverontreiniging geheel of gedeeltelijk te bekostigen en anderzijds ook en vooral een beleidsinstrument om de vervuilers ertoe aan te zetten de door hen veroorzaakte verontreiniging aan de bron te beperken.

De doorgevoerde wijzigingen hebben o.m. betrekking op :

- de aanwijzing van de heffingsplichtige ;
- de aanpassing van de tarieven van de heffing en van het minimumbedrag van de administratieve geldboete ;
- het opleggen van nieuwe heffingen, namelijk voor het vernietigen, neutraliseren en wegwerken van giftige afvalstoffen en voor het ophalen van afvalstoffen in het Vlaamse Gewest om gestort of verbrand te worden buiten het Vlaamse Gewest ;
- het opnemen van een reeks bepalingen over de inning en de invordering van de heffing die tot nu toe hoofdzakelijk waren vermeld in het Besluit VI. Ex. van 29 juli 1987 ;
- een betere stroomlijning van de gerechtelijke procedure inzake de invordering van de heffingen.

In de bijlagen bij het verslag vindt men op overzichtelijke wijze de oude en de nieuwe tarieven terug betreffende de heffingen op vaste afvalstoffen.

In verband met de heffingen op de oppervlaktewaterverontreiniging hebben drie veevoederfabrikanten en twee varkenshouders uit West-Vlaanderen een verzoekschrift tot nietigverklaring van artikel 6 van het decreet ingediend bij het Arbitragehof (*B.S.*, 2 augustus 1990).

Om de inning praktisch mogelijk te maken zijn twee uitvoeringsbesluiten genomen : het B. VI. Ex. van 14 februari 1990 houdende nadere regelen betreffende de milieuheffingen ter bescherming van de oppervlaktewateren tegen verontreiniging en een besluit van dezelfde datum in verband met de vaste afvalstoffen (*B.S.*, 14 maart 1990). Het model van het aangifteformulier werd gepubliceerd in het *B.S.* van 31 maart 1990.

De voorzitter en de leden van de Geschillencommissie werden benoemd bij besluiten van 4 juli 1990 (*B.S.*, 28 juli 1990).

2. Het tweede hoofdstuk heeft betrekking op de regionalisering van het Gemeentefonds en van het Fonds der Provincien.

3. Het derde hoofdstuk bevat financiële regelingen voor de maatschappijen van gemeenschappelijk vervoer om de sinds 1 januari 1989 ontstane tekorten weg te werken tegen 1 december 1990 en om voor de toekomst een financieel evenwicht tot stand te brengen.

4. Het decreet van 16 juli 1973 betreffende de toekenning van weddetoelagen aan cultuurfunctionarissen wordt gewijzigd : voortaan worden die toelagen in driemaandelijke voorschotten uitbetaald aan de inrichtende overheid.

5. Hoofdstuk V wijzigt op het vlak van het onderwijs een reeks bepalingen in verband met de universitaire investeringen, de werkingstoelagen en de inschrijvingsgelden op diverse niveaus.

6. Het decreet bevordert de werking van de erkende diensten voor ambulante hulpverlening in het raam van de activiteiten van het Fonds voor medische, sociale en pedagogische zorg voor gehandicapten.

7. De bepalingen van de wet van 31 mei 1923 betreffende de vervreemding van onroerende domeingoederen worden van overeenkomstige toepassing verklaard in Vlaanderen.

W.L.

BOEKEN

P.M. FRIELINK (red.), **Kroniek van het strafrecht 1989**, Gouda-Quint, Arnhem, 1990, 123 pp.

Dit boek bestaat uit bijdragen van hoogleraren, docenten en wetenschappelijke medewerkers van enkele Nederlandse universiteiten alsook van enkele rechtspractici en geeft een overzicht van de ontwikkelingen m.b.t. het strafrecht, het strafprocesrecht en het penitentiair recht in de loop van 1989. Hierbij krijgt vooral de wetgeving en de rechtspraak aandacht en wordt tevens ook een lijst van de gepubliceerde literatuur gegeven.

Het deel over strafrecht betreft zowel de algemene leerstukken van het materieel recht als de delicten van het strafwetboek en de voornaamste bijzondere wetten. Ook het internationaal strafrecht en het jeugdstrafrecht worden belicht.

In de delen over het strafprocesrecht zal de Belgische lezer vooral belangstelling vertonen voor thema's uit het E.V.R.M. die grondige wijzigingen in de interne rechtspraak teweegbrengen. Als reactie op het arrest van het E.H.R.M. in de zaak Brogan en anderen versus het Verenigd Koninkrijk werden richtlijnen uitgevaardigd en een wetsvoorstel ingediend om de Nederlandse wettelijke regeling inzake de duur van de inverzekeringstelling reeds meer met artikel 5 E.V.R.M. in overeenstemming te brengen. Ook wordt ruime aandacht besteed aan de jurisprudentie die het opleggen van een fiscale boete beschouwt als het instellen van een strafvervolg in de zin van artikel 6 E.V.R.M.

Het deel over het penitentiair recht neemt in de kroniek een belangrijk aandeel in gelet op de juridisering van deze materie in Nederland. Daarbij komt de wet van 25 oktober 1989 die de dienstverlening in het strafwetboek heeft ingevoerd, aan bod. Voortaan komt iedere beklagde van een strafbaar feit waarvoor de rechter een korte onvoorwaardelijke vrijheidsstraf van niet meer dan zes maanden overweegt op te leggen, in beginsel in aanmerking voor dienstverlening. De gunstige ontwikkeling van het aantal verzoeken om een uitkering van het schadefonds geweldsmisdrijven te krijgen kan ook de aandacht gaande houden van wie in België met slachtofferhulp begaan is.

Al deze topics worden in een gebalde stijl voorgesteld met verwijzing naar vroeger gepubliceerde kronieken.

Alain De Nauw

P. SEUTIN, M.-H. DEPREZ en D. GRIGNARD, **Fiscalité et comptabilité de l'avocat exerçant en personne physique**, Editions du Jeune Barreau de Liège, 1989, 142 pp.

Enige tijd geleden verscheen een beknopt boekje over het boekhoudkundig en fiscaal stelsel van advocaten. Het verdient om twee redenen bijzondere aandacht.

In de eerste plaats is het boekje van belang voor de praktijk. Het zal menig advocaat helpen een beter inzicht te krijgen in zijn boekhoudkundige en fiscale verplichtingen en toestand. Wel moet worden opgemerkt dat het nog geschreven is vóór de wet van 22 december 1989. Dit betekent dat de uiteenzettingen in verband met de exploitatiemeerwaarden geheel achterhaald zijn; de uiteenzettingen in verband met stopzettingenmeerwaarden zijn het gedeeltelijk.

In de tweede plaats vertoont het boekje ook een onmiskenbaar belang op het wetenschappelijke vlak. Op verschillende plaatsen gaan de auteurs in op bijzondere vraagstukken die zich de laatste jaren hebben voorgedaan. De voorgestelde oplossingen, die van de kant van de advocatenwereld wellicht veel bijval zullen vinden, lijken ons nochtans niet altijd evident.

Zo betwisten de auteurs de wettigheid van de door het bestuur der directe belastingen toegepaste praktijk om via het bestuur van registratie en domeinen kopieën van vonnissen in echtscheidingszaken te krijgen, waarna aan de partijen wordt gevraagd welk honorarium zij aan hun advocaten hebben betaald. De auteurs zien hierin een schending van artikel 235, § 1, tweede lid, W.I.B. (p. 36). Het komt ons niet voor dat die bepaling hier terecht wordt ingeroepen.

De auteurs spreken zich ook uit tegen de belastbaarheid van verzekeringsvergoedingen wegens tijdelijke arbeidsongeschiktheid, die geen effectieve baatderving compenseren (p. 53). Het komt ons voor dat dergelijke vergoedingen dikwijls zullen moeten worden beschouwd als «behaald uit hoofde of ter gelegenheid van de uitoefening van de beroepswerkzaamheid» (art. 30, eerste lid, W.I.B.). Dat maakt de vergoedingen belastbaar.

Deze voorbeelden laten zich vermenigvuldigen. Ook op talrijke andere punten nemen de auteurs controversiële stellingen in (bv. de betekenis van de onderwerping van bedrijfsactiva aan alle risico's van het bedrijf). Maar dat is ongetwijfeld een van de charmes van het boekje. Wij kunnen het dan ook warm aanbevelen aan alle advocaten.

S. Van Crombrugge

C. PERELMAN, **Ethique et Droit**, Editions de l'Université de Bruxelles, 1990, 825 pp.

Het voorliggende boek is een lijvig stuk. Het bevat uittreksels uit de verschillende artikelen en boeken die Perelman tijdens zijn leven heeft gepubliceerd. Naar ons bekend is, bedraagt het hele oeuvre van Perelman naar schatting tussen de drie- en de vierduizend pagina's, en het is dan ook de verdienste van dit boek een keurige bloemlezing aan te bieden uit die zeer omvangrijke publikatielijst.

De bezorger, Alain Lempereur, heeft er ook voor gezorgd dat de uittreksels zorgvuldig en chronologisch en thematisch werden geordend, zodat de lezer een zeker overzicht krijgt van wat Perelmans denken te bieden heeft.

Wat de keuze uit het werk betreft, valt er zeker niet te klagen. De bezorger heeft zonder enige twijfel grondig kennis genomen van het nagelaten werk, en zijn keuze, zowel van de teksten als van de passages daaruit, laat niets te wensen over.

De bloemlezing wordt voorafgegaan door een voortreffelijke inleiding, die evenwel enige betwistbare passages bevat. Zo stelt de bezorger dat Perelman beschouwd wordt als een van de grootste filosofen van deze eeuw. Die forse bewering zal sommigen wel wat moeilijk vallen, vooral wanneer de lat wordt gelegd naast figuren als Sartre, Levinas en — in het domein van de rechtsfilosofie — bv. Dworkin. Ook de stelling dat Perelman een «radicaal realist» geweest zou zijn is voor discussie vatbaar. Onder radicale realisten verstaan we doorgaans de stroming die aan de Yale Law School in de Verenigde Staten van Amerika opgeld maakte in het begin van deze eeuw. De essentie van deze radicale realisten was een uitgesproken regelgepticisme. Hoewel Perelman nu niet meteen als de meest fervente legalist beschouwd kan worden, roept de kwalificatie «radicaal realist» minstens enige vragen op.

Verder kunnen een aantal kritische vragen gesteld worden bij publikaties als deze. Na de dood van Perelman zagen zowat vier bun-

dels het licht die gewijd zijn aan het denken van de auteur — in de ruime zin van het woord. Het wordt langzamerhand tijd, zo menen wij, dat werk wordt gemaakt van een meer synthetiserende benadering van Perelmans denken. Anthologieën als deze dragen daar eerder weinig toe bij.

Overigens, in zijn voorwoord toont de bezorger zich als een vlot schrijver en uitstekend kenner van Perelman. Onze vraag daarbij is dan ook waarom hij de inleiding zo kort heeft gemaakt dat ze nauwelijks meer is dan een opsomming — somtijds met een bedeesd eigen standpunt van de auteur — van de inhoudstafel. We vragen ons daarom ook af waarom de bezorger zich niet eerder heeft toegelegd op een synthese van Perelmans denken, in plaats van in eerste instantie de auteur maar weer eens zelf aan het woord te laten via reeds gepubliceerd werk. Dit is een betreurenswaardig aspect aan een boek dat op zich een goede inleiding kan bieden tot het werk van een van die zeldzame Belgische filosofen.

Dr. Luc J. Wintgens

H. VANDEBERGH, **Aftrekbare bedrijfslasten in het W.I.B.**, Antwerpen, Kluwer, 1990, 152 pp.

Het elementaire principe van belasting op het netto-inkomen (art. 6 W.I.B.) heeft het de laatste jaren in de sfeer van de bedrijfsinkomsten hard te verduren gehad. Het heeft bijgevolg geen verwondering te wekken dat het de aandacht van de rechtsleer gaande blijft houden. In de reeks Fiscale Praktijkstudies is er weer een boek over verschenen. Het is van de hand van H. Vandenberg. Het is een synthetiserend werk, dat als dusdanig weinig nieuws bevat, maar wel nuttig zal kunnen worden gebruikt door consulenten en advocaten.

De auteur bespreekt in dit boek uitsluitend de grote principes en hun toepassingen in de rechtspraak, hoofdzakelijk van na 1980. Hij besteedt vrijwel geen aandacht aan de bijzondere wettelijke beperkingen op de aftrekbaarheid van bepaalde bedrijfslasten. Zijn boek heeft niets gemeen met de praktijkgerichte en dikwijls vulgariserende overzichten van aftrekbare bedrijfslasten, zoals er de laatste jaren zo veel zijn verschenen.

In de eerste twee hoofdstukken analyseert de auteur bondig de definitie en de bewijslast inzake bedrijfslasten. In het derde hoofdstuk toetst hij die algemene regels aan de recente rechtspraak over concrete gevallen. De meeste daarvan zijn als probleemgebieden zeer courant (maaltijdkosten, autokosten, lonen, interesten, schadevergoedingen, enzovoort). De interessantste bladzijden betreffen ongetwijfeld de recente hete hangijzers, zoals de afschrijving van goodwill. De auteur besteedt ook aandacht aan de fiscale gevolgen van aankopen en verkopen van activa tegen excessief hoge of lage prijzen. Maar hier komt het ons voor dat hij de diverse hypothesen niet met de gewenste scherpte aflijnt.

In de laatste hoofdstukken worden nog enkele bijzondere vraagstukken behandeld. Bijzonder interessant zijn de uitbreidingen over de aftrekbaarheid van lasten na de stopzetting van de handelszaak. De auteur stemt met de recent bepleite relativeringen van de casatierechtspraak dienaangaande in.

Dit boek is uiteindelijk een soort overzicht van rechtspraak betreffende de principiële kwesties inzake bedrijfslasten. Het is een verzameling van syntheses en letterlijke citaten, waarbij de auteur zich nu eens achter het onderwerp verschuilt, dan weer persoonlijk aan het woord komt. Eén enkele auteursvisie zit er eigenlijk niet in. Het boek zal wellicht nooit een referentiewerk worden. Wel zal het de professionele beoefenaars van het fiscaal recht veel opzoekingswerk besparen.

S. Van Crombrugge

P. SENAEVE (red.), **Adoptie. Verlatenverklaring van minderjarigen**, Acco, Leuven, 1990, 369 pp.

1. Het Belgisch adoptierecht is grondig gewijzigd door de wet van 27 april 1987. Bovendien hebben de wijziging van ons afstammingsrecht door de wet van 31 maart 1987 en de invoering van het instituut van de verlatenverklaring van minderjarigen door de wet van 20 mei 1987 een belangrijke weerslag op ons adoptierecht.

Over deze innovaties werd op 21 april 1989 door het Instituut voor Familierecht van de K.U.L. een studiedag georganiseerd. De uiteenzettingen die op deze studiedag werden gehouden, zijn gebundeld in dit boek, onder de deskundige leiding van prof. Patrick Senaev, directeur van het Instituut.

In zijn inleiding stelt hij vast dat de adoptie heden ten dage een succesvolle instelling is geworden: in 1985 bv. werden 3.747 adopties overgeschreven in de registers van de burgerlijke stand, waarvan 35% gewone en 65% volle adopties. De adoptieprocedure is na de echtscheidingsprocedure en de procedure van de dringende voorlopige maatregelen de meest voorkomende procedure van het personen- en familierecht.

2. Het boek omvat elf delen, geschreven door zes auteurs:
 - I De weerslag van het nieuwe afstammingsrecht (P. Senaev).
 - II De opeenvolgende adopties (P. Senaev).
 - III De volle eenouderadoptie (R. Uyttendaele).
 - IV Het omgangsrecht van de oorspronkelijke familie en van derden na adoptie (M.C. Willemaers).
 - V De wachttermijn van twee maanden (M.C. Willemaers).
 - VI De niet-nominaal bepaalde toestemming tot de adoptie (P. Senaev).

VII De gevolgen van wijzigingen in de loop van de adoptieprocedure (M.C. Willemaers).

VIII De internationale adoptie (J. Erauw).

IX De verlatenverklaring van minderjarigen en de overdracht van het ouderlijk gezag aan een familielid (M.C. Willemaers).

X De reglementering van de adoptiediensten (J.M. Vanhaverbeke).

XI Adoptie en omgaan met paradoxen (een bijdrage van de Nederlandse hoogleraar R. Hoksbergen over de psychologische aspecten van de adoptie).

3. Dit boek is een onmisbaar werkinstrument voor de praktijkjurist: alle mogelijke betwistingen in verband met adoptie, zowel oude als nieuwe, komen uitgebreid aan bod, met talrijke verwijzingen naar — zelfs onuitgegeven — rechtspraak en naar rechtsleer.

Ter illustratie geven we een kleine bloemlezing van twistvragen:

a) Moet een ouder nog toestemmen in de adoptie als zijn afstamming pas in de loop van de homologatieprocedure wordt vastgesteld?

P. Senaev (p. 39-41) en M.C. Willemaers (p. 244) zijn het eens dat geen nieuwe adoptieakte moet worden opgemaakt en dat de toestemming voor de homologatierechter kan (moet) worden betuigd. Volgens Willemaers kan de rechter nadien de *bestaande* adoptieakte homologeren, Senaev daarentegen meent dat de rechter de adoptie moet uitspreken i.p.v. homologeren. Een dergelijk probleem stelt zich niet indien men aanneemt dat het voldoende is de ouder te horen.

b) Wat is het statuut van het vroegere natuurlijk kind dat door zijn moeder geadopteerd is onder de oude wet?

Volgens P. Senaev blijft het een adoptief kind, zodat o.m. geen naamsoverdracht van de kant van de later erkennende vader via een verklaring overeenkomstig art. 335, § 3, B.W. mogelijk is (pp. 45-53) (vgl. Gerlo, J., noot onder Rb. Gent, 27 juli 1989, *R.W.*, 1990-91, 25-26).

c) Wat zijn de gevolgen van de volle eenouderadoptie?

Art. 370, § 1, B.W. houdt in dat de banden met de oorspronkelijke familie — en dus met *beide* oorspronkelijke ouders — volledig verbroken worden; van deze algemene regel moet wel worden afgeweken bij volle stiefouderadoptie: de banden met de oorspronkelijke ouder, tevens echtgenoot van de volle adoptant, worden dan niet verbroken (R. Uyttendaele, pp. 158-159), zodat deze niet «veiligheidshalve» mee ten volle moet adopteren.

d) Hebben na volle adoptie alleen de oorspronkelijke grootouders of ook de oorspronkelijke ouders een omgangsrecht?

M.C. Willemaers interpreteert het «grootjesarrest» van het Hof van Cassatie van 4 maart 1976 ruim en kent *a fortiori* ook de oorspronkelijke ouders een omgangsrecht toe (p. 176).

e) Kunnen tijdens de adoptieprocedure opgeroepen maar niet tussengekomen grootouders derdenverzet instellen tegen het adoptievonnis?

Het Hof van Beroep te Antwerpen antwoordt bevestigend, terecht volgens M.C. Willemaers (pp. 183-184) en volgens een recent arrest van het Hof van Cassatie van 23 maart 1990.

f) In hoeverre moet rekening gehouden worden met wijzigingen in de loop van de adoptieprocedure, m.b.t. de instellingsvoorwaar-

den, de objectieve grondvoorwaarden en de subjectieve grondvoorwaarden (contractuele en machtigende toestemmingen)?

Heel deze omstreden materie wordt door M.C. Willemaers benaderd in het licht van de cassatiearresten van 22 februari 1979 en 18 juni 1981 (pp. 227-253); uit haar verwijzingen blijkt dat wij het niet met alle door haar voorgestelde oplossingen eens zijn.

4. M.C. Willemaers belicht enkele problemen gesteld door de onvolmaakte wet op de verlatenverklaring van minderjarigen. Zo acht zij deze wet wel toepasselijk op verlengd minderjarig verklaarde meerderjarigen, maar niet op ontvoogde minderjarigen, minderjarigen onder pleegvoogdij, minderjarigen van wie de ouders uit het ouderlijk gezag ontzet zijn of geadopteerde minderjarigen (pp. 283-285), al lijkt dit laatste betwistbaar.

Niettegenstaande andersluidende parlementaire werkzaamheden ontzegt zij het vijftienjarig kind een eigen appelrecht tegen een vonnis van (niet-)verlatenverklaring (p. 305).

Ten slotte besteedt zij de nodige aandacht aan het door de wetgever niet volledig opgeloste probleem van de rechten en plichten van enerzijds de voogd ad hoc en anderzijds de ouders van een verlaten verklaard maar nog niet geadopteerd kind (pp. 313-316).

5. Drie niet-Leuvense auteurs leverden een bijdrage tot het boek. J. Erauw vat in 24 overzichtelijke regels de moeilijke internationaal-privaatrechtelijke aspecten van internationale adopties samen.

J.M. Vanhaverbeke wijst op de lacunes van het decreet van 20 april 1989 van de Vlaamse Raad houdende erkenning van adoptiediensten.

De Utrechtse hoogleraar R. Hoksbergen behandelt de psychologische consequenties van adoptieouderschap en -kindschap. Gelet op het niet geringe aantal «mislukte» adopties pleit hij voor een «adoptiecursus» voor aspirant-adoptieouders.

J. Gerlo

MEDEDELINGEN

Huldezitting G. Van Dievoet Emeritus

Op vrijdag 23 november 1990 heeft in de Promotiezaal, Universiteitshal, Naamsestraat 22 te Leuven de «Huldezitting G. Van Dievoet, emeritus» plaats.

Prof. J.M. Cauchies, decaan van de Faculté de Philosophie van de Facultés Universitaires Saint-Louis en U.C.L., houdt de feestrede, gevolgd door toespraken door de professoren D. Van den Auwee, voorzitter van de Afdeling Romeins Recht en Rechtsgeschiedenis, J. Roegiers, hoofdbibliothecaris K.U.Leuven, en R. Versteegen, decaan van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid, waarna rector R. Dillemans het Liber amicorum «Houd voet bij stuk» — *Xenia iuris historiae* G. Van Dievoet oblata zal overhandigen.

De plechtigheid wordt besloten met een receptie in de Jubileumzaal.

Europese seminars Belastingrecht 1990-1991

De faculteit Rechtsgeleerdheid van de K.U. Leuven organiseert voor de tweede maal de «Europese seminars Belastingrecht».

De seminars vinden plaats in de Salons Georges, Hogeschoolplein 15 te Leuven op:

- 23 en 24 november 1990: Verenigde Staten van Amerika
- 25 januari 1991: Zwitserland
- 15 februari 1991: Oost-Europa
- 15 maart 1991: Ierland
- 24 mei 1991: Kanaaleilanden en Liechtenstein.

Inlichtingen: I. Matthys, K.U. Leuven, Tiensestraat 41, 3000 Leuven (tel. 016/28.52.06; fax: 016/28.53.14).

Vereniging van Verzekeringsjuristen — Voordracht te Antwerpen

De Vereniging van Verzekeringsjuristen organiseert een voordracht op donderdag 22 november 1990 te 18u30 in de kantoren van de maatschappij Apra, Frankrijklei 64-68 te Antwerpen.

Meester L.G. Eykman, advocaat en procureur, zal er spreken over «Dienstenaansprakelijkheid».